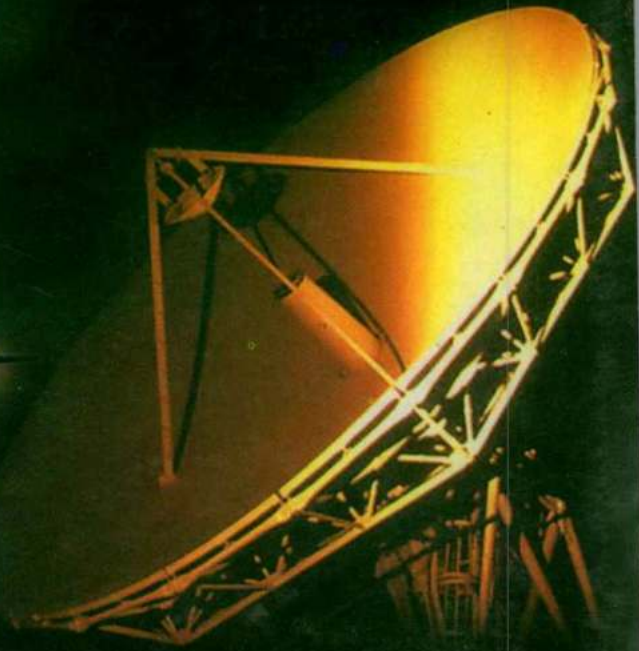
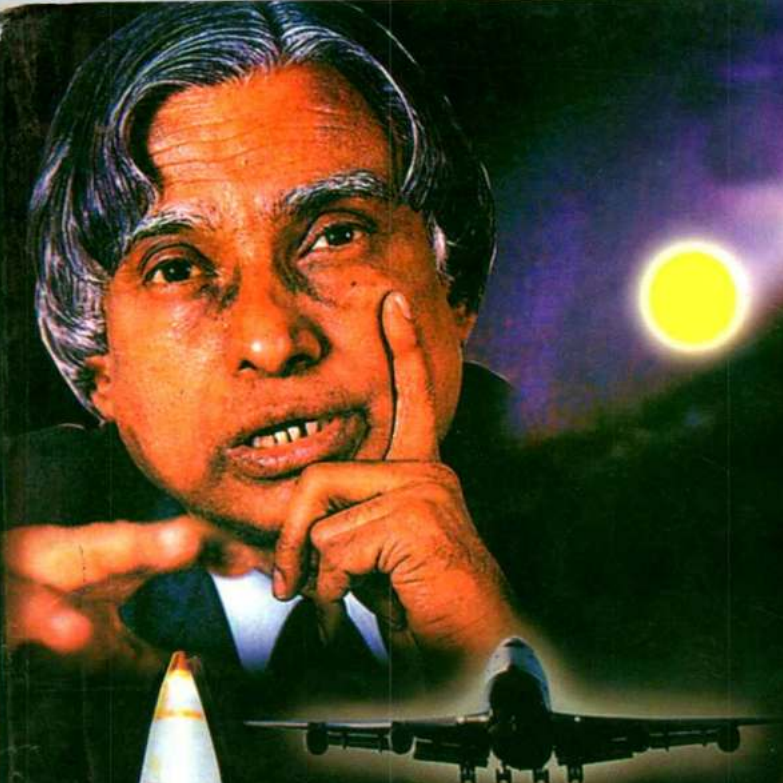

शिवराज

2009

शिवराज मधील संस्मरणीय प्रसंग

संस्थेचे अध्यक्ष मा. प्रा. किसनराव कुराडे यांच्या एकसष्टीनिमित्त सत्कार करताना प्रा. टी. ए. पाटील

संस्थेचे अध्यक्ष मा. प्रा. किसनराव कुराडे यांच्या एकसष्टीनिमित्त एन.सी.सी. कॅडेट्स रक्तदान करताना

शिवराजच्या ग्रंथालयात मा. पृथ्वीराज देशमुख (चेअरमन, राष्ट्रीय सहकार विकास महामंडळ)

विजेच्या भारनियमनातून 'शिवराज'ला मुक्त करणाऱ्या अद्ययावत जनरेटरचे उद्घाटन करताना संस्थेचे अध्यक्ष प्रा. किसनराव कुराडे

कर्मवीर विठ्ठल रामजी शिंदे शिक्षण संस्था, गडहिंग्लज संचलित
शिवराज कला, वाणिज्य आणि डी. एस. कदम
विज्ञान महाविद्यालय

व

संभाजीराव माने कला, वाणिज्य व विज्ञान कनिष्ठ
महाविद्यालय, गडहिंग्लज, जि. कोल्हापूर.

शिवराज

२००६ - २००७

सांपादक मंडळ :

- ▶ अध्यक्ष : प्रभारी प्राचार्य निरंजन खिचडी
- ▶ प्रमुख संपादक : डॉ. के. आर. पाटील
- ▶ सहायक संपादन : डॉ. एन्. आर. सावंत (इंग्रजी विभाग)
प्रा. ए. के. मोरमारे (मराठी विभाग)
प्रा. डी. एस्. रायकर (हिंदी विभाग)
डॉ. ए. एम्. हसुरे (विज्ञान विभाग)
प्रा. एस्. डी. सावंत (समाजशास्त्र विभाग)
प्रा. आर. बी कांबळे (ज्युनि. कॉलेज विभाग)
- ▶ जाहिरात सहायक : प्रा. ए. व्ही. कुराडे (प्रमुख)
प्रा. डी. एम्. म्हेतर
प्रा. आर. के. देशपांडे
प्रा. व्ही. बी. कुरळे
- ▶ मुद्रण : श्री सरस्वती ऑफसेट, गडहिंग्लज.

कर्मवीर विठ्ठल रामजी शिंदे शिक्षण संस्था,
गडहिंग्लज.

* कार्यकारी मंडळ *

सन २००४ ते २००८

मा. प्रा. किसनराव विठ्ठलराव कुराडे	अध्यक्ष
मा. श्री. बळीराम दत्ताजीराव देसाई	उपाध्यक्ष
मा. श्री. भैरव गुंडोपंत कुंभार	उपाध्यक्ष
मा. प्रा. डॉ. मानसिंगराव कृष्णाजी जगताप चिटणीस	
मा. प्रा. आनंदराव शिवाजी नाळे	सहचिटणीस
मा. श्री. कृष्णाजी गणपतराव पाटील	सहचिटणीस
मा. श्री. तुकाराम आप्पा पाटील	सहचिटणीस
मा. प्रा. बाळासाहेब मलगांडा चांडके	खजिनदार
मा. श्री. जे. वाय. बारदेस्कर (ऑडीटर)	सदस्य
मा. प्रा. एम्. डी. करिकर	सदस्य
मा. प्रा. रामराव मुगुटराव पवार	सदस्य

स्थानिक व्यवस्थापन समिती

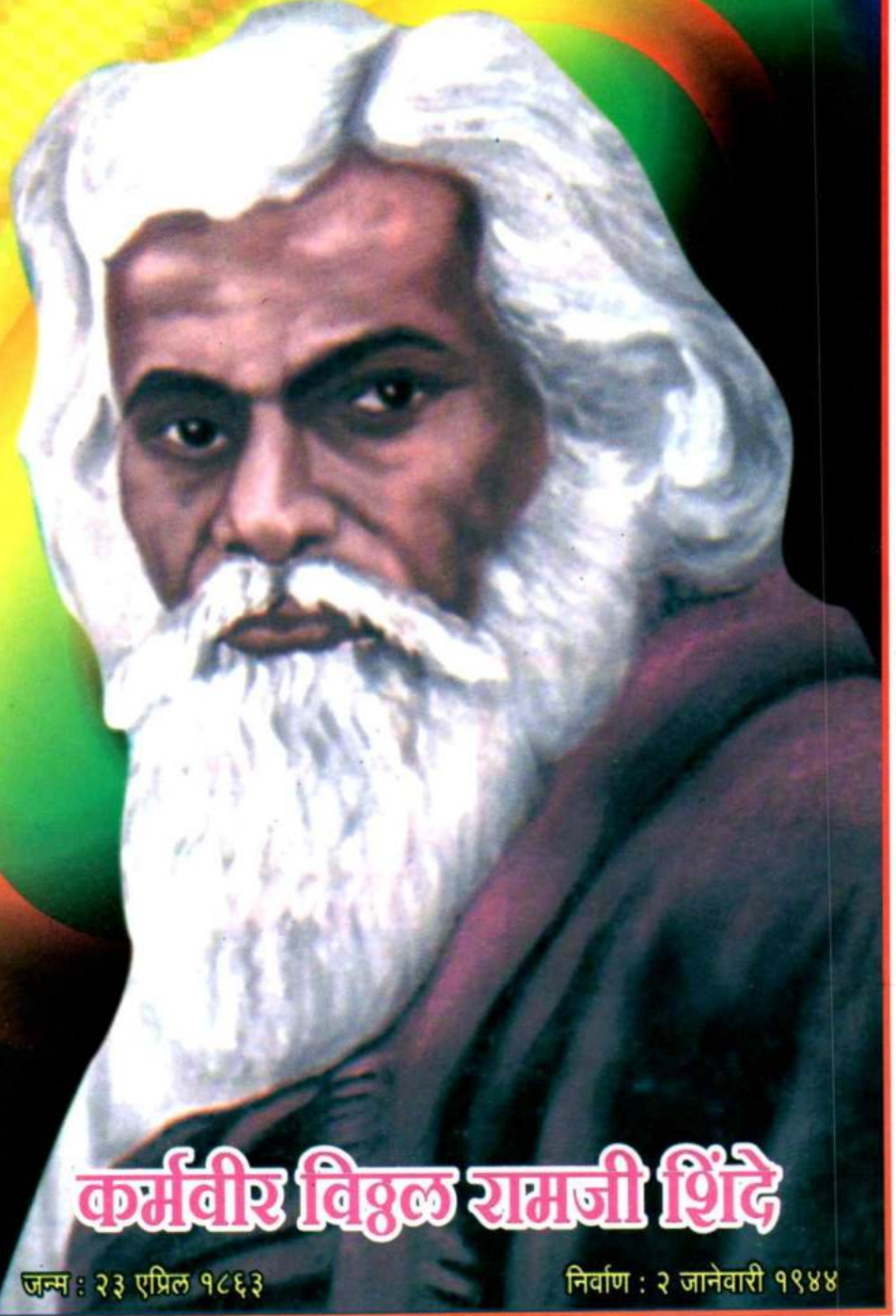
मा. प्रा. के. व्ही. कुराडे	अध्यक्ष
मा. प्रा. डॉ. एम्. के. जगताप	संस्था सेक्रेटरी
मा. प्रभारी प्राचार्य एन्. डी. खिचडी	सचिव सदस्य
मा. प्रा. ए. एस्. नाळे	संस्था प्रतिनिधी सदस्य
मा. श्री. टी. ए. पाटील	संस्था प्रतिनिधी सदस्य
मा. श्री. बी. जी. कुंभार	संस्था प्रतिनिधी सदस्य
मा. डॉ. एस्. अ. जोडगुद्री	प्राध्यापक प्रतिनिधी सदस्य
मा. श्री. एस्. सी. जोशी	प्राध्यापक प्रतिनिधी सदस्य
मा. प्रा. डी. आर. खटके	प्राध्यापक प्रतिनिधी सदस्य
मा. बी. एस्. मोहिते	प्र. कर्मचारी प्रतिनिधी सदस्य

शालेय समिती (ज्युनिअर विभाग)

मा. प्रा. के. व्ही. कुराडे	अध्यक्ष
मा. प्रभारी प्राचार्य एन्. डी. खिचडी.	सचिव
मा. श्री. आनंदराव चव्हाण	सदस्य
मा. श्री. टी. ए. पाटील	सदस्य
मा. प्रा. ए. एस्. नाळे	सदस्य
मा. सी. एस्. वायू. कोले	सदस्य

स्फुर्ती

कर्मवीर विठ्ठल रामजी शिंदे

जन्म : २३ एप्रिल १८६३

निर्वाण : २ जानेवारी १९४४

संस्थेची परंपरा

पूर्व अध्यक्ष
(ताराराणी विद्यापीठ)

कै. खा. व्ही. टी. पाटील

पूर्व उपाध्यक्ष
(ताराराणी विद्यापीठ)

कै. डॉ. एस्. एस्. घाळी

संस्थापक अध्यक्ष
कर्मवीर विड्डल रामजी शिंदे शिक्षण संस्था, गडहिंग्लज

कै. खा. बाळासाहेब माने

माजी अध्यक्ष
कर्मवीर विड्डल रामजी शिंदे शिक्षण संस्था, गडहिंग्लज

मा. श्री. डी. एस. कदम

विद्यमान अध्यक्ष

मा. प्रा. किसनराव विठ्ठल कुराडे

शिवराज

मा. प्र. प्राचार्य

श्री. एन. डी. खिचडी

संस्थेचे अध्यक्ष : मा. प्रा. किसनराव कुराडे

यांचा साहित्य प्रांतातील प्रवास

क. वि. रा. शिंदे शिक्षण संस्थेचे अध्यक्ष मा. प्रा. किसनराव कुराडे यांची अलिकडच्या काळात कवी म्हणून झालेली ओळख हे विशेष. अस्वस्थतेतून अनेक कवितांचे त्यांच्याकडून लेखन झाले. त्यांच्या 'चिंभीचे जीवदानपत्र' या दीर्घ कवितेने इतिहास रचला. या काव्यपुस्तकास अहमदनगरच्या अनंत फंदी पुरस्काराचा गौरव लाभला. तसेच अनेक साहित्य चळवळीतील संस्थांनी त्यांच्या कवितेस सन्मानीत केले. 'लढाई', 'कैफियत', 'वस्त्रहरण' व 'प्रकाशपर्व' या प्रकाशित काव्यासंग्रहातून त्यांनी अन्याय, विषमता, ढोंग धर्मस्थानातील अधर्म यावर आसूड ओढले. सर्वच थरातील उपेक्षितांची स्थिती सुधारवी ही त्यांची तळमळ त्यांच्या कवितेचे मूळ आहे. अज्ञान, विस्कळीतपणा त्यातून निर्माण झालेले चित्र त्यांना अस्वस्थ करते. अशीच ओळख त्यांच्या 'गीतावली' व 'कुरुक्षेत्र' या आगामी काव्यसंग्रहातून होणार आहे. 'लढाई' मधून तर कामगार जगताच्या घडामोडींचा इतिहास उभा राहिला आहे.

'शेतकी क्रांतीच्या दिशा', 'नवा वस्त्रोद्योग' या विचार प्रवण पुस्तकातून त्यांचे दृष्टेपण दिसते. 'सवाल आमचे ऐका' व 'सावित्री' या आगामी कादंबऱ्या यातून साहित्य क्षेत्रातील वाटचालीचा आवेग जाणवतो.

दत्ताजीराव कदम सहकारी सूत गिरणीचे अध्यक्ष, समाजशास्त्राचे प्राध्यापक, क. वि. रा. शिंदे शिक्षण संस्थेचे अध्यक्ष आणि विविध सामाजिक चळवळीत सक्रिय असणारे मा. कुराडे सर अलिकडच्या काळात साहित्य प्रांतातील सक्रियतेमुळे महाराष्ट्र राज्य ग्रंथ निवड समितीच्या सदस्यपदी निवडले गेले व महाराष्ट्रराज्य लोकसाहित्य मंडळावर नियुक्त झाले. हा त्यांचा गतीमान प्रवास विशेष आहे.

शिवराज

जनतेच्या विश्वासास पात्र ठरलेली चंदगड
तालुक्यातील अन्नगण्य बँक

दि चंदगड अर्बन को-ऑप. बँक लि; चंदगड

मेन रोड, गुरुवार पेठ, चंदगड फोन : २२४१५२

* शाखा कार्यालये फोन नंबर : गडहिंग्लज २२३०२३,
तुळिये २३७११७, कोवाड २३५२५६, हलकर्णी २३११४४

वैशिष्ट्ये : * ब्राह्मकांना विनम्र व तत्पर सेवा.

* आकर्षक व्याजदराने ठेवी स्विकारल्या जातात.

* रुपये १,००,०००/- पर्यंतच्या सर्व ठेवींना
विमा संरक्षण.

* सेफ डिपॉझिटस् लॉकर्सची सोय.

* बँकिंगचे सर्व प्रकारचे व्यवहार केले जातात.

व्ही. एस वाली ए. ए. मुल्ला

चेअरमन व्हा. चेअरमन

एस. आर. गवस, ज. मॅनेजर

व सर्व संचालक मंडळ

उदय इलेक्ट्रॉनिक्स

सॅमसंगचे अधिकृत विक्रेते

आमचेकडे विविध कंपन्यांचे टी.व्ही., फ्रीज,
वॉशिंग मशीन मिळतील.

* शिवराज कॉलेज गॅदरींग (२००६) च्या
वैयक्तीक सीडीसाठी संपर्क साधा. *

नेहरू चौक, गडहिंग्लज. ☎ (०२३२७)२२३३३२

हॉटेल

शिवराज

वडरगे रोड, गडहिंग्लज.

फोन : २२६३८२

प्रोप्रा. कदम ब्रदर्स

☎ २२४२४४

महाविद्यालयातील विविध
कार्यक्रमांचे छायाचित्रण आम्ही केले

चंद्र नाईक

फोटोग्राफर

प्रोप्रा. पी. टी. दड्डीकर

शिवराज कॅटीन

* ताजे व रुचकर पदार्थ

* विनम्र सेवा

* विद्यार्थी/विद्यार्थिनी/प्राध्यापक
यांच्यासाठी स्वतंत्र सोय.

* स्वच्छता व टापटीप

* नाष्टा, जेवण, प्रासंगिक ऑर्डर्स

संपादकीय.....

‘शिवराज २००७’ च्या रुपाने सरत्या वर्षातील आमच्या महाविद्यालयात घडलेल्या उपक्रमांची नांदी आपल्या हाती देताना आमची मन सुखावल्याखेरीज राहात नाही. ज्ञानदानाच्या पवित्र कार्याबरोबरच आमच्या महाविद्यालयात चैतन्य निर्माण करणाऱ्या शैक्षणिक, सामाजिक व राष्ट्रीय तसेच कला, क्रीडा आणि विज्ञानसंबंधी विविध कार्यक्रमांचे शब्द आणि चित्र स्वरुपातील सार रुपानं मांडलेल वृत्त म्हणजेच हा अंक होय.

गतवर्षाच्या अंकातील संपादकीयमधून मी जगाच्या गतीबरोबर गतीशील होण्याचा संदेश विद्यार्थ्यांपर्यंत पोहोचविण्याचा प्रयत्न केला होता; पण गतीशील होताना मुलांची मनं भरकटत तर जाणार नाहीत ना ! या भितीनं माझंही मन थोडस धास्तावलं होतं. कारण आजची तरुणाई चिंतेचा विषय बनताना दिसते आहे. एका बाजूला तरुण वर्गातील घटती संवेदनशीलता, नैतिकतेचा न्हास दुसऱ्या बाजूला नको तेवढं दूरदर्शन आणि मोबाईलच वेड, चुकीची संगत आणि आमली पदार्थांचे सेवन आणि मायावी जीवनसागरातून करावी लागणारी वाटचाल; या सर्वांतून हा वर्ग स्वतःला सांभाळण्यात कितपत यशस्वी होतो याची धास्ती पालकांबरोबरच गुरूजनानांही सतावल्याखेरीज रहात नाही.

पुण्यातील ‘रेव्ह पार्टी’ नुकतीच सर्वांच्या नजरेसमोर आली. नशाबाज आंबटशौकीनांनी पुण्याच्या प्रकाशमान पुनवेलाही कलांकित केलं. महाराष्ट्रातील ज्या शहराला संस्कृती आणि शिक्षणाचा महान वारसा लाभलेला आहे; त्याच शहरात यांनी भारतीय संस्कृतीचे लचके तोडण्याचे काम केले. ही घटना सामाजिक दृष्ट्या तर धक्कादायक आहेच शिवाय इंटरनेट वेबसाईट सारख्या प्रगत तंत्रज्ञानाचा होणारा गैरवापर हाही एक चिंतेचा विषय आहे. कारण तरुणाईला धील असणं काही वाईट नाही पण त्या धीलची अभिव्यक्ति विधायक कार्यातून होण्याऐवजी अशा पाठ्यांतून होणं योग्य नाही. त्या मुळेच आजच्या तरुणाईची धास्ती वाटते आणि म्हणूनच जगाबरोबर गतीशील होताना जगाच्या बाजारात पावलोपावली मांडलेल्या या मोहजालातून स्वतःचा बचाव करण्याचा सल्ला महाविद्यालयील युवकांना देणं मला वावगं वाटत नाही.

असो. तसं पाहिलं तर संपलेलं वर्ष आमच्यासाठी बहुतांशी-चांगलं होतं; पण वर्षाअखेरीस अशा कांही घटना घडत गेल्या की शिवराज संकुलावर शोककला पसरल्याशिवाय राहिली नाही. आमचे कर्तबगार अध्यक्ष श्री. किसनराव कुराडे व सहप्राध्यापक अनिल कुराडे यांचे पिताश्री श्री. विठ्ठलराव कुराडे यांचे वार्धक्यानं निधन झाले. पाठोपाठच अगदी होळीच्या दिवशीच आमच्यातील एक चैतन्यमयी मोहरा-राज्यशास्त्र विभागाचे प्रमुख प्रा. सुखदेव भोळे यांचे अपघाती निधन झाले. शिवराज परिवारातील कांही सदस्यांचे नातेवाईक काळाच्या पडक्याआडे गेले. शिवराजच्या संवेदनशील मनाला काळाचे हे आघात सहजा सहजी पचविणं कठीण गेलं. याच सारख्या अन्यही कांही घटना घडल्या. कोल्हापूर विभागाचे शिक्षण सहसंचालक मा. केचे साहेबांचेही अकाली निधन झाले. या सर्व व अन्य ज्ञात-अज्ञात मृतांच्या आत्म्यांना शिवराज परिवाराची विनम्र श्रद्धांजली.

या अंकाच्या परिपूरतेसाठी अनेकांचा हातभार लागला. प्रभारी प्राचार्य निरंजन खिचडी यांची प्रेरणा आणि कनिष्ठ महाविद्यालयचे पर्यवेक्षक प्रा. व्ही. एम्. सुरंगे यांचे मार्गदर्शन सत्कारणी लागले. या अंकातील इंग्रजी विभाग डॉ. एन्. आर. सावंत मराठी विभाग प्रा. ए. के. मोरमारे, हिंदू विभाग प्रा. डी. एस्. रायकर यांनी सांभाळला. वैज्ञानिक आणि सामाजिक शास्त्राधारीत लेख संकलनांची जबाबदारी अनुक्रमे डॉ. ए. एम्. हसूरे व प्रा. एस्. डी. सावंत यांनी पार पाडली. ज्युनिअर विभागाच्या साहित्याची काळजी प्रा. आर. बी. कांबळेनी घेतली. प्रा. अनिल कुराडे यांच्या पुढाकाराने जाहिरात विभागातील सदस्यांनी जाहिरात संकलनाचे श्रम घातले. अन्य प्राध्यापक, प्रशासकीय सेवक यांनीही वेळोवेळी आवश्यक ते सहाय्य केले. विद्यापीठ प्रतिनिधी, विद्यार्थी प्रतिनिधी, साहित्यकार आणि जाहिरातदाते यांच्या सहकार्यामुळेच हा 'रचना-संसार' पूर्णत्वास पोहोचला. छायाचित्रकार आणि 'श्री सरस्वती ऑफसेट, गडहिंग्लज' चे व्यवस्थापक श्री. अतुलसिंह कोलते यांनी या अंकाला मूर्त रूप दिले. या सर्वांच्या योगदानाबद्दल कृतज्ञता व्यक्त केल्याशिवाय हा अंक आपल्या हाती सौपविणं योग्य वाटणार नाही. धन्यवाद !

- डॉ. के. आर. पाटील

प्रमुख संपादक

मनोगत...

‘शिवराज’ ही केवळ चार अक्षरे नाहीत. ती एक आम्हा सर्वांची प्रेरक शक्ती आहे. आम्हा सर्वांना सतत विधायक कार्य करण्याची प्रेरणा देण्याचे सामर्थ्य तिच्यात आहे. याच प्रेरणेच्या बळावर १९६४ पासून आजपर्यंत या आमच्या शिवराज महाविद्यालयाने शैक्षणिक, सामाजिक, सांस्कृतिक आणि क्रीडा क्षेत्रामध्ये स्वतःचा स्वतंत्र असा ठसा उमटविलेला आहे. आज एक आदर्श आणि परिपूर्ण महाविद्यालय म्हणून या महाविद्यालयाला ओळखले जाते. ग्रामीण भागातील शैक्षणिक चळवळीचे नेतृत्व अत्यंत समर्थपणे पेलून हजारो विद्यार्थ्यांना स्वावलंबन, स्वयंनियंत्रण आणि स्वयंशासनाचे धडे देऊन त्यांच्या जीवनात ज्ञानाचा दीप तेवत ठेवला आहे. कला, क्रीडा, साहित्य, वाणिज्य, विज्ञान, व्यवस्थापन, संगणक अशा सर्वच अंगांनी महाविद्यालय फुलत चालले आहे. आज त्याचे रुपांतर ‘शिवराज संकुल’ मध्ये झाले आहे. असंख्य विद्यार्थी येथे ज्ञानार्जनासाठी उत्साहाने येत आहेत अन् जाताना पदवीबरोबरच जीवन जगण्याची कला आत्मसात करून जात आहेत. अशा या ‘शिवराज’ चा २००६-०७ या शैक्षणिक वर्षाचे यथायोग्य प्रतिबिंब ज्यात उमटलेले आहे. तो वार्षिक अंक आपल्यासमोर सादर करताना मला अत्यानंद होत आहे.

१९६४ साली स्थापना झालेल्या या महाविद्यालयाचे रुपांतर आज मोठ्या वटवृक्षात झाले आहे. या वटवृक्षाच्या सावलीत आपण सारेजण आहोत. याहीपुढे हा वटवृक्ष हिरवाकंच राहावा त्याचा आणखी विस्तार वाढावा यासाठी इथले सर्व घटक आपापले योगदान पर्याप्त पातळीवरून देत आहेत. या शैक्षणिक वर्षात महाविद्यालयाने आपली पूर्वीची परंपरा कायम राखून त्यात आणखीन मोलाची भर घातली आहे. या संपूर्ण वर्षात महाविद्यालयाने विविध कार्यक्रमांचे आयोजन केले. विविध सामाजिक आणि सांस्कृतिक उपक्रम राबविले. केवळ पदव्या मिळवून देणे हा या महाविद्यालयाचा हेतू नाही. अन् तसा तो कधीच नव्हता. ज्ञानाबरोबरच विद्यार्थ्यांच्या व्यक्तिमत्त्वाचा विविधांगी विकास घडवून आणण्याच्या प्रधान हेतूने इथे विविध उपक्रमांचे आयोजन केले जाते. अशा उपक्रमांची गणती करणे केवळ अशक्य आहे. एन्. एस्. एस्., एन्. सी. सी., ललित कला मंच, वाङ्मय मंडळे, वाणिज्य मंडळ, व्यक्तिमत्व विकास विभाग, विद्यार्थिनी मंडळ, वक्तृत्व स्पर्धा, काव्य वाचन स्पर्धा, हस्ताक्षर स्पर्धा, प्रश्न मंजुषा, स्पर्धा परीक्षा, क्रीडा स्पर्धा, शरीर सौष्ठव स्पर्धा, पुष्परचना, पाककला, मेहेंदी स्पर्धा, पुस्तक प्रदर्शन, नाट्यवाचन, अभिनय, नृत्य, सहली अशा अनेक उपक्रमानी सारे वर्ष बहरून

गेले. यासाठी सर्व प्राध्यापक, प्रशासकीय कर्मचारी, विद्यार्थी-विद्यार्थिनी यांचे योगदान महत्वाचे ठरले. अर्थात यामागे संस्थेचे अभ्यासू व कर्तबगार अध्यक्ष मा. प्रा. किसनराव कुराडे यांची प्रेरणा अन् उपाध्यक्ष प्राचार्य भैरव कुंभार, मा. टी. ए. पाटील सर, मा. नाळेसर, मा. चांडकेसर, मा. जगताप सर, मा. के. जी. पाटील, मा. जे. वाय. बार्देस्कर सर, मा. आबा देसाई यांचे मार्गदर्शन मोलाचे ठरले. संस्थेच्या संचालक मंडळातील सदस्य हे शिक्षणक्षेत्रातील असल्याने त्यांच्या प्रदीर्घ अनुभवाचा लाभ शिवराज परिवाराला लाभत आहे.

आजचा युवक हा सर्वार्थाने सक्षम बनावा. मुक्त अर्थव्यस्थेच्या वातावरणात तो यशस्वी व्हावा, हे उद्दिष्ट नजरेसमोर ठेवून महाविद्यालय यांची वाटचाल सुरु आहे. आज ज्ञानाबरोबच कौशल्याची गरज भासत आहे. आपल्या विद्यार्थ्यांना असे कौशल्य प्राप्त व्हावे म्हणून संस्थेने अनेक व्यवसायिक अभ्यासक्रम सुरु केले आहेत. व्यवस्थापन आणि संगणक या क्षेत्रात महाविद्यालयाने केलेली प्रगती कौतुकास्पद आहे. पुढील वर्षापासून महाविद्यालयात शिक्षण क्षेत्रातील डी.एड्. व एम्.एड्. हे अभ्यासक्रम सुरु करण्याचा संकल्प संस्थेने सोडला आहे. तसेच एम.सी.ए. हा संगणक क्षेत्रातील प्रतिष्ठित अभ्यासक्रमही सुरु करण्याचा मनोदय आहे. निश्चितच हेही अभ्यासक्रम इथे रुजतील यात शंका नाही. मुळातच आजही एक परिपूर्ण विद्यासंकुलाचे ध्येय नजरेसमोर ठेवून संस्थेची अन् महाविद्यालयाची वाटचाल सुरु आहे. 'के. जी. टू पी. जी.' हे ध्येय उरी बाळगून इंग्रजी माध्यमाचे 'निओरा स्कूल' व मराठी माध्यमाचे 'गोविंदराव माळी हायस्कूल' या दोन दालनांची उभारणी सुरु आहे. आमच्या संभाजीराव माने कनिष्ठ महाविद्यालयाची परंपराही अत्यंत उज्ज्वल अशी आहे. + २ पातळीवर आय. टी. हा विषय सुरु केल्याने विद्यार्थ्यांची चांगली सोय झाली आहे. आमचा पदव्युत्तर विभागही अत्यंत समृद्ध असा आहे. पदव्युत्तर शिक्षणाची सोय इथेच झाल्याने विद्यार्थ्यांना आता त्यासाठी कोल्हापूरला जावे लागत नाही. उपलब्ध असलेल्या साधन सामग्रीचा वापर पर्याप्त पध्दतीने व्हावा हेच ध्येय मानून या भागाची शैक्षणिक गरज लक्षात घेऊन ही नवनवीन दालने खुली करण्याचे धोरण संस्था राबवीत आहे. त्याचे सर्व थरातून स्वागतही होत आहे.

आमचा प्राध्यापक वर्ग उच्चविद्या विभूषित असून प्रशासकीय वर्ग कार्यतत्पर आहे. पन्नास हजार ग्रंथांनी समृद्ध असलेले ग्रंथालय हा आमचा मानबिंदू आहे. शंभर संगणकांनी सुसज्ज असलेली कॉम्प्युटर लॅब, प्रशस्त क्रीडांगण विस्तीर्ण अन् रमणीय परिसर, विस्तृत प्रयोगशाळा, व्यायामशाळा ही आमची बलस्थाने आहेत. आमचे विद्यार्थी हे अभ्यासू, नम्र व शिस्तप्रिय

आहेत. या सर्वच गोष्टींचा आम्हाला सार्थ अभिमान आहे.

बी. ए., बी. कॉम., बी. एस्सी. या पदव्या धारण करीत असतानाच किंबहुना ११ वी, १२ वीचे शिक्षण घेत असतानाच विद्यार्थ्यांना ताबडतोब रोजगार मिळावेत यासाठी आरोग्य परिचारक (नर्सिंग), बालवाडी शिक्षिका, प्रशिक्षण, ग्रामीण पत्रकारिता, ग्रंथालय व्यवस्थापन यासारखे अल्पमुदतीचे अभ्यासक्रम सुरु केले आहेत. त्यामुळे या भागातील गरजू मुलांना योग्य प्रशिक्षण मिळून त्यांना रोजगारही उपलब्ध होत आहेत. महाविद्यालयाने यापूर्वीच बी. बी. ए., बी. सी. ए., बी. सी. एस्., बी. एस्सी. (कॉम्प्युटर), एम. एस्सी. (कॉम्प्युटर) हे कोर्सेस चालू करून मोठे धाडसी पाऊल उचलले आहेच त्यासाठी 'सिबाका' हा स्वतंत्र विभागही सुरु केला आहे. काळाची पावले ओळखून टाकलेली ही पावले निश्चितच विद्यार्थ्यांच्या हिताची ठरली आहेत.

महाविद्यालयाचे वार्षिक स्नेहसंमेलन हे 'शिवराज'ची समृद्ध परंपरा बनल्याने या भागाचे नेहमीच आकर्षण ठरले आहे. या वर्षी परंपरेला पुढे नेणारे स्नेहसंमेलन संपन्न झाले. स्नेहसंमेलनासाठी उपस्थित राहिलेले डॉ. अमृतराव गोरुले विशेष प्रशासन अधिकारी, उच्च व तंत्रशिक्षण महाराष्ट्र राज्य यांनी आमच्या विद्यार्थ्यांना मोलाचे मार्गदर्शन केले. तसेच स्नेहसंमेलनाचे प्रमुख पाहुणे गोव्यातील सुप्रसिद्ध साहित्यिक कविवर्य व नाट्यकलावंत मा. विष्णू सूर्या वाघ यांनी आपल्या अमोघ वाणीने विद्यार्थी वर्गाला संदेश देऊन,

शिवराजच्या मैतरा, शिवराजच्या मैत्रीणी
जरा गोव्याला येऊन जा...

या आपल्या कविता वाचनाने विद्यार्थ्यांना मंत्रमुग्ध केले.

आतापर्यंतची उज्ज्वल परंपरा कायम राखून, भविष्यकाळाची गरज ओळखून आजच्या वर्तमानकाळात मोठ्या उत्साहाने महाविद्यालयाची वाटचाल वेगाने सुरु आहे. या महाविद्यालयाच्या उभारणीमध्ये, जडणघडणीमध्ये असंख्य लोकांचे सहकार्य लाभले आहे. त्या सर्वांचे मी प्राचार्य या नात्याने आभार मानतो व डॉ. के. आर. पाटील आणि प्रा. अशोक मोरमारे यांच्या मार्गदर्शनाखाली सजलेला हा अंक आपणासमोर सादर करित आहे. तो आपणाला निश्चितच आवडेल. आपल्या सर्वांना शुभेच्छा !

- श्री. एन्. डी. खिचडी

■ वाणिज्य विभाग

- प्रा. प्राचार्य एन्. डी. खिचडी (एम्. कॉम. एम्. फिल.)
 प्रा. डॉ. आर. बी. तेली (एम्. कॉम. एम्. फिल. पी. एच्. डी.)
 प्रा. आर. एन्. हारगुडे (बी. कॉम. एफसीए.)
 सौ. एन्. पी. शिंदे (एम्. ए.)
 प्रा. आर. आय. पालकर (बी. ए. एल. एल. बी.)

■ इंग्रजी विभाग

- प्रा. जी. जी. गुळवणी (एम्. ए. डी. एच. ई.)
 प्रा. डॉ. एन्. आर. सावंत (एम्. ए., एम्. फिल. पी. एच्. डी.)
 प्रा. सौ. एस्. ए. मुजुमदार (एम्. ए. पी. जी. डी. ई.)
 प्रा. पी. टी. वाघमारे (एम्. ए. बी. एड.)

■ मराठी विभाग

- प्रा. एस्. सी. जोशी (एम्. ए. डी. एच. ई.)
 प्रा. एम्. व्ही. राजे (एम्. ए. (नेट))
 (टिचर केलोशीपसाठी निवड)
 प्रा. ए. बी. कुंभार (एम्. ए. (नेट))
 प्रा. ए. के. मोरमारे (एम्. ए. (नेट))
 प्रा. के. के. कांबळे (एम्. ए. (सेट))
 (रजा मुदतीसाठी)

■ हिंदी विभाग

- प्रा. डॉ. के. आर. पाटील (एम्. ए., पी. एच. डी.)
 प्रा. ए. जे. मकानदार (एम्. ए. बी. एड.)
 प्रा. डी. एस्. रायकर (एम्. ए., बी. एड.)
 प्रा. एफ. डी. मुल्ला (एम्. ए.)

■ मानसशास्त्र विभाग

- प्रा. आर. व्ही. गुंडे (एम्. ए., एम्. फिल.)

■ समाजशास्त्र विभाग

- प्रा. ए. व्ही. कुराडे (एम्. ए.)
 प्रा. एस्. डी. सावंत (एम्. ए. (नेट))
 प्रा. ए. जी. पाटील (एम्. ए.)

■ राज्यशास्त्र विभाग

- प्रा. एस्. बी. भोळे (एम्. ए. एम्. फिल.)
 प्रा. एन्. आर. कोल्हापुरे (एम्. ए.)

■ अर्थशास्त्र विभाग

- प्रा. डॉ. डी. आर. खटके (एम्. ए., एम्. फिल. पी. एच. डी.)
 प्रा. डॉ. एन्. बी. जाधव (एम्. ए., एम्. फिल. पी. एच्. डी.)
 प्रा. ए. यू. पटेल (एम्. ए.)
 प्रा. कु. एस्. एम्. पाटील (एम्. ए., बी. एड.)

■ संख्याशास्त्र विभाग

- प्रा. डी. एम्. म्हेतर (एम्. एस्सी., एम्. फिल.)
 प्रा. आर. के. देशपांडे (एम्. एस्सी.)

■ गणित विभाग

- प्रा. डी. जी. वाठारे (एम्. एस्सी.)

■ रसायनशास्त्र विभाग

- प्रा. डॉ. टी. एन्. पाटील (एम्. एस्सी., पी. एच्. डी.)
 प्रा. डॉ. टी. एन्. पोवार (एम्. एस्सी., पी. एच्. डी.)
 प्रा. डॉ. बी. जे. देसाई (एम्. एस्सी., पी. एच्. डी.)
 प्रा. व्ही. बी. कुरळे (एम्. एस्सी., एम्. फिल.)
 प्रा. डॉ. ए. एम्. हसुरे (एम्. एस्सी., पी. एच्. डी.)
 प्रा. डॉ. बी. डी. अजळकर (एम्. एस्सी., पी. एच्. डी.)
 प्रा. डॉ. एस्. डी. पाटील (एम्. एस्सी., पी. एच्. डी.)
 प्रा. आर. एस्. सावेकर (एम्. एस्सी.)

■ वनस्पतीशास्त्र विभाग

- प्रा. डॉ. एस. वाय. कोतमिरे (एम्. एस्सी., पी. एच्. डी.)
 प्रा. जे. व्ही. सरतापे (एम्. एस्सी.)
 प्रा. डॉ. एस्. के. नेर्ले (एम्. एस्सी., पी. एच्. डी.)

■ भौतिकशास्त्र विभाग

- प्रा. डॉ. एस्. ए. जोडगुद्री (एम्. एस्सी., एम्. फिल. पी. एच्. डी.)
 प्रा. डॉ. बी. डी. मुरगी (एम्. एस्सी., पी. एच्. डी.)
 प्रा. डॉ. एम्. पी. पाटील (एम्. एस्सी., पी. एच्. डी.)
 प्रा. बी. एम्. कुलकर्णी (एम्. एस्सी., एम्. फिल.)
 प्रा. डॉ. एस्. एम्. कदम (एम्. एस्सी., पी. एच. डी.)
 प्रा. डॉ. पी. एस्. चिगरे (एम्. एस्सी., पी. एच. डी.)

■ प्राणीशास्त्र विभाग

- प्रा. डॉ. आर. एन्. कणसे (एम्. एस्सी., पी. एच्. डी.)
 प्रा. के. जे. अदाटे (एम्. एस्सी.)
 प्रा. ए. ए. चिखली (एम्. एस्सी., बी. एड.)

■ शारीरिक शिक्षण

- प्रा. बी. के. पाटील एम्. पी. एड. (दि. १४/२/०७ पर्यंत)

आमचा प्राध्यापक वर्ग (कनिष्ठ महाविद्यालय)**■ मराठी विभाग**

प्रा. व्ही. एम्. सुरंगे (एम्. ए., बी.एड्. पर्यवेक्षक)

प्रा. व्ही. एस्. मुसाई (एम्. ए., बी.एड्., एम.फील.)

■ इंग्रजी विभाग

प्रा. आर. बी. कांबळे (एम्. ए., बी.एड्., डी.एच्.ई.)

प्रा. के. ए. सावेकर (एम्. ए., डी.एच्.ई.)

■ हिंदी विभाग

प्रा. सौ. एल्. एम्. डिसोझा (एम्. ए., बी.एड्.)

■ समाजशास्त्र विभाग

प्रा. एम्. बी. पाटील (एम्. ए., बी.एड्.)

■ अर्थशास्त्र विभाग

प्रा. सौ. एस्. वाय्. कोले (एम्. ए., एम्.फील, डी.एच्.ई.)

प्रा. कु. एस्. एम्. पाटील (एम्. ए., बी.एड्.)

■ राज्यशास्त्र विभाग

प्रा. सी. ई. धुमाळ (एम्. ए., बी.एड्.) (नियुक्त दि. ३१/१/०७)

■ वाणिज्य विभाग

प्रा. वाय्. पी. कोले (एम्. कॉम., एम्. ए., डी.एच्.ई.)

प्रा. एस्. बी. कडूकर (एम्. कॉम., एम्. ए., एम्.फिल, डी.एच्.ई.)

■ पदार्थ विज्ञान

प्रा. बी. डी. पाटील (एम्. एस्सी., डी.एच्.ई.)

प्रा. ए. बी. कोकणे (एम्. एस्सी., बी. एड्.)

■ रसायनशास्त्र

प्रा. पी. एम्. भोईटे (एम्. एस्सी., डी.एच्.ई.)

प्रा. एस्. एच्. रावण (एम्. एस्सी., बी.एड्.)

■ जीवशास्त्र

प्रा. पी. टी. कड्डी (एम्. एस्सी., डी.एच्.ई.)

प्रा. ए. ए. चिखली (एम्. एस्सी., बी.एड्.)

■ गणित

प्रा. एन्. एम्. गरुड (एम्. एस्सी., डी.एच्.ई.)

■ मानसशास्त्र

प्रा. ई. जी. कांबळे (एम्. ए., बी.एड्.)

प्रा. एम्. एस्. घस्ती (एम्. ए., बी.एड्.)

■ शारीरिक शिक्षण

प्रा. एस्. एस्. सावंत (एम्. ए., एम्.पी.एड्.)

प्रशासकीय कर्मचारी वर्ग**कार्यालय****■ प्रबंधक**

श्री. बी. एस्. मोहिते (बी. कॉम्.) (नियुक्त ३०/१/२००६)

■ अधिक्षक

सौ. पी. बी. सावंत (बी. कॉम्.)

■ मुख्य लिपिक

श्री. बी. डी. रेगडे (बी. ए.)

■ वरिष्ठ लिपिक

श्री. बी. एस्. सावंत (बी. ए.)

■ कनिष्ठ लघुलेखक

श्री. के. टी. कुंभार (बी. कॉम्.)

■ कनिष्ठ लेखनिक

श्री. डी. एम्. मोरे (बी. कॉम्.)

श्री. ए. जी. कदम (बी. कॉम्.)

श्री. अ. एम्. पोवार (बी. कॉम्., एम्. लिब.)

श्री. एन्. एस्. कांबळे (बी. ए., एम्. लिब.)

ग्रंथालय**■ सहाय्यक ग्रंथपाल**

श्री. आर. ए. जाधव (एम्. ए., एम्. लिब.)

■ ग्रंथालय लेखनिक

श्री. एम्. बी. माने (बी. कॉम्., बी. लिब.)

■ प्रयोगशाळा सहाय्यक

श्री. डी. जी. रेंदाळे (बी. ए.)

श्री. आर. बी. आयरनाईक (एम्. ए.)

श्री. पी. जी. पोवार (एम्. ए.)

श्री. एस्. व्ही. शिंदे (बी. एस्सी.)

शिवराज

■ प्रयोगशाळा परिचर

- श्री. बी. डी. मोरे
 श्री. एस्. बी. खोत (बी. कॉम्.)
 श्री. एस्. डी. पाटील
 श्री. टी. आर. देवडकर
 श्री. व्ही. व्ही. कोंडूसकर
 श्री. एम्. जी. खोत बी. ए.
 श्री. टी. बी. कांबळे
 श्री. आर. के. वडर
 श्री. एस्. एम्. मोरबाळे
 श्री. के. आर. कांबळे
 श्री. एच्. एल्. नाईक
 श्री. आर. आर. नाईक
 श्री. एस्. एम्. कांबळे
 श्री. व्ही. बी. पाटील
 श्री. डी. जी. हुदळेकर (बी. कॉम्.)

■ ग्रंथपाल परिचर

- श्री. एम्. एच्. देसाई श्री. एस्. एस्. हजारे
 श्री. व्ही. आर. टेंबरे श्री. पी. बी. नडगेरी
 श्री. ए. एल्. कलकुटकी

■ शिपाई

- श्री. ए. एस्. सावंत श्री. एम्. बी. शिंदे
 श्री. एस्. एस्. कांबळे श्री. एन्. बी. असोदे
 श्री. आर. पी. जाधव श्री. एस्. डी. कुरळे
 श्री. एन्. झेड. दळवी श्री. एस्. जी. गवारी

जिमखाना वर्ग प्रतिनिधी

- कु. पाटील स्वाती रावसाहेब (१२ वी कॉमर्स)
 (जनरल सेक्रेटरी)
 कु. जोशीलकर शीतल संजय (११ वी आर्टस् अ)
 श्री. देवकांबळे विनायक शंकर (११ वी आर्टस् ब)
 कु. जोशी रश्मी श्रीपाद (११ वी कॉमर्स)
 कु. जमादार शहाबाज जमशिद (११ वी सायन्स)
 कु. सुतार अश्विनी दिलीप (१२ वी आर्टस् अ)
 कु. पाटील कविता शिवाजी (१२ वी आर्टस् ब)
 श्री. कांबळे निशांत रामचंद्र (१२ वी सायन्स)

स्टुडंट कौन्सिल

- श्री. कापसे संदीप शंकर (बी. एस्सी. २)
 (विद्यार्थी मंडळ सचिव)
 कृ. दावणे रुपाली दुंडाप्पा (बी. ए. १)
 कृ. साठे शोभा अर्जून (बी. ए. २)
 कु. वडियार सुनीता व्यंकटेश (बी. ए. ३)
 श्री. भोसले नरसू प्रकाश (बी. कॉम्. १)
 कु. कदम शर्वरी बाबासाहेबवी (बी. कॉम्. १)
 कु. शिंदे स्वाती शिवाजी (बी. कॉम्. २)
 कु. पाटील निवेदिता तानाजी (बी. एस्सी. १)
 श्री. पाटील निलेश नारायण (बी. एस्सी. १)
 कु. कदम पूनम बाजीराव (बी. सी. एन्. १)
 कु. मांद्रेकर स्नेहा किशोर (बी. सी. एस्. १)
 कु. कुलकर्णी सारिका श्रीधर (बी. सी. एस्. १)
 कु. बचुटे निवेदिता वैजनाथ (बी. बी. ए. १)
 श्री. पाटील बसवराज मलगोंडा (बी. बी. ए. २)
 कु. तेलंग रुपा विजयंती (बी. बी. ए. ३)
 कु. पाटील शुभांगी विलास (बी. सी. एस्. १)
 कु. कदम संजिवनी कृष्णा (बी. सी. ए. २)
 कु. कुलकर्णी प्रतिक्षा शिरीष (बी. सी. ए. ३)
 कु. जगदाळे हेमांगी सुबराव (एम. ए. १)
 कु. केदारगोळ महादेवी रत्नाप्पा (एम. ए. २)
 कु. नडगदल्ली लक्ष्मी महादेव (एम. कॉम्. १)
 श्री. गोरुले राजू बाबूराव (एम. कॉम्. १)
 कु. सावंत रेखाताई श्रीपती (बी. ए. २)
 श्री. कांबळे अनिल नामदेव (एम. ए. २)
 श्री. पाटील सुहास बळवंत (बी. ए. २)
 श्री. पोवार आनंदा शिवाजी (बी. ए. ३)
 कु. माळी प्रियांका प्रकाश (बी. बी. ए. १)
 कु. चव्हाण माधुरी जगन्नाथ (बी. ए. २)

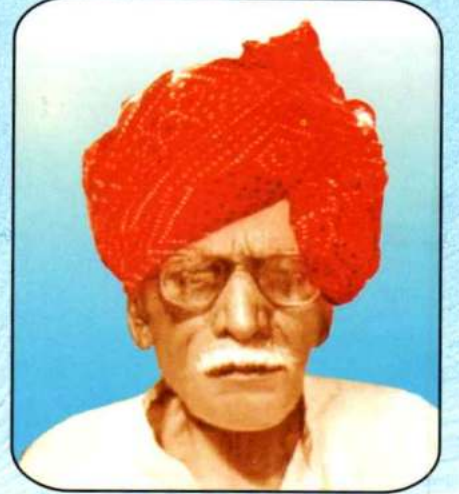

भावपूर्ण श्रद्धांजली

प्रा. एस. बी. भोळे

(राज्यशास्त्र विभाग प्रमुख)

श्री. विठ्ठलराव कुराडे

(मा. अध्यक्ष किसनराव कुराडे
व प्रा. अनिल कुराडे यांचे पिताश्री)

मा. रावसाहेब किचुरकर

(गडहिंगलज नगरीचे ज्येष्ठ उद्योगपती)

मा. आनंदराव चव्हाण

(ज्येष्ठ स्वातंत्र्यसैनिक व क. वि. रा. शिंदे
शिक्षण संस्थेचे संस्थापक सदस्य)

संस्मरणीय यश

डॉ. के. आर. पाटील

हिंटी व पी. जी. विभाग प्रमुख

कला व वाणिज्य महाविद्यालय, नेसरी येथे प्राचार्यपदी नियुक्ती

संस्मरणीय निवृत्ती

प्र. प्राचार्य भैरव कुंभार - संस्थेचे उपाध्यक्ष

नाईट कॉलेज, कोल्हापूर येथून प्रदीर्घ सेवेनंतर निवृत्त.

श्री. बी. एस्. मोहिते

प्रबंधक

प्रा. सी. ई. धुमाळ राज्यशास्त्र विभाग (ज्युनि.)

गुणवंत शिवराजीयन

श्री. संदीप कापसे बी. एस्सी. - ३
सचिव, विद्यार्थी मंडळ (सिनि.)

कु. स्वाती पाटील १२ वी. कला
सचिव, विद्यार्थी मंडळ (ज्युनि)

आनंदा पोवार बी. ए. - ३
गुणी शिवराजीयन व
सांस्कृतिक विभाग प्रतिनिधी

कु. सरीता कडूकर बी. एस्सी. - २
गुणी शिवराजीयन

विनायक देवकांवळे ११ वी कला
वर्ग प्रतिनिधी, छ. शाहू शिष्यवृत्ती पुरस्कृत

कु. रश्मी जोशी ११ वी वाणिज्य
वर्ग प्रतिनिधी व एन. एस्. एस्. आदर्श स्वयंसेविका

शहाबाझ जमादार ११ वी विज्ञान
वर्ग प्रतिनिधी

निशांत कांबळे. १२ वी विज्ञान
वर्ग प्रतिनिधी
छ. शाहू शिष्यवृत्ती पुरस्कृत

नरसू भोसले बी. कॉम - १
वर्ग प्रतिनिधी

कु. पूनम कदम बी. एस्सी - १
वर्ग प्रतिनिधी

कु. माधुरी चव्हाण बी. ए. - २
विद्यार्थिनी प्रतिनिधी

सुहास पाटील. बी. ए. - २
एन. सी. सी. प्रतिनिधी

कु. रेखा सावंत. बी. ए. - २
क्रीडा प्रतिनिधी

कु. सुनिता वडियार बी. ए. - ३
वर्ग प्रतिनिधी

अनिल कांबळे एम. ए. - २
एन. एस्. एस्. प्रतिनिधी

कु. स्नेहा पाटील बी. ए. - २
राज्यस्तरीय वक्तव्य स्पर्धेत उत्तेजनार्थ
बक्षीस व राज्यस्तरीय अभिनय स्पर्धेत
उत्कृष्ट स्त्री अभिनय पुरस्कार.

क्रीडा नैपुण्य : कनिष्ठ महाविद्यालय

गडहिंग्लज तालुका कबड्डी महिला विजेता संघ

गडहिंग्लज तालुका अॅथलेटिक्स विजेता संघ

वार्षिक स्नेहसम्मेलन : ज्युनि. जनरल चॅम्पियनशिप विजेता संघ - ११ वी कला.

पुणे येथे झालेल्या राज्यस्तरीय अॅम्बुचर अॅथलेटिक्स स्पर्धेसाठी निवड

विनायक आशाळकर
११ वी कला

युवराज सावंत
११ वी विज्ञान

वार्षिक स्नेहसम्मेलन
दैन्यक्तिक जनरल चॅम्पियनशिप

कु. सुप्रिया शिंदे ११ वी कला
राज्य महिला फूटबॉल
संघात निवड

सुहास कागीनकर
११ वी विज्ञान

कु. तेजा नाईक १२ वी कला
पुणे येथे झालेल्या राज्यस्तरीय
अॅथलेटिक्ससाठी निवड

सचिन पन्हाळकर १२ वी कला
पुणे येथे झालेल्या राज्यस्तरीय
अॅम्बुचर लांब उडी स्पर्धेसाठी निवड

एन.सी.सी.

आर्मी अॅटॅचमेंट कॅम्प, अहमदनगर

नरेंद्र कासारकर बी.एस्सी. -३
सिनिअर अंडर ऑफिसर

मिर्लींद पाटील बी.एस्सी. -३
ज्युनिअर अंडर ऑफिसर

क्रिडा मैपुण्य : वरिष्ठ महाविद्यालय

युवराज तानाजी गुरबे, शिवाजी विद्यापीठाची इंटरझोनल वैयक्तिक जनरल चॅम्पियनशिप स्वीकारताना

इंटरझोनल क्रॉसकंट्री संघ : तृतीय क्रमांक

कोल्हापूर झोनल अॅथलेटिक्स विजेता संघ

वार्षिक स्नेहसम्मेलन : जनरल चॅम्पियनशिप (सिनि.) विजेता संघ - बी. ए. - २

मीरा भाईदर (मुंबई) येथे झालेल्या २१ कि.मी.घावणे स्पर्धेत प्रथम. बक्षीस रु. २५,०००/-

ठाणे येथे झालेल्या १७ व्या महापौर 'वर्षा मॅरेथॉन' स्पर्धेत द्वितीय बक्षीस रु. ३०,०००

परशराम लक्ष्मण भोई

कु. शर्मिला व्हनबट्टे बी. ए. - १

बी. ए. - १ मॉरिशस आंतरराष्ट्रीय योगासन स्पर्धेत तृतीय क्रमांक

युवराज गुरबे बी. ए. - १

'अश्वमेध' अॅथलेटिक्ससाठी व अखिल भारतीय क्रॉसकंट्री स्पर्धेसाठी निवड

कु. वेनझीर नदाफ बी. ए. - ३

वारंगळ येथील अखिल भारतीय क्रॉसकंट्री स्पर्धेसाठी निवड

नागेश राजमाने बी. ए. - ३

उज्जैन येथील आंतरविद्यापीठ फुटबॉल स्पर्धेसाठी निवड

कु. सुशीला चौगले बी. ए. - २

वार्षिक स्नेहसम्मेलन वैयक्तिक जनरल चॅम्पियनशिप

रा. से. यो. + २ स्तर श्रमदान, स्थळ-मौजे ऐनापूर

रा. से. यो. वरिष्ठ महाविद्यालय श्रमदान करताना, स्थळ: कौलगे

‘हिंदी दिन’ समारंभानिमित्त आयोजित केलेल्या वक्तृत्व स्पर्धेचे पारितोषिक वितरण करताना डॉ. पी. एस. पाटील

‘ललित कलामंच’ द्वारा आयोजित पुष्परचना प्रात्यक्षिकात मार्गदर्शन करताना श्री. बाळासाहेब देवेकर

शिवराजचे प्रबंधक श्री. बी. एस. मोहिते यांच्या सेवानिवृत्तीनिमित्त शुभेच्छा समारंभ

प्रबंधक पदाचा कार्यभार स्वीकारताना सौ. पी. बी. सावंत

राष्ट्रीय सेवा योजनेचे (वरिष्ठ विभाग) भडगांव येथील गुड्डाई टेकडी परिसरात वृक्षारोपन

हादम्याची गाणी गाताना विद्यार्थिनी

महिला अन्याय निवारण समिती आयोजित 'शारदोत्सवात' बोलताना श्रीमती वासंती मेरु

सावित्रीबाई फुले यांच्या जयंतीनिमित्त बोलताना प्रा. एस. डी. सावंत

विस्तारित इमारतीच्या रल्लंबचा शुभारंभ करताना पृथ्वीराज देशमुख
(चेअरमन-राष्ट्रीय सहकार विकास महामंडळ)

प्रा. चंद्रहास धुमाळ यांच्या सेवा निवृत्ती निमित्त सत्कार समारंभ

कर्मवीर विठ्ठल रामजी शिंदे पुण्यतिथी समारंभ प्रसंगी प्रतिमेचे पूजन करताना अध्यक्ष प्रा. किसनराव कुराडे

डॉ. रॉजर एम. मार्टिन, वरिष्ठ शास्त्रज्ञ नॅशनल ओकरीज लॅबोरेटरी टेनसी अमेरिका व त्यांचे ज्येष्ठ बंधू चार्ल्स एम. मार्टिन सुप्रसिध्द वकील अमेरिका यांची महाविद्यालयास सविच्छा भेट

प्रा. बी. के. पाटील यांना शुभेच्छा

मा. गोरुले 'शिवराज महोत्सवा'त बोलताना

शिवराज महोत्सव

कविवर्य विष्णु सूर्या वाघ 'शिवराज महोत्सवा'त बोलताना

विविध गुणदर्शन

कु. शर्मिला धनबट्टे पारितोषिक स्वीकारताना

सौ. क्रांतीदेवी कुराडे व प्राचार्य खिचडी पाककलेचे निरीक्षण करताना

युवराज गुरबे चषक स्वीकारताना

फनी गेम्सचे उदघाटन करताना मा. आवळेकर

मराठी विशाग

माझा मराठाचि बोलु कौतुके ।
परि अमृतातेहि पैजा गिंके ।
ऐशी अक्षरे रगिके ।
गेळविन ॥

- संत ज्ञानेश्वर

हितगुज ...

तारुण्य म्हटलं की, कोणतेही काम करण्याची धमक, नाविण्याचा शोध घेणारा शोधक, आव्हानं पेलून त्यांना जिवंत करणारा आणि विज्ञानाची कास धरून जीवन जगणारा व परिवर्तनवादी विचारांचा पाठपुरावा करणारा घटक होय. या बाबींचा विचार करून मराठी मनाचा शोध घेणारा व मराठी अस्तित्वाला जपणारा 'शिवराज २००७' अंक वाचकांसमोर मांडताना मला आनंद होत आहे.

विज्ञानाने मानवाला मुलभूत गरजा सहज साध्य करून दिल्या आहेत. याच्याही पलिकडे त्याला विज्ञानाने भरपूर काही दिले आहे. विज्ञानाने निर्माण झालेली प्रत्येक वस्तू त्याच्या जीवनाची एक घटक बनली आहे. मानव या गोष्टींच्या इतका आहारी गेला आहे. या गोष्टींशिवाय तो जगूच शकत नाही. परंतु यातून त्याचे जीवन सुखी होण्यापेक्षा अधिकच उध्वस्त होत चालले आहे. एकंदरीत मानवाने सुखासाठी विज्ञानाचा वापर केला परंतु त्यातून बऱ्याचदा त्याच्या वाटचाला दुःस्वय आले आहे.

विज्ञान सुखासाठी निर्माण केलेले असताना ते मानवाला बरदान ठरायच्याऐवजी शाप ठरायला लागले आहे. इन्टरनेट, मोबाईल फोनमुळे जग अधिकच जवळ आले आहे. जगातील अगदी काना कोपऱ्यातील सर्वच माहिती त्याला बसल्याजागी मिळायला लागली आहे. यातूनच तो सर्वच गोष्टी 'शॉर्टकट' ने मिळवू लागला आहे. याचा परिणाम म्हणूनच की काय ? आजची तरुण पिढी मदमस्त जीवन जगण्यासाठी या आधुनिक तंत्रज्ञानाच्या आधारे एकत्र येऊन 'रेव्ह पार्टीच्या' माध्यमातून पाश्चात्य हिडीस, किळसवाण्या संस्कृतीचे अनुकरण करू लागली आहे. मूळ संस्कृतीला मूठमाती देऊ लागली आहे. यातूनच तरुण पिढी लेखना पासून, वाचनापासून निरीक्षणपासून दूर जायला लागली आहे. एकंदरीत या वातावरणात तरुण पिढी विचार करण्याच्या पलिकडे गेली आहे. अशा वातावरणातही 'शिवराज २००७' या वार्षिकांकासाठी साहित्य देण्याचे आवाहन केल्यानंतर मराठी अस्मिता जपू पाहणाऱ्या उद्याची आव्हाने पेलायला निघालेल्या या तरुण विचारवंतांचा साहित्य निर्मितीचा आणि वैचारिक लेख लिहिण्याचा उत्साह दाखवण्या जोगा आहे. कथा, कविता व विविध लेख यांच्या माध्यमातून आजच्या समाजाची काय अवस्था आहे ? समाजाने कोणत्या मार्गाने जीवन जगले पाहिजे ? तरुणांनी कोणत्या मार्गाने गेले पाहिजे ? या नवोदित लेखक/लेखिकांनी या बाबीतील विचार जिवंत केले आहे. त्यातून आपल्या विचारांना समर्थपणे मांडले आहे.

याच्याही पलिकडे या नवोदित लेखक/लेखिकांनी आपल्या विचारांना दिलेले मूर्तरूप निवडताना मला तारेवरची कसरत करावी लागली. प्रत्येक लेखाला, कवितेला जागे अभावी या अंकात सामावून घेता आले नसले तरी, आलेल्या प्रत्येक लेखात, कवितेत आजच्या तरुण पिढीला नवीन विचारशक्ती देण्याची भ्रमता नक्कीच आहे.

- प्रा. अशोक मोरमारे

मराठी विभाग

अनुक्रमाणिका.....

■ गद्य विभाग :

▶ ठेच	विक्रम पाटील
▶ हे शिक्षण कोणासाठी ?	शिवानंद खापरे
▶ अधुरी पुढे व्हाणी	अमित शिरोळकर
▶ व्यसनाधिनता-पुढे समस्या	विनायक देवकांबळे
▶ प्रेम म्हणजे...	महेश पोटे
▶ तळा स्त्रीचा	कु. राजश्री आयवाळे
▶ आंतराळ स्वामिनी	अक्षय सबनीस
▶ 'प्रेम' पुढे व्यापक जीवनदृष्टी	कु. स्नेहा पाटील
▶ आंतरजातीय विवाह	कु. फातिमा नदाफ
▶ आत्मविश्वास	सुनिल पाटील
▶ पुढे 'केमिकल्स' पत्र	राहूल पोवार
▶ निसर्गनिर्मितआपत्ती : भूकंप	उमेशकुमार गोडसे पाटील

■ कविता :

▶ आई	अनिल कांबळे	▶ माणसं	कपील पाटील
▶ वीर जवान	शशिकांत मगदूम	▶ निरोप देताना	संतोष रेडेकर
▶ भावना	विशाल पाटील	▶ हे असंच का ?	अंकुशकुमार दड्डीकर
▶ माणूस कसा असावा ?	नरेंद्र कासारकर	▶ आपढं फक्त	सुहास पाटील
▶ ते दिवस	आनंदा मोहिते	▶ जीवन बंध	तानाजी चौगुले
▶ निरोप	चंद्रशेखर लोहार	▶ गैर समज	नागेश कालुंगडा
▶ जीवन	अश्विनी पाटील	▶ काहीक्षण	प्रकाश इंजल
▶ खेळ देवाचे	सचिन सरुतकर	▶ खेळ नियतीचा	कु. नूतन देवरकर
▶ काँलेज	चंद्रकांत बाबर	▶ जाता जाता...	कु. प्रज्ञा भोईटे
▶ बेकारी	शिवानंद खापरे	▶ आपण जगावं आपल्यासाठी	संतोष पाटील
▶ मी पुढे युवक	विवेक नेले	▶ हरवलेल्या वाटा	अक्षय सबनीस
▶ दाह	ज्योतिबा शहापूरकर	▶ काही क्षण	प्रकाश इंजल
▶ स्वप्नांच्या हिरवळीत	निलेश दरेकर	▶ मागेवर्धी पडू नकाकु. अश्विनी वाळके-पाटील	
▶ पदराचा महिमा	राजेश मुरगी	▶ तर	उमेश सुतार

असं म्हणतात. श्रीमंतीचं वारं आणि दारुची नशा माणसाला आपल्या भोवती गरगर फिरवते व अशा एखाद्या खड्ड्यामध्ये ढकलते की त्यातून कितीही प्रयत्न केले तरी कोणत्याही व्यक्तीला या मायाजालातून सहजपणे बाहेर पडणे शक्य नाही. त्यामुळे माणसाने आपले आयुष्य जगताना भविष्य काळातील विचार केला तरच एक सर्वसामान्य माणूस म्हणून जगता येणे शक्य आहे. नाहीतर विशाल समुद्रात वादळी लाटेने भरकटत गेलेल्या एखाद्या होडीप्रमाणे माणसाचे आयुष्य भरकटत जाते आणि मग कोणतेही स्वप्न, ध्येय, आकांक्षा नसणाऱ्या पक्षाप्रमाणे चंचल स्वरूपाचे जीवन होते. आला दिवस कसा तरी पोट भरून घालवायचा आणि दुसऱ्या दिवसाची काहीतरी सोय होईल या आशेने जगायचे.

असाच आशावाद ठेवून प्रताप वागत होता. प्रताप हा तसा खाऊन-पिऊन सुखी समाधानी असलेल्या घरामध्ये जन्माला आलेला. कोणापुढे हात पसरणे हे त्याच्या घरण्यातील एकाही व्यक्तीला ठाऊक नव्हते आणि ते त्यांना रुचलेही नसते. प्रतापच्या घरची शेती बागायत असल्याने धान्याने घर सदा भरलेले, शेत कामगारांनी दररोज भरलेले आणि सर्व शेती हिरव्यागार अशा भाताच्या, ऊसाच्या मळ्यांनी व भाजीपाल्याने सदैव फुललेली असायची, या साऱ्या पृथ्वीतलावर जे निसर्ग सौंदर्य आहे ते द्विगुणीत करण्यासाठी प्रतापच्या शेतातील पिकांनीही स्वइच्छेने भाग घेतलेला आहे आणि वाऱ्याच्या हलक्याशा झोताने ती पिके बेधुंदपणे लवलवत आहेत. असे वाटत होते. प्रतापचे वडीलही सहकारी संस्थेत चांगल्या हुद्द्यावर काम करत होते. त्यामुळे घरातील आर्थिक परिस्थितीही चांगलीच होती. त्यातच प्रताप हा एकुलता एक त्यामुळे तो घरातील सर्वांचा लाडका झाला होता. प्रतापच्या

ठेव

विक्रम पाटील

बी. कॉम. भाग - २

लहानपणापासूनच त्याचे सर्व हट्ट पूरवण्यात आले होते. तसेच तो जसजसा मोठा होऊ लागला तसतसे त्याचे हट्टही मोठे होऊ लागले. लहानपणापासून हाताच्या फोडाप्रमाणे जपलेल्या आपल्या मुलाला प्रतापच्या वडिलांनी कधीच नाराज केले नव्हते. तो जी म्हणेल तीच पूर्व दिशा अशा प्रकारचे त्यांचे वर्तन बनत चालले होते आणि तो तसा वागतही असे. लहानपणी शाळेला जातो म्हणून सांगायचे आणि गावापासून काही अंतरावर असलेल्या पांदातील आंबे, चिंचा वगैरे खाऊन तिथंच दिवस काढून यायचा. माध्यमिक, उच्च माध्यमिक शिक्षण घेत असतानाही असेच एकतर बागेत, स्टँडवर नाहीतर कोणाच्या तरी बरोबर सिनेमा थिएटरमध्ये दिवस काढून घरी येत असे. पण काय पण म्हणा, प्रतापचे डोके मात्र चांगले होते. शाळेत कधी असेल नसेल पण परीक्षेच्या वेळी मात्र तो मन लावून फक्त दोन तीन महिने अभ्यास करून पास मात्र होत असे. आजपर्यंत तो कुठल्याच वर्गात नापास झाला नव्हता.

प्रतापच्या घरातील मंडळींना प्रतापचे हे वागणे जरा विचित्र वाटे पण सर्वजन त्याच्या या वागण्यासमोर हतबल झाले होते. प्रत्येक मुलांच्या बापाप्रमाणे प्रतापच्या वडीलांचीही आपल्या मुलाकडून काहीतरी अपेक्षा होती. आपला मुलगा शिकावा, चांगल्या नोकरीला लागावा, तो आपल्या जीवनात सुखी व्हावा असे त्यांना मनोमन वाटत होते. म्हणून त्यांनी प्रतापला तीन-चार लाख रुपये खर्च करून तंत्र शिक्षण घेण्यासाठी बाहेर म्हणजे मोठ्या

शहरात पाठविले. तिथे तो एका चांगल्या हॉस्टेलवर राहिला. त्याच्या वडीलांना वाटत असे आपला मुलगा आता तंत्र शिक्षण घेवून त्याचा उपयोग तो भावी आयुष्य घडविण्यासाठी करेल पण त्यांच्या आशेवर पाणी फिरले. प्रताप तर शिक्षण घेण्यासाठी गेला होता. पण शिक्षण घेण्याऐवजी तिथे तो सिगारेट, गांजा, दारु वगैरे असे बरेच काही घेऊ लागला. ही बातमी वडीलांना समजली त्यांनी तेथून त्याला परत आणले आणि गावातच त्याला एक किराणा मालाचे दुकान घालून दिले. काही दिवस तो वडिलांना काहींसा घाबरून राहिला. तरीही त्याची व्यसने त्याला काही आपल्यापासून दूर करता आली नाहीत. तो आणखी त्यांच्या आहारी जाऊ लागला. घरातील मंडळी या त्याच्या वागण्याला पूर्णपणे कंटाळले होते. किती तरी वेळा त्याला समजवण्याचा प्रयत्न त्यांनी केला मात्र त्यांच्या प्रयत्नांना यश आले नाही. तो. तेवढ्या पुरताच हो म्हणायचा आणि पुन्हा 'येरे माझ्या मागल्या' या वृत्तीप्रमाणे तो परत दारूच्या नशेत गुंग व्हायचा. यामुळे व्यवसाय बंद पडण्याच्या मार्गावरच आला होता. वाळवी जशी एखाद्या झाडाला कुरतडून-कुरतडून खाते आणि त्याला मातीसमान करते तशी अवस्था व्यवसनाधीनतेमुळे प्रतापची झाली. अतिशय लहान वयात त्याने दारूसारखी व्यसने लावून घेतल्याने त्याचा परिणाम त्याच्या आरोग्यावर होत होता. पण त्याकडे त्याने दुर्लक्ष केले होते. दररोज तो दारू घेत असे. व्यवसायात जो काही पैसा त्याला मिळे तो त्याच्या चैनीतच जात असे. रोज उशिरापर्यंत बाहेर राहणे, मौजमजा करणे हाच त्याचा छंद बनला.

एकेदिवशी प्रताप एका मित्राच्या भावाच्या लग्नाला गेला. तिथं तो दिवसभर लग्नात पाहुण्यांचा पाहुणचार करण्यात मग्न झाला. कधी नव्हे तो

त्यादिवशी त्याच्यात हा बदल दिसून आला. एक प्रकारचा उत्साह, आनंद त्याच्या चेहऱ्यावर खुलला होता. कोणतेही काम असो तेतो पटकन करत होता. आम्हा मित्रमंडळींना या त्याच्यातील बदलाने आश्चर्याचा जणू काही धक्काच बसला होता. आज त्याच्याकडे कुणीतरी पाहिले तर तो एक व्यसनी मुलगा आहे यावर कोणाचाही विश्वास बसला नसता. लग्न समारंभ संपल्यानंतर सर्वजण आपआपल्या घराकडे निघून गेले.

प्रतापही घरी गेला पण जाताना त्याने कुठून तरी खूप दारू घेतली होती आणि सोबतही दोन बाटल्या घेतल्या होत्या. दारू जास्त प्यायल्यामुळे त्याला निट उभेही राहता येत नव्हते. अशातच तो आपली मोटार सायकल घेऊन आपल्या घराकडे भरधाव वेगाने निघाला. तो दारूच्या नशेत होता. गाडी किती वेगाने जात आहे याचे त्याला भान नव्हते. तो अतिशय वेगाने गाडी मारत होता आणि त्यातच एका वळणावर एका छोट्याशा दगडावरून त्याची मोटरसायकल निसटली व रस्त्याच्या पलीकडे असणाऱ्या दगडावर त्याच वेगात तो आणि गाडी ही आदळली. गाडीचा चक्काचूर झाला आणि प्रतापचाही. तो असा काही दगडावर आपटला की त्याच्या पाठीचा मणका मोडला.

तो जेव्हा शुध्दीवर आला त्यावेळी त्याने उठण्याचा प्रयत्न केला पण तो व्यर्थ ठरला. आपल्याला उठता येत नाही हे पाहून प्रतापच्या डोळ्यांत अश्रू दाटले कारण कांही लोक पायाला ठेच लागली तरच खाली पाहून चालतात ते पुन्हा ठेच लागू नये म्हणून पण प्रतापच्या नशिबाला अशी ठेच लागली की तो पुन्हा न उठण्यासाठीच.

हल्लीच्या काळात आपण पाहातो की प्रत्येक क्षेत्रात मुला-मुलींची शिक्षण घेण्यासाठी धडपड उसळलेली दिसते. धडपड कशासाठी असेल ? तर प्रत्येक व्यक्तीच्या मनातील असलेल्या आशाआकांक्षा पूर्ण व्हाव्या. आपला विकास व्हावा आणि आपण चांगल्या हुद्यावर नोकरीला असावे ही प्रत्येक विद्यार्थ्यांची महत्वाकांक्षा असते.

प्रत्येक व्यक्ती आपआपल्या बुद्धीला झेपेल अशा शिक्षण क्षेत्रात प्रवेश घेवून स्वतःचे शिक्षण पूर्ण करण्यासाठी प्रयत्नशील असते. परंतु आजच्या काळात शिक्षण क्षेत्रात इतकी स्पर्धा वाढली आहे की, सर्वसाधारण विद्यार्थ्यांना शिक्षण घेणे कठीण झाले आहे. आजच्या स्पर्धात्मक युगात विद्यार्थ्यांच्या पाठीशी पालक वर्ग उभा राहात आहे. आपला मुलगा भविष्यात मोठ्या नोकरीवर असावा आणि समाजात प्रतिष्ठा संपादन करावी या उद्देशाने पालक वर्ग स्वतःच्या मुलांवर अमाप खर्च करून त्याला विशिष्ट क्षेत्रातच प्रवेश मिळवून देतात.

आजच्या काळात विज्ञानाने इतकी प्रगती केली आहे की, आपल्याला 'मानवाचे युग' न म्हणता 'विज्ञानाचे युग' म्हणावे लागत आहे. विज्ञान युगामुळे मनुष्य हा बेकार अवस्थेत फिरतो आहे. आजच्या शिक्षण प्रणालीमध्ये टक्केवारीचे इतके प्रमाण वाढले आहे की, सर्वसाधारण विद्यार्थ्यांना या स्पर्धात्मक असणाऱ्या टक्केवारीमुळे शिक्षण घेणे अशक्य झाले आहे. असे असून सुद्धा सर्वसामान्य विद्यार्थी आपले शिक्षण कसेतरी पूर्ण करून 'पदवीधर' होतात. परंतु स्पर्धेच्या युगामुळे त्यांना नोकरीत वाव मिळत नाही आणि त्या विद्यार्थ्यांच्या असलेल्या आशा-आकांक्षा ह्या वर्तमानकाळातच नाश पावतात. मग हे शिक्षण कोणासाठी ? असा प्रश्न निर्माण होतो. ज्या शिक्षणाद्वारे व्यक्तीच्या जीवनाचा प्रश्न सुटत असतो तेच शिक्षण ह्या व्यक्तीच्या डोळ्यापुढे मोठा प्रश्न निर्माण करित असेल तर मग ही शिक्षण प्रणाली कशासाठी ?

दरवर्षी हजारो विद्यार्थी पदवीधर होऊन बाहेर पडतात. परंतु त्यांना आपले जीवन 'बेकार' अवस्थेतच काढावे लागते. याचे कारण म्हणजे त्यांच्या शिक्षणाच्या

हे शिक्षण कोणासाठी ?

शिवानंद खापरे

एम. ए. भाग - १

मानाने त्यांना नोकरी मिळनाशी झालेली असते. शिक्षण क्षेत्रातल्या स्पर्धेप्रमाणेच नोकरीच्या क्षेत्रातसुद्धा स्पर्धा वाढलेली आहे. त्यामुळे नोकरीसाठी पदवी सोबतच प्रशिक्षणाची स्पर्धा दिसत आहे. इत्यादी कठीण प्रश्नामुळे आजचे शिक्षण केवळ नावापुरतेच आहे. असं म्हणावं लागेल. बरेचशे विद्यार्थी असे आहेत की त्यांनी एकापेक्षा जास्त पदव्या प्राप्त केलेल्या आहेत. परंतु त्यांना नोकरी मिळनाशी झालेली आहे. ही परिस्थिती आज आपण पाहतो. मग सर्वसाधारण विद्यार्थ्यांचा ठिकाणा लागणं कठीणच म्हणावे लागेल.

ज्या विद्यार्थ्यांची आर्थिक पारीस्थिती समाधानकारक किंवा चांगली असेल त्यांना नोकरीची आवश्यकता कदाचित कमी असेल. परंतु सर्वसाधारण विद्यार्थ्यांच्या परिस्थितीचा विचार केला तर असे दिसून येते की, ज्याची परिस्थिती ही अत्यंत नाजूक आहे अशा विद्यार्थ्यांचे भविष्य हे त्यांच्या 'पदवी' वर अवलंबून असते. परंतु पदवी घेवून सुद्धा नोकरी मिळत नसेल तर अशा पदव्या कशासाठी ?

सध्याच्या परिस्थितीत शिक्षण प्रणालीही अशीच राहिली तर भावी काळात प्रत्येक विद्यार्थ्यांचे आयुष्य धोक्यात येईल. ज्या देशाची धुरा भावी पिढीवर अवलंबून आहे तीच पिढी जर मजबूत नसेल. उत्साही तसेच कार्यशील नसेल तर देशाची प्रगती तेकरणार तरी कसे ? म्हणून यासाठी समाजातील तज्ञ प्रतिष्ठीत व्यक्ती तसेच संबंधीत सरकारनी प्रथम या भावी विद्यार्थ्यांचा प्रश्न सोडविण्याकरीता उपाययोजना आखण्यात जेणेकरून बेकारीचे प्रमाण कमी होईल अशी शिक्षण प्रणाली निर्माण करावयास पाहिजे की, ज्यामुळे प्रत्येक विद्यार्थ्यांमध्ये उत्साहाचे व आनंदाचे वातावरण निर्माण होईल. यामुळे देशाच्या प्रगतीकडे भावी पिढी वाटचाल करू शकेल आणि प्रत्येक क्षेत्रात ती स्वतः बरोबरच देशाला सुद्धा प्रगतीपथावर नेऊन ठेवील.

राधा-कृष्णाच्या निर्व्याज प्रेमाची महती गाणाऱ्या भारतभूमीत प्रेमाचा महिमा नवा नाही. पुराणकाळातील कथातून, साहित्य संपदेतून, चित्रपटातून प्रेमाच्या गाथा ओसंडून वहात आहेत पण तरीही प्रेमा बद्दलची व्याख्या अजूनपर्यंत कोणालाही सांगता आलेली नाही. जेव्हा अशा प्रकारच्या निर्व्याज प्रेमकथा आपणास वाचावयास मिळतात तेव्हा आजच्या युवकांच्यात सर्रास आढळणारे शारीरिक सौंदर्याला भाळून केलेले प्रेम तुच्छ वाटू लागते आणि खऱ्या प्रेमाची सहज सुलभ उत्स्फूर्त भावना मनी तेवते. तसेच एकतर्फी प्रेमात पडून खूनापर्यंत मजल मारणाऱ्या 'गोपाळ' सारख्या तरुणांचा तिरस्कार वाटू लागतो. कारण ही कथा आहे एका आदर्श प्रेमाची !

एक शिकारी होता त्या शिकाऱ्याने सर्व प्राण्यांची शिकार केली होती पण काळवीटाच्या शिकारीचा आनंद त्याने घेतलेला नव्हता म्हणून त्याने निश्चय केला की, आता फक्त काळवीटाची शिकार करावयाची या विचाराने तो या जंगलातून त्या जंगलात शिकारीसाठी फिरू लागला. पण त्याला काळवीट काय सापडत नव्हतं. शिकारी निराश झाला होता मात्र तो खचला नव्हता. आपल्या धेय्यासाठी काहीही करण्याची त्याची तयारी होती. शिकार शोधून परतत असताना वाटेत त्याला एक आदिवासी भेटला. त्या आदिवासी व्यक्तिला त्यानं आपलं धेय्य सांगितलं. त्या धेय्याची स्तुती करुन आदिवासी व्यक्तीने त्याला त्याच्या धेय्य प्राप्तीसाठी आपल्या जंगलात येण्याचं आमंत्रण दिलं. शिकारी त्या जंगलात गेला तेथेही दोन-चार दिवस त्यानं शिकार शोधली, मात्र येथेही त्याच्या पदरी निराशाच आली. त्यानं आता आपल्या मायभूमीत परतण्याचा निर्णय घेतला. घरी परतत असताना त्या आदिवासी व्यक्तीने आपल्या मोहत्स्वासाठी शिकाऱ्याला थांबण्याची विनंती केली. आदिवासींची यात्रा म्हणजे एक वेगळाच अनुभव असतो. याची कल्पना

अधुरी एक कहाणी...

अमीत शिरोळकर

एम्. ए. भाग - १

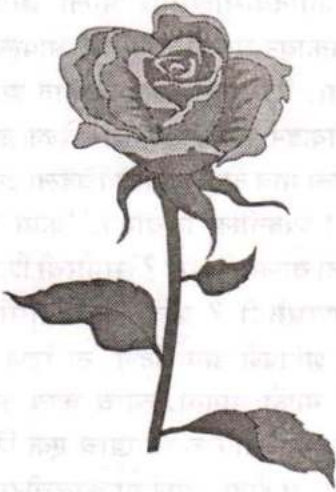
शिकाऱ्याला होतीच त्यामुळेच त्यानं या मोहत्स्वासाठी थांबण्याचं ठरवलं. पण त्या कालावधीतही तो आपल्या धेय्याच्या मागं होता. त्याला आपलं धेय्य गाठण्याची उत्सुकता लागून राहिली होती आणि लवकरच त्याच्यासमोर ही संधी चालून आली.

यात्रेची सुरवात झाली होती. ढोल-ताशांच्या गजरात मोहत्सव सुरु झाला. यात्रेचा पहिलाच दिवस उजाडला होता, या यात्रेत भर-भरुन घेण्यासारखं खूप काही होतं. मात्र धेय्य गाठण्याची उत्कंठा लागलेल्या या शिकाऱ्याचं मन सावण शोधण्यात लागलं होतं. या शिकारीच्या शोधात फिरत असताना एका तळ्याच्या पलिकडे बसलेलं काळवीट त्याला दिसलं आणि आपली सुप्त इच्छा पूर्ण होणार या कल्पनेनं तो काहीकाळ सुखावला. त्यानं बंदुकीचा नेम धरला आणि घोडा दाबणार इतक्यात आदिवासी समोर आला आणि त्याची बंदूक हिसकावून घेतली व तसाच आपल्या वस्तीत निघून गेला. शिकारी आश्चर्यचकीत झाला. पण आदिवासीकडून सतत दोन-चार वेळा हाच प्रकार पाहिल्यानंतर मात्र तो, भलताच चिडला आणि त्यानं आदिवासी व्यक्तीला विचारलं, 'काय रे तू मला इथं कशाला बालवलं आहे?' समोरची शिकार अशी हिसकावण्यासाठी ? यावर आदिवासी शिकारी व्यक्तीला शांतपणे उत्तर दिले, तो म्हणाला प्रथम तुमची मी माफी मागतो. त्याचं काय आहे काही वर्षापूर्वी अगदी आपल्यासारखाच एक शिकारी या जंगलात आला होता. त्यानं या काळवीटाची प्रेयसी असणाऱ्या हरणीची शिकार केली आणि त्याचं मास काढून चामडं इथच टाकून गेला. आम्हाला सापडलेल्या या चमड्यापासून आम्ही या यात्रेत

वाजवणारा ढोल तयार केला आणि ज्या-ज्यावेळी हा ढोल वाजू लागतो, त्या-त्यावेळी वर्षभर कधीही न दिसणारं हे काळवीट या यात्रेच्या कालावधीत या तळ्याच्या पलिकडे येवून बसते. कदाचित त्याला वाटत असावं, आपली प्रेयसी आपल्याला बोलावते आहे. आपल्याला साद घालतेय. आदिवासी उत्तरला.

मित्र हो ! प्रेम ही एक उद्दांत संकल्पना आहे. य विषयावर लिहताना शब्दही कमी पडावेत असा हा विषय आहे. या प्रेमाची महती गाताना कवी तुलसीदास म्हणतात, 'पोथी पढे-पढे भले न पंडित होवे, ढाई अक्षर प्रेम के पढे सो पंडित होवे !' पण आजच्या युवकातील प्रेमाची विकृती पाहिल्यानंतर वाटतं माणसापेक्षा प्राणीच बरे, प्रेम जर करावयाचं असेल तर कलागुणांवर करा... केवळ शारीरिक सौंदर्यावर नव्हे...!

जगात सर्वात मोठे

सुहास पाटील

बी. ए. भाग - २

- गोड्या पाण्याचा झरा : लेक सुपीरिअर
 सर्वात मोठा ज्वालामुखी : हवाई
 सर्वात मोठा चर्च : सेंट पीटर
 सर्वात मोठी मुर्ती : मदरलॅंड (४२ मीटर)
 सर्वात मोठे संग्रहालय : अमेरीका नॅचरल हिस्ट्री
 सर्वात मोठे घड्याळ : बिगवेन (लंडन)
 सर्वात मोठा चौक : लाल चौक (मास्को)
 सर्वात मोठा जीव : नीली व्हेल
 सर्वाधिक गतीने धावणारा पशू : चित्ता
 सर्वात मोठे नगर : लंडन (क्षे.फ.नुसार)
 सर्वात भयानक समुद्री जीव : ऑक्टोपस
 सर्वात उंच इमारत : सियर्स टॉवर
 नेहमी गजबजाट असलेले विमानतळ : शिकागो
 सर्वात मोठे प्राणी संग्रहालय : क्रूजर नॅशनल पार्क (द. अफ्रिका)
 सर्वात मोठी नदी (इजिप्त) : नाईल नदी
 सर्वात मोठा धबधबा (१७९ मी.) : एन्जल (व्हर्जिनिया)
 सर्वात मोठा खंड : आशिया
 सर्वात मोठे बंदर : हार्वर (न्यूयॉर्क)
 सर्वात मोठा महल : वेटीकल (इटली)
 सर्वात मोठे स्टेडियम : एस्ट्राहीव स्टेडीयम (पांस)
 सर्वात मोठे वाचनालय : लेलिन लायब्रेरी (मास्को)

आज आपण भारतातील परिस्थितीवर लक्ष टाकले तर आपल्या असे लक्षात येईल की भारत प्रगतीच्या दिशेने वाटचाल करीत आहे. आपण सर्वजण अभिमानाने म्हणत असतो की, 'सारे जहाँ से अच्छा हिंदोस्ता हमारा ।'

खरोखरच सर्व जगात आपला भारत देश महान आहेच. भारतातील संस्कृती भारतामध्ये आढळणारी विविधतेतील एकता या बाबतीत भारताची बरोबरी कुणी देखील करू शकणार नाही. या सर्व गोष्टी खरोखरच अभिमानास्पद आहेत, परंतु भारतामध्ये ज्याप्रमाणे प्रगती होत आहे. त्याचप्रमाणे विविध समस्यांना आपल्याला सामोरे दरेखील जावे लागत आहे. लोकसंख्या वाढ, महागाई, बेरोजगारी, भ्रष्टाचार यासारख्या समस्यांनी समाजाला घेराव घातला आहे. त्यातच एक मोठी समस्या तरुण पिढीला गिळंकृत करू पाहत आहे ही समस्या म्हणजेच आज युवकांमध्ये वाढणारी 'व्यसनाधिनता' ही होय.

जागतिक आरोग्य संघटना यांनी उत्तम/चांगल्या आरोग्याची व्याख्या करताना असे म्हटले आहे की, मनुष्य शारीरिक, मानसिक व सामाजिक दृष्टीने चांगल्या स्थितीत असणे म्हणजेच त्याचे आरोग्य उत्तम असणे होय. चांगले आरोग्य टिकवण्यासाठी आपले जीवन हे व्यसनमुक्त जीवन असले पाहिजे. व्यसनमुळे आज अनेक लोक मृत्युमुखी पडत आहेत. जणू व्यसन हे मनुष्यासाठी शापच ठरले आहे. असे असतानाही मनुष्य या समस्येचा गंभीरपणे विचार करीत नाही. ज्या तरुण पिढीकडे देश उज्वल भविष्याच्या नजरेतून पाहत आहे. तीच तरुण पिढी ही एक चिंताजनक बाब बनली आहे.

व्यसनाधिनता : एक समस्या

विनायक देवकांबळे

११ वी आर्ट्स

व्यसनाचा अर्थ असा आहे की, कोणती तरी विशिष्ट वस्तू खाण्यासाठी अगर घेण्यासाठी मनामध्ये वारंवार इच्छा निर्माण होणे म्हणजेच त्या वस्तूची शरीराला सवय लागणे होय. ती घेतल्याने आपल्याला तात्पुरता आनंद मिळतो. या सर्वांचा आपल्या शारीरिक, मानसिक व सामाजिक परिस्थितीवर दुष्टपरिणाम होत असतो हे माहित असून देखील ती वस्तू आपण न घेता राहत नाही.

व्यवसनाच्या आहारी जाण्यास अनेक कारणे असू शकतात. काही लोक फॅशन म्हणून व्यसन करतात तर काही लोक वाईट लोकांच्या संगतीत राहून व्यसनाच्या आहारी जातात. तर काही लोक मानसिक तणावापासून मुक्त होण्यासाठी व्यसन करतात. काही जण वेगळा अनुभव घेण्यासाठी तर काही जीवनात अयशस्वी झाल्याने दुःखी होतात हे दुःख विसरण्यासाठी व्यसन करतात.

व्यसनाच्या क्षणिक सुखामुळे मनुष्य आपल्या शरीरावरील व मनावरील नियंत्रण गमावून बसतो व आपले जीवन उद्ध्वस्त करतो. व्यसनमुळे होणाऱ्या दुष्टपरिणामावर नजर टाकली असता आपल्याला लक्षात पुढील बाबी येतील. बिडी, सिगारेट ओढणाऱ्या माणसाला आणि त्यांच्या जवळीक शेजारील माणसाला त्याच्या धुरामुळे फुफ्फुसांचा कॅन्सर होतो. तंबाखू खाणाऱ्या माणसाला तोंडाचा, ओठांचा, गालांचा, श्वसननलिका, गळा, स्वरयंत्र, अन्ननलिका, फुफ्फुस यांचा कॅन्सर होण्याची शक्यता असते. तंबाखूच्या सेवनामुळे शरीरातील

शिवराज

रक्तामधील हिमोग्लोबीन कमी होऊन अॅनिमिया होतो.

याचा सविस्तर विचार करुन महाराष्ट्र शासनाने गुटख्यावर बंदी आणली परंतु सर्वोच्च न्यायालयाने ही बंदी अवैध मानून ती बंदी उठवली. त्याच्या दुसऱ्या दिवशीच एका प्रसिद्ध गुटखा आणि पानमसाला निर्मात्याने आपली जाहिरात प्रत्येक वर्तमानपत्राच्या पहिल्या पानावर प्रदर्शित केली. त्या जाहिरातीचे शीर्षक होते. "The king rules again" (म्हणजेच राजा पुन्हा एखदा राज्य करण्यासाठी येत आहे) दुर्दैवाने शासन देखील अशा व्यवसायामुळे होणाऱ्या नुकसानीकडे गंभीरपणे पाहत नाही.

जर आजच्या पिढिला व्यसनमुक्त, आनंदाने जीवन जगायचे असेल तर स्वतःच्या इच्छा शक्तीच्या जोरावर डॉक्टरांच्या, समाजाच्या, चांगल्या मित्राच्या, कुटुंबाच्या मदतीने आपल्या आचार विचारावर नियंत्रण ठेवून जीवनशैली बदलून व्यसनापासून मुक्ती मिळवू शकतो. तसेच समाजप्रबोधन, लोक शिक्षण यासारख्या गोष्टींच्या माध्यमातून देखील व्यसनमुक्त होऊ शकतो.

व्यसनाच्या आहारी गेलेल्या तरुण पिढिला एवढेच सांगू शकतो की, काही क्षणीक सुखासाठी आपले पूर्ण आयुष्य अंधारात घालविणे योग्य नाही. आपल्या इच्छा शक्तीच्या जोरावर आपण व्यसनापासून मुक्ती नक्कीच मिळवू शकतो.

“जिंदगी बनाकर बिगाडना आसान है,
पर बिगाडकर सवॉरना बहुत मुश्किल है।”

विनोद...

सुहास पाटील
बी. ए. भाग - २

‘फरक’

तिकिट वेकर साधूला : बाबा, कुठे जाणार ?

साधू : बेटा, जिथे रामाचा जन्म झाला.

तिकिट वेकर : अच्छ, तिकिट दाखवा ?

साधू : बेटा, तिकिट नाही ये...

तिकिट वेकर : अरसं... मग चला.

साधू : कोठे बेटा ?

तिकिट वेकर : जिथे कृष्णाचा जन्म झाला...

आधुनिक म्हणी

राजेश मुरगी बी. ए. भाग - १

- ▶ शिक्षण लहान वशिला महान.
- ▶ बाप फौजदार बेटा गुन्हेगार.
- ▶ स्वरकारी काम बारा महिने थांब.
- ▶ अभ्यास घटकाभर लाईट रात्रभर.
- ▶ सौंदर्य कमी नखऱ्यांची हमी.
- ▶ लव्ह मॅरेजला सतराशे विघ्नं.
- ▶ तुटव्या चपलेला तारेचा आधार.
- ▶ नोकरीवाल्या बाईचा नवरा बेकार.
- ▶ रित्रयांबरोबर पर्सीची यात्रा.
- ▶ नटी तेथे दाटीवाटी.
- ▶ घरात नाही दाणा म्हणे फ्रिज भाणा.
- ▶ घरोघरी पॅशनवाल्या मुली.
- ▶ साखरेचे खाणार त्याला मधुमेह होणार.
- ▶ पगार येई घरा तोचि दिवाळी-दसरा.
- ▶ मरावे पारी रेशनकार्डवरी उरावे.

१४ फेब्रुवारी या दिवसाची मी उत्साहाने वाट बघत होतो. मीच काय प्रत्येक प्रेमवीर या दिवसाची वाट बघतात. कारण हाच तो दिवस Valentine Day याच दिवशी आपल्या आवडत्या मुलीला आपलं प्रेम व्यक्त करायचं असतं. पण त्याच वेळेचा बहुतेक लोक उलट फायदा करून घेतात. म्हणजेच एका मुलीवर प्रेम करायचं व तिच्या भावनांशी खेळायचं; अन् तिला सोडायचं व लगेच दुसरीच्या मागे लागायचं. असे पाश्चिमात्य संस्कृतीचं अनुकरण तरुण वर्गात सर्वत्र चाललं आहे.

‘प्रेम’ हा शब्द ऐकताच अंगावर सुखद रोमांच उभा राहतो. आपण हवेत तरंगत आहोत असा भास होतो. सगळीकडे गुलाबाच्या फुलांचा वास दरवळतो असे भासते. पण आजच्या तरुणांच्याकडून ‘प्रेम हा अनमोल ठेवा’ नीट जोपासला जातो की नाही याची शंका वाटते आहे. याचे उत्तर आपल्याला सहजासहजी मिळते. आज तरुण प्रेम म्हणजे फॅशन समजतात. आपलं प्रेम व्यक्त करतात. प्रेम व्यक्त केल्यावर नकार समजला की, त्यांच्यानकळत तोंडातून शब्द बाहेर पडतात. ‘तूनही तो और सही’ हे कितपत योग्य आहे. हल्लीच्या मुला-मुलींना प्रेमाचे आकर्षण जास्त वाटण्यापेक्षा भावनेचे आकर्षण जास्त असते.

‘केवळ आकर्षण म्हणजे प्रेम नव्हे’ या वाक्यात किती तथ्य आहे हे कळत नाही. एखादा मुलगा मध्ये जातो. त्यावेळेला त्याला वेगळ्याच जगात वावरत असल्याचा गर्व वाटतो. स्वाभाविकच कारण शालेय जीवनातून त्याला थोडीफार मोकळीक मिळालेली असते. शालेय जीवनात बोलताना लाजणारी मुले कॉलेजात तासन तास गप्पा मारत राहतात. मग एखाद्या बरोबर मैत्री होते आणि त्यांना

प्रेम म्हणजे...

महेश पोटे

बी. एस्सी. भाग-१

एकमेकांबद्दल काहीतरी वाटू लागते. आपल्यात एखादे सुंदर ‘प्रेमफूल’ उगवलं की काय ? असे वाटू लागते. पुढे ‘फ्रेंडशीप-डे’ च्या नावाने एकमेकांच्या हातात चिंध्या बांधणे, व्हॅलेन्टाइन-डे ला गुलाब फूल देणे इत्यादी प्रकार सुरु होतात. पण हे बरबर वाटणार प्रेम नूसन आकर्षण असते हे त्यांना उमगत नाही.

प्रेम म्हणजे आजकाल चालणारी फॅशन नव्हे तर एक अनमोल ठेवा आहे. जो निसर्गाने आपल्याला संपूर्ण केला आहे. मनुष्याला पाण्याची जितकी गरज असते तितकीच प्रेमाची सुद्धा गरज असते. प्रेम म्हणजे दोन आत्म्यांचं मिलन. प्रेम हे मनाची भाषा ओळखते. प्रेमामध्ये रंग, रूप, धर्म, जात पाहिली जात नाही. प्रेमात महत्त्वाचा असतो तो विश्वास. विश्वास हा प्रेमाचा पाया. कारण याच नाजूक धाग्यावर प्रेम टिकलेल असतं. प्रेम करण्यात कुठलंही बंधन नसते जो-तो आपला जीवनसाथी निवडू शकतो.

जगात सर्वश्रेष्ठ नातं असतं ते प्रेमाचं. मग ते कुठलंही असो. प्रेम या अडीच अक्षरात साऱ्या विश्वाला जिंकण्याची ताकद आहे. प्रेम हे निसर्गानं दिलेलं एक वरदान आहे. ज्याच्या आधारे आम्ही आनंदाने जगू शकतो. प्रेम हे दोन व्यक्तींच्या मधील अतूट नात्याचं असतं. ते देवळातल्या फुलांच्या सुगंधाप्रमाणे असतं. खरे प्रेम हे त्यागाच्या भावनेने होते तर आकर्षण हे स्वार्थासाठी होतं.

प्रेम हे नजरेतून होते. त्या क्षणी नजरेला कोणत्याही पारितोषिकाची गरज नसते. किंवा

शिवराज

त्याला कोणत्याही पुरस्काराची सर येत नाही. प्रेम अमृताचा प्याला आहे. पण तो विषाचा प्याला ठरू शकतो. आपण आजकाल एकतर्फी प्रेमातील खूनाचे प्रकार पेपरमध्ये वाचतो. हे कृत्य माणुसकीला काळीमा फासणारे आहे हे तरुणांच्या लक्षात का येत नाही ?

प्रेम हे कधी जबरदस्तीने मिळवता येत नाही हे कृत्य प्रेमाला बदनाम करणारे आहे. प्रेमात आपुलकीची हिरवळ असावी लागते. प्रेम एकदा केले तर निभावण्याची ताकद पाहिजे. दुसऱ्याचे शाप घेऊन प्रेम मिळवण्यापेक्षा आशीर्वाद घेणे महत्त्वाचे आहे.

आजच्या तरुण मुलांची अशी भावना होऊन गेली आहे, की तू माझी नाही तर दुसऱ्या कुणाची नाही. यातून खून, आत्महत्या. यासारखे प्रकार घडतात. त्याच बरोबर त्यांच्या कुटुंबात आयुष्यभर कटुता राहते. प्रेमाला अमृताची गोडी असते पण त्याला विषाची चव येऊ लागली आहे.

प्रेम हे एकमेकांना समजावून घेऊन ते स्नेह धाग्यांनी गुंफून हृदयात जपायचं असतं. प्रेम हे केवळ प्रेम असतं. त्यात एकमेकांचे विचार जुळावे लागतात. जीवनातील कोणत्याही संकटात एकमेकांना साथ देण्याची तयारी असावी लागते. एकमेकांत समजूतदारपणा व सामंजस्य असावे लागते. एकमेकांच्या मनातील भावना ओळखण्याची कुवत असावी लागते आणि ही जाच्यात कुवत आहे तो खरा 'प्रेमवीर'.

नाही तर नुसत्या आकर्षणाला प्रेम मानून उपयोग काय ? एकमेकांच्या भावना समजून घेणारा जोडीदार मिळाल्यास ते एकमेकांच्या साथीने स्वतःचा, कुटुंबाचा, समाजाचा आपला उत्कर्ष करू शकतील.

विनोद...

सुहास पाटील
बी. ए. भाग - २

मघापासून तेच बोलतोय

सोनाली : तू गळीवरून उडी मारशील ?

मोहन : मारीन !

सोनाली : तू पक्षासारखं आकाशात उडशील ?

मोहन : हो उडेन !

सोनाली : तू माझ्यासाठी वंद्र, तारे आणशील ?

मोहन : आणने !

सोनाली : तू माझ्यासाठी कधी खोटं बोलशील ?

मोहन : मी मघापासून तेच बोलतोय ?

चाशेळ्या...

कुमार शेंडे
बी. कॉम. भाग - २

“जीवन म्हणजे काही नुसतीच
सुख दुःखाची लाट नसते.
तर एकमेकांच्या आधार बनून
जगण्याची एक वाट असते.”

“कधी कधी अनोळखी सुद्धा
ओळखीचे होऊन जातात.

थोडसं देतात पण

जीवाला चटका लाऊन जातात.”

प्राचीन काळात भारताची कुटुंबव्यवस्था ही स्त्रीप्रधान होती. त्यावेळी पुरुषांप्रमाणेच स्त्रिया अनेक क्षेत्रात सहभागी होत्या. पण कालांतराने स्त्रियांचा हा सहभाग इतिहासाजमा झाला. दिवसेंदिवस स्त्रियांच्या सहभागामध्ये उतरती कळा दिसू लागली. काही नवनवीन धर्मग्रंथ प्रचलित झाले. मनुस्मृतीच्या आधारे समाजाची उभारणी झाली. मनुस्मृतीने भारतीय स्त्रीला अनेक हक्क, अधिकार, कर्तव्ये, शिक्षण इ. पासून वंचित ठेवले. मनुस्मृतीने नाकारलेल्या स्त्रियांच्या मुलभूत अधिकारामुळे नाकारलेल्या स्त्रियांच्या मुलभूत अधिकारामुळे स्त्री सर्वांगरित्या बंदिस्त झाली. स्त्री ही पुरुषाच्या अधिपत्याखाली असल्यामुळे तिचा भावनिक, मानसिक कोंडमारा तसेच शारीरिक छळ होऊ लागला. पुरुषांच्या दडपशाहीच्या धोरणामुळे भारतीय स्त्रीवर प्रत्यक्षरित्या तसेच अप्रत्यक्षरित्या अनन्वित अत्याचार झाले. 'पती परमेश्वर' हे तत्व स्त्रीनं स्विकारलं आणि स्त्रीत्वाला कलंक लावणारी सतीची प्रथा अस्तित्वात आली. ही प्रथा चालविणारे अजूनही समाजात काही शिक्षित-अशिक्षित महाभाग आहेत. समाजव्यवस्था तसेच कुटुंबाची उभारणी स्थिर होण्यासाठी स्त्री-पुरुषांमध्ये कामाची विभागणी झाली. पुरुषांनी अर्थार्जनाच्या दृष्टीने घराबाहेरची काम करायची तर स्त्रियांनी घरचा उंबरठा हीच आपली सीमारेषा समजून 'चूल आणि मूल' सांभाळायचं. कामाची हीच विभागणी स्त्रीसाठी घातक ठरली. कारण या विभागणीतून समतोल साधण्याऐवजी हेतुपुरस्कृत असमतोलच साधला गेला. सर्व सत्ता पुरुषाच्या हाती आल्याने पुरुष

लढा "स्त्री" चा

कु. राजश्री आयवाळे

बी. ए. भाग - ३

कुटुंबप्रमुख बनला व स्त्री पूर्णपणे त्याच्यावर विसंबून राहिली. या विसंबून राहण्यामुळेच तिला कुठलेच अधिकार व हक्क प्राप्त झाले नाहीत.

१९ व्या शतकात फुले, आगरकर, रानडे, लोकहितवादी यासारख्या समाजप्रबोधकांनी स्त्रियांवर होणाऱ्या अन्यायाला वाचा फोडली. या समाजप्रबोधकांनी स्त्रीशिक्षणाला चालना तर दिलीच त्याचबरोबर स्त्रियांना शिक्षण आणि स्वावलंबन हे दोन मूलमंत्र ही दिले. सामजप्रबोधकांनी सुरु केलेल्या या चळवळीत स्त्री अबला बनून न राहता घराबाहेर पडली आणि अवघ्या शंभर वर्षांच्या कालावधीत तिने जी गरुडझेप घेतली ती पुरुषालाही शरमेनं खाली मान घालावयास लावण्यासारखी आहे. कोणत्याही क्षेत्रात पुरुषांपेक्षा आपण कमी नाही हे स्त्रीनं सिद्ध केले आहे. सर्वच क्षेत्रात पदार्पण करून स्त्रीने पुरुषाची मक्तेदारी मोडून काढली आहे. भारत देशाचा कारभार सतरा वर्षे समर्थपणे सांभाळणाऱ्या पंतप्रधान इंदिरा गांधी, ज्ञानपीठ पुरस्कार विजेत्या महादेवी वर्मा, किरण बेदी, कल्पना चावला, टेनिसपटू सानिया मिर्झा तसेच समाजसेवेसाठी रात्रं-दिवस कार्यरत असलेल्या मेधा पाटकर अशा कितीतरी स्त्री विभूतींची नावे सांगता येतील. स्त्रियांच्या यशाचा हा चढता आलेख पाहून तसेच स्त्रीमध्ये असलेल्या पूर्णत्वाची जाणीव होऊन पुरुष दांभिक बनला आहे. स्त्री हळवी असल्यामुळे पुरुष या हळवेपणाचा अचूक फायदा

घेतात. त्यामुळे २१ व्या शतकातही बऱ्याच स्त्रिया काही उद्योग, व्यवसाय, नोकरी न करता वर उल्लेख केल्याप्रमाणे 'चूल आणि मूल' या उक्तीचे समर्थन करताना दिसतात. पुरुषांचा मुख्य आक्षेप हा आहे की स्त्रीने घरचा उंबरठा ओलांडून कोणत्याही क्षेत्रात पदार्पण करणे ही आपल्या संस्कृतीमध्ये न बसवण्यासारखी गोष्ट आहे.

२१ व्या शतकात स्त्रीने अमक्याची मुलगी, तमक्याची बायको अशी ओळख करून देण्यापेक्षा स्वतःची वेगळी अशी खासियत निर्माण करणे गरजेचे आहे. स्त्री शिकून सुशिक्षित व कर्तव्यतत्पर झाली तर संपूर्ण कुटुंब शिकेल. स्त्रीने उद्योगधंदा, व्यवसाय करण्याची पात्रता स्वतःमध्ये निर्माण केली पाहिजे. यासाठी तिने स्वतःच्या पायावर खंबीरपणे उभे राहिले पाहिजे. नोकरी करणाऱ्या स्त्रीची मूलं ही स्वावलंबी, निर्णयक्षम व जबाबदारही बनतात. कारण त्यांना लहानपणीच समंजसपणाचे व व्यवहारज्ञानाचे 'बाळकडू' मिळालेले असते. नोकरी करणाऱ्या स्त्रीला समाजामध्ये घडणाऱ्या अनेक बऱ्या-वाईट गोष्टींचा अनुभव आलेला असतो. स्वतःच्या अस्तित्वासाठी धडपडायला शिकविते. पहाटेच्या वेळी जात्यावर ओव्या गाणारी, अंगणात बसून चिऊ-काऊ, राम-लक्ष्मणाच्या गोष्टी सांगत आपल्या बाळाला घास भरवणारी आई क्वचितच आढळून येते. मुलांच्या शाळेची वेळ, आपल्या ऑफिसची वेळ सांभाळणारी आई जास्त प्रमाणात दिसते. कधी करियर म्हणून तर कधी आर्थिक परिस्थिती उंचावण्यासाठी तसेच अर्थार्जनाची गरज म्हणून स्त्री नोकरी करत आहे. संसाराच्या व नोकरीच्या जीवनचक्रात अडकलेल्या स्त्रीकडे

मुलांच्या संगोपणासाठी अभ्यासासाठी वेळ असतो. कामाचा त्रास सहन करूनही ती मुलांसाठी वेळ देत असते.

स्त्री घराबाहेर पडली, सर्व क्षेत्रात तिने आपला ठसा उमटविला असं चित्र दिसत असलं तरी तिच्यावरील अन्याय-अत्याचार कमी झाला आहे. असं म्हणता येणार नाही. तिचा आज ही छळ होतच आहे. फक्त त्याच स्वरूप बदलत आहे. स्त्री पुरुषांचं यश-अपयश सहज स्विकारते तर पुरुषांनीही स्त्रीचं यश-अपयश आपलं मानलं तर कुटुंबामध्ये चांगले वातावरण निर्माण होऊन एकमेकांबद्दल आदर उत्पन्न होईल. स्त्रीने रुढी-परंपरेच्या जाचक बंधनातून स्वतःला मुक्त केले पाहिजे. आपल्यावर होणारा अन्याय-अत्याचार सहन न करता त्याविरुद्ध बंड पुकारले पाहिजे. तरच भारतीय स्त्रीला समाजात फक्त 'स्त्री' म्हणून नाही तर 'सान्या जगाला तारणारी देवता' म्हणून मानाचे स्थान प्राप्त होईल.

चारीळी...

विहार पाटील

एम. ए. भाग - १

“सुख-दुःखाचे गणित
कागदावर काय मांडायचे ?
जे जे पुढे येईल त्याला
माझे म्हणून समजायचे.

नक्षत्रांनाही हा धक्का बसला असेल. या नक्षत्रांसाठी आसवं गोळा करताना धरित्रीचाही बांध फुटला. हे सारच सर्वांना धक्का देणारं होतं, कल्पने पलीकडील होतं. तिचा हा प्रवास अगदी अचानक होता. ती अंतराळस्वामिनी होती आणि अंतराळस्वामिनी बनली ती कायमचीच !

कल्पना चावला हे तिचं नाव. तिचा जन्म १ जुलै १९६१ साली हरियाणातील 'कर्नाल' या छोट्याशा गावी झाला. तुमच्या आमच्यासारखीच तीही या मातीवर प्रेम करणारी पण तिला वेध लागला होता आकाशात झेपावण्याचा ! तिचं एक स्वप्न होतं, अंतराळात जाऊन भारतमातेचं दर्शन घ्यायचं ! आपले पहिले अंतराळवीर राकेश शर्मांनी तेव्हाच्या पंतप्रधान श्रीमती इंदिरा गांधी यांना अवकाशातून एका सेकंदाचीही उसंत न घेता दिलेलं उत्तर अंतराळ उड्डाण करण्यापूर्वी तिच्या मनात एकसारखं रुजी घालत होतं. इंदिरा गांधींनी त्यांना (राकेश शर्मा) विचालं होतं की, "तुम्हाला वरुन आपला देश कसा दिसतो ?" तेव्हा राकेश शर्मांनी उत्तर दिलं होतं की, "साऱ्या जगापेक्षा उत्तम दिसतो." कल्पना चावलानं राकेश शर्मांच्या या वाक्याची जणू उजळणीच केली होती. ती म्हणायची "साऱ्या विश्वाहुनि सुंदर माझी भारत माता !"

कोलंबिया या अंतराळयानातून तिनं पहिला प्रवास १९ नोव्हेंबर १९९२ रोजी केला. त्यावेळी ती सहा अंतराळवीरांच्या पथकातील एक होती. अमेरिकन अंतराळ मोहिमेत भाग घेणारी ती पहिली भारतीय महिला ठरली होती. त्यावेळी तिनं पृथ्वीकडं पाहिलं, तेव्हातिला गंगेचं विशाल खोरं हे ऐश्वर्यसंपन्न असल्याचा भास झाला.

राजधानी नवी दिल्लीपासून १२५ कि. मी. अंतरावर असणारं कर्नाल हे गाव तसं अप्रिसद्ध पण; कर्नालची एक मुलगी अंतराळात प्रवेश करणार म्हटल्यानंतर कर्नाल जगाच्या कानाकोपऱ्यात जाऊन पोहचलं.

कल्पनाची आवड विमानाने प्रवास करणं, उंच भराऱ्या मारणं, अंतराळात प्रवेश करुन ताऱ्यांशी गुजगोष्टी करणं, मोकळ्या वेळी अखंड वाचत राहणं

'आंतराळस्वामिनी'

अक्षय सबनीस

११ वी कला

आणि वाचता वाचता संगीताचा आनंद घेणं. भारतीय संगीत हा तिचा अधिक आवडीचा विषय. कोलंबियातून ती जेव्हा दुसऱ्या अंतराळ सफरीवर गेली तेव्हा तिनं आपल्या समवेत पंडित रविशंकर यांच्या सतारवादनाची तसेच अबिदा परवीन आणि बुरसतफतेह अलीखान या पाकिस्तानी गायकांच्या ढंगदार गाण्यांची 'कॉम्पॅक्ट डिस्क' बरोबर नेली होती.

कर्नालच्या रविंद्रनाथ टागोर विद्यालयाची ती विद्यार्थिनी. १९८२ मध्ये पंजाब इंजिनिअरिंग महाविद्यालयातून ती एअरनॉटिकल इंजिनिअरिंग विषय घेऊन बी. एस्सी. झाली. सन १९८४ मध्ये अमेरिकेतल्या टेक्सास विद्यापिठातून ती एम. एस्सी. झाली. तिचा तेव्हाचा विषय होता 'एअरस्पेस इंजिनिअरिंग'. १९८८ मध्ये तिने कोलॉरॅडो विद्यापिठातून पी. एच. डी. मिळविली आणि आता ती 'डॉ. कल्पना चावला' म्हणून ओळखली जाऊ लागली.

कॉलिफोर्नियातील 'नासा संशोधन केंद्रासाठी' सॅनजोस या कॉलिफोर्नियातीलच 'एम.सी.ए.टी.' संस्थेत ती सहाय्यक संशोधक या पदावर काम पाहू लागली. विमान आकाशात झेपावताना आणि उतरताना होणाऱ्या प्रक्रियेविषयी तिचं संशोधन होतं. तिचा हा प्रकल्प पूर्ण होताच ती इंटेल, आय.पी.एस.सी. ८६०, इंटेल पॅरॅगॉन, टी.एम.एम.सी.सी.एम.-२ यावेगवेगळ्या कंपन्यांसाठी संगणकीय चाचण्यामध्ये सहभागी झाली. १९९३ मध्ये म्हणजे वयाच्या अवघ्या बत्तीसाव्या वर्षी ती कोलिफोर्नियातील लॉस अल्टोसमध्ये असणाऱ्या 'ओव्हरसेट मेथड्स' या कंपनीत उपाध्यक्ष पदी आणि संशोधक शास्त्रज्ञ या पदावर रुजू झाली. एअरोडायनॅमिक विषयातलं तिचं संशोधन, काळ, काम आणि वेग यांच्याशी संबंधित होतं. डॉ. कल्पना चावला हिनं या विषयावर अनेक शास्त्रीय नियतकालिकांमध्ये संशोधनपर प्रबंध लिहिले.

१९९४ मध्ये नॅशनल एअरोनॉटिक्स अँड स्पेस अॅडमिनिस्ट्रेशन 'नासा' या संस्थेत तिची निवड करण्यात आली. मार्च १९९५ मध्ये तिला 'जॉन्सन स्पेस सेंटर' ने निवडलं. तिथं सुमारे वर्षभर तिनं प्रशिक्षण घेतलं आणि तिची रोबोटिक्स आणि संगणकीय प्रणाली विषयीच्या अंतराळवीर प्रशिक्षण केंद्रासाठी निवड झाली. तिच्याकडे या विषयातील तांत्रिक ज्ञान भरपूर असल्यानं १९९७ मध्ये कोलंबियाच्या एस.टी.एस. ९७ उड्डाणासाठी तिची अंतराळवीर म्हणून निवड करण्यात आली आणि ती आपल्या पहिल्या अंतराळ सफरीवर १९ नोव्हेंबर १९९७ रोजी निघाली. त्या वेळचा तिचा अनुभव थरारक होता. त्या वेळी तिच्या बरोबरच्या दोघां अंतराळवीरांनी अंतराळात चालून 'कोलंबिया' ला वळणावर आणलं होतं. सन २००३ मध्ये कोलंबियाच्या उड्डाणासाठी तिची फेरनिवड करण्यात आली. पूर्वी वापरलेलंच यान या खेपेलाही वापरायचं होतं. कोलंबियाच्या उड्डाणापूर्वीच्या सर्व तापसऱ्या पार पडल्या होत्या. कल्पना चावला आता पुन्हा एकदा अंतराळ प्रवासाला सिद्ध झाली होती.

चॅलेंजर, अपोलो या यानांचे या पूर्वी अपघात झाले होते. एका शिक्षिकेसह अंतराळात झोपावलेलं चॅलेंजर अंतराळ यान उड्डाणानंतर लगेचच म्हणजे पृथ्वीची कक्षा सोडातच अज्ञात अशा स्फोटात नष्ट झालं होतं. १९६७ मध्ये 'अपोलो' यानाने तिघा अंतराळवीरांची आहूती दिली होती. नील आर्मस्ट्रॉंग २० जुलै १९६९ रोजी चंद्रावर उतरला. मानवाचं चंद्रावरच ते पहिलं पाऊल होते. पण त्याला आणि त्याचा सहकारी एडविन अलड्रिन यांना आपण पृथ्वीवर पोहचू अशी खात्री वाटत असली तरी त्यांच्या मनात शंकाकुशंकांचं जाळं विणलं गेलं असणार. आपल्याला कोणत्याही क्षणी मृत्यू गाठणार आहे याची खात्री असणारी व्यक्तीसुद्धा मृत्युशी दोन हात करायचा प्रयत्न करत असते. 'थांबला तो संपला' हे तत्वज्ञान प्रत्येकजण आचरणात आणत असतो. त्याला अपवाद एकही अंतराळवीर असू शकत नाही.

१६ जानेवारी २००३ च्या कोलंबियाच्या उड्डाणासाठी कल्पना चावला तयार झाली. १

फेब्रुवारीला ती परतायच्या तयारीत होती. आता उरली अखेरची ४० मिनिटं आपण आता पृथ्वीच्या कक्षेत पोहोचणार आहोत. तिच्या कल्पनांच्या भराच्या सुरु झाल्या असतील. आपण आपल्या आई-वडिलांना भेटणार आहोत. अंतराळात दोनदा जाऊन परतलेली आपली कन्या त्यांनाही पहायची असेल. कर्नालहून ते आपल्याला भेटायला आले आहेत. आपली कन्या पहिली भारतीय महिला अंतराळवीर असल्याच्या कल्पनेनंच त्यांच्या मनात आनंदाचे भरते आले असावे असे वाटत असावे. अंतराळात दिल्या गेलेल्या सर्व सुचनांचं पालन कल्पना कडून होत होतं. अवघी १७ मिनिटं आणि काही सेकंद. आता फक्त १६ मिनिटं आणि...

पृथ्वीवर हाहाकार माजला. देशविदेशातल्या सर्व दूरचित्रवाणी केंद्रावरून बातमी झळकली - 'अंतराळातच कोलंबिया यान भस्मसात,' 'कल्पना चावलासह सर्व अंतराळवीरांचा मृत्यू...'

कल्पना चावला कल्पनेपलिकडे पोहचली होती. कविवर्य ग. दि. माडगुळकरांनी गीतरामायणात म्हटल्याप्रमाणे 'मरण कल्पनेशी थांबे तर्क जाणत्याचा,' असं घडलं होतं. माणसाचं विज्ञान जगातलं पराधीनत्वही या दुर्घटनेनंतर स्पष्ट झालं.

"कल्पना चावला एक धाडसी आणि धीरोक्षत स्त्री होती," असे अमेरिकेच अध्यक्ष जॉर्ज बुश म्हणाले. आपले राष्ट्रपती डॉ. अब्दुल कलाम, पंतप्रधान अटल बिहारी वाजपेयी तसेच जगातले शास्त्रज्ञ, देश-विदेशातील सामान्य जनता या घटनेनं हळहळली.

साऱ्या जाणत्यांच्या जाणिवा एका वास्तववादाशी थांबल्या होत्या, थंडावल्या होत्या साऱ्या जगाला आपल्या विलक्षण कर्तृत्वशक्तीनं, बुद्धिमत्तनं आणि धाडसानं दिपवून एक नक्षत्र कल्पनातील वास्तवाच्या अंतराळात अंतर्धान पावलं.

"भारताकडं होता एक अनमोल हिरा,
अंधारात तो हरवला
दिवा घेऊन शोधू कुठे ?
मज तो सापडेला का ?"

बदलत्या काळानुसार आता संस्कृतीही बदलत निघाली. प्रसार माध्यमांचा प्रचंड प्रभाव आणि पाश्चात्यांचे अंधानुकरण यातूनच काही हिडीस प्रकार जन्माला येताहेत. तरुण पिढीतील वाढती व्यसनाधिनता, नटनट्यांच्या अंग प्रदर्शनाची तरुण पिढीला झालेली लागण, आदर्श मूल्ये आणि उदात्त भाव-भावना यांना मूठमाती देऊन 'छान-छोकी' जीवन जगण्याचा वाढता कल यातूनच तरुण पिढीला कृत्रीम नखरेलजीवनाचं आकर्षण वाटत आहे. यातूनच कॉलेज युवकांच्यात 'फ्रेंडशीप-डे', 'व्हॅलेंटाईन-डे', 'रोज-डे' साजरे केले जात आहेत. खरं तर प्रेम व्यक्त करण्यासाठी अशा कोणत्याच विशिष्ट दिवसाची, काळाची, वेळेची गरज नसते. कारण प्रेम ही एक उदात्त भावना आहे. ती एक व्यापक जीवनदृष्टी आहे. या संदर्भात घेतलेला हा मागोवा...

व्यक्तीच्या जन्मापासून-मृत्यूपर्यंतचा प्रत्येक क्षण अर्थातच जन्मापासून-मृत्यूपर्यंतचा प्रवास म्हणजेच जीवन आणि या जीवनात व्यक्तीला सुखद तसेच दुःखद घटनांचा अनुभव येत असतो आणि म्हणूनच दुःखावर मात करून मानवाला जगण्यासाठी गरज असते ती प्रेमाची. आपण सर्वजण मानव असल्याच्या जाणीवेची भावनाच नव्हे, तर माणुसकीची जाणीव ओलांडून जाणारी एक व्यापक भावना म्हणजे प्रेम. आपल्या प्रिय व्यक्तीला स्वतःलाच अर्पण करणं म्हणजे प्रेम. माणसाचा विकास घडवणारी जीवनदृष्टी म्हणजेच प्रेम. व्यक्तीच्या सुख-दुःखाच्या जाणीवा अंतर्भूत

'प्रेम' एक व्यापक जीवनदृष्टी

कु. स्नेहा पाटील

बी. ए. भाग - २

करणारी भावना म्हणजे मनापेक्षाही शिरजोर ठरणारी. आठवणीने मनाला आनंद देणारी भावना म्हणजे प्रेम. समर्पणाची भावना आहे तिथंच खरंखुरं मनस्वी प्रेम आहे आणि अशा प्रेमाचा सुवर्णस्पर्श प्रत्येक व्यक्तीच्या जीवनाला केव्हा ना केव्हा तरी होतच असतो.

पण आज-कालच्या तरुण पिढीचा प्रेमाकडे पाहण्याचा दृष्टीकोनच बदलला आहे. त्यांच्यामते एक-दोन भेटीमुळे भिन्न लिंगी व्यक्तीबद्दल वाटणारे आकर्षण म्हणजे प्रेम. पूर्वीपासून आजतागायत नदी-नाले, चंद्र-सूर्य, तारे-तारका या सांकेतिक उपमा प्रेम व्यक्त करण्यासाठी वापरल्या जातात. पण वापरून-वापरून बोथट झालेले हे गुळगुळीत शब्द उच्चारले तरच आपण प्रेम व्यक्त करण्यात यशस्वी होतो असे नाही. आपल्या एका कवितेत, कुसुमाग्रजही म्हणतात...

“प्रेम नाही अक्षरांच्या भातुकलीचा खेळ”

आजकाल प्रेमाची संज्ञाच बदलेली पहायला मिळते. अमृता देशपांडे, मानसी शहा, रिंकू पाटील या मुलांची भर रस्त्यात परीक्षा केंद्रात हत्या झाली. हे प्रकार काय सांगतात ? या मुलींवर प्रेम करणाऱ्या तरुणांचे प्रेम हे खरे प्रेम होते का ? प्रेमात त्याग महत्त्वाचा असतो. आपण ज्या व्यक्तीवर प्रेम करतो त्या व्यक्तीच्या सुखासाठी सर्वस्व पणाला लावणे म्हणजेच प्रेम, मग एकतर्फी प्रेमातून खून करणाऱ्या

या प्रेमवीरांचे प्रेम खरे ? की लैला-मजून, हिरा-पन्ना, मुमताज-शहाजनान, रोमीओ-ज्युलियट या प्रेमीयुगाचे प्रेम खरे ? खरं तर प्रेमामुळे व्यक्ती मानसिक दृष्ट्या समृद्ध बनते. प्रेम व्यक्तीला सृजनशील बनवते आणि त्यामुळेच तर प्रेम ही भावना मानवी अस्तित्वाची गरज बनते. या गरजेच्या पूर्ततेतूनच माणसाला माणूसपण मिळते.

प्रेम हे भिन्न लिंगी व्यक्तीवरच करावे असे काही नाही. तर प्रेम हे कुणावरही करावे. प्रेम हे त्यागावर करावे, प्रेम हे काळजाच्या नात्यावर करावे, आपल्या ठायी असलेल्या गुणांवर, दोषावर, कलेवर प्रेम करावे, निसर्गातील प्रत्येक घटकावर प्रेम करावे. पण प्रेम करताना एखाद्या गोष्टीबद्दल अथवा व्यक्तीबद्दल वाटणारे आकर्षण म्हणजे प्रेम नव्हे हे लक्षात घेणे महत्त्वाचे असते. एखादी अपेक्षा अथवा स्वार्थापोटी केलेल्या प्रेमाला आपुलकीचा, आस्थेचा गंध स्पर्शूनही जात नसेल तर त्याला स्वार्थाचे स्वरूप प्राप्त होते.

आपण येताना एकटे येतो. या जगातून अनंताच्या प्रवासालाही एकटेच जातो. पण जन्मापासून-मृत्यूपर्यंतच्या या प्रवासात आपल्याला प्रेमाची गरज ही भासतच असते. कारण आपल्यावर प्रेम करणारी व्यक्तीच आपल्या मनातील बंध जपते, डोळ्यातील भाव ओळखते, हृदयातील सुख-दुःखा समजून घेत असते. प्रेम हे मनाला हळुवारपणे स्पर्शून जात असते, आयुष्यरूपी सागराला किनारा देत असते आणि आपण या प्रेमाच्या जाळ्यात केव्हा गुंतत जातो हे आपल्यालादेखील समजत नाही. कारण

प्रेम हे सारख्या विचारांच्या सारखी आवड-निवड असलेल्या व्यक्तींमध्ये तसेच परस्परांच्या सहवासात अधिक काळ राहिल्याने निर्माण होत असते.

प्रेमात आवड, ओढ, आपुलकी, कौतुक, आस्था, लटका राग शिवाय आणखी काही भावही समाविष्ट असतात. प्रेमाला कस्तुरीचा गंध असतो. त्यामुळे प्रेम व्यक्त करण्यासाठी विशिष्ट अशा कोणत्याही दिवसाची गरज नसते. प्रेम हे कृतीतून आचरणाने व्यक्त होत असते. त्याला व्यक्त करण्यासाठी गुलाबाच्या फुलाची अथवा प्रेमपत्राची गरज नसते. ते हृदयातून निर्माण होत असतं, मनातून फुलत असते. प्रेम हे स्त्री-पुरुषांपुरतेच मर्यादित नसून ती एक व्यापक जीवनदृष्टी आहे. माणसाने उभ्या केलेल्या विविधांगी संस्कृतीचा 'सारांश' म्हणजे प्रेम. प्रेम ही एक अतुलनीय, अथांग अशी पवित्र भावना आहे. प्रेम हे फक्त प्रेमच असते आणि ते हृदय-भावना असणाऱ्यांनाच समजते. प्रेमाची कोणतीही व्याख्या नसते, प्रेमाला कोणत्याही प्रकारचे बंधन नसते, प्रेम म्हणजे भावूक मनाभोवती निर्माण झालेला अतूट असा गुंता असतो. त्यामुळे प्रेम हे अंतःकरणात उगम पावते आणि हृदयाकडून हृदयाकडेच वाहात जाते.

आज रविवार, कॉलेजला सुट्टी, म्हटलं, आज निवांतपणे आपल्या आवडीचं पेपरवाचन होईल सकाळी सात वाचता चहाचा कप उचलला व पेपर घेऊन बसले. प्रसन्नमनाने पेपर हातात घेतला, पण समोरची ठळक अक्षरातील बातमी वाचून मन्न सुन्न झालं. हातातील कडक चहाही बर्फासारखा थंड वाटू लागला.

“आंतरजातीय विवाह प्रकरणातून प्रेमीयुगलाचा भीषण खून”

बातमी वाचली व त्यातील तपशील जाणून घेतला. दोन वेगवेगळ्या जातीतील मुला-मुलीने लग्न करण्याचा प्रयत्न केल्याने त्यांच्य नातेवाईकांनीच त्यांचा खून केला होता.

किती भयानक होतं ! हे सगळं वाचले व माझं मन विचाराच्या अंधान्या व ओसाड विहिरीत डुंबून गेले.

हा समाज, रिती, रुढी, बोथट विचारांचा जाळ्यात गुरफटलेला समाज ! जात, धर्म, पंथ अशा खुळसट कल्पना डोक्यात घेऊन वावरणारा समाज !

जेव्हा देवाने या सृष्टीची निर्मिती केली तेव्हा कोण होतं या पृथ्वीवर ? किती लोक ? कुठला समाज होता ? या मानवजातीचा विस्तार होताना अगदी सुरवातीला जो पुरुष व स्त्री एकत्र आले ते कोणत्या जातीचे होते ? हा प्रश्न तसा निरुत्तरच राहिला. मग कुणी जन्माला घातल्या या जाती ? हळू-हळू जशी अनेक वर्षानुवर्षे लोटली मानवांचा पृथ्वीवर विकास झाला. त्यातून जात, धर्म जन्माला आले.

‘आंतरजातीय विवाह’

कु. फातिमा (सगिरा) नदाफ
बी. ए. भाग - १

पण आज मनुष्य जितक्या तीव्र वेगाने आपली एकीकडे प्रगती करीत आहे. तितक्याच तिव्र वेगाने तो या जात, धर्माच्या खुळचट कल्पनामध्ये रमून गेला आहे. त्यातून स्वतःची अधोगतीही करीत आहे. अनेक संतांनी, अनेक समाज सुधारकांनी ही समाजव्यवस्था बदलण्याचा प्रयत्न केला. पण अजूनही मनुष्य आपल्या जुना विचारांना एखाद्या जळूप्रमाणे चिकटून बसला आहे. आज तो जितका सुशिक्षित आहे तितकाच तो अशिक्षितही आहे. एकीकडे अनेक विविध संशोधनातून आपल्या दिव्य बुद्धीचे तो प्रदर्शन करीत आहे. तर दुसरीकडे अशा बातम्या पेपरला वाचायला मिळतात. वाटतं की इतकी प्रगती साधलेला हाच का तो मनुष्य, हिच का ती समाजव्यवस्था.

जात, धर्म, पंथ, अंधश्रद्धांची जी वाळवी आपल्या समाजाला लागली आहे. तिचा वेळीच बंदोबस्त केला पाहिजे. नाहीतर या जातीच्या बोथट युद्धात आपणच आपल्यांबरोबर भांडत राहू व पुन्हा एकदा परकीय सत्तेच्या स्वाधीन होऊ.

मनुष्य जन्माला येतो तो एक माणूस म्हणून इतर प्राण्याहून तो वेगळा असतो. म्हणून आपण त्याला मनुष्यप्राणी म्हणतो. प्रत्येकाला देवाने दोन डोळे, दोन हात, दोन पाय दिलेले आहेत. सर्वांच्या रक्ताचा रंगही तोच. मग का ? ‘तो, या जातीचा, ती या जातीची’ हा प्रश्न उभा राहतो जन्माला

घालणाऱ्या विधात्याने जिथे फरक केला नाही. तिथे जात धर्माचा फरक करण्याचा आपल्याला काय अधिकार ? जन्माला येताना का कोण आपल्या कपाळावर आपली जात, आपला धर्म कोरुन येत नाही. मग का हा भेदभाव !

खरं तर माणूस हा समाजप्रिय प्राणी आहे. माणसांची मने जेव्हा जुळतात त्यातून प्रेमभावना निर्माण होते. तेव्हा वात्सल्यपूर्ण मानवांचा समाज तयार होतो. तर मग जर एक तरुण-तरुणी एकाच विचारांचे असतील, त्यांची मने जुळत असतील, एकमेकांच्या सानिध्यात त्यांना जर प्रसन्न वाटत असेल, त्यांची मने जर आनंदीत होत असतील तर जाती, धर्म या निराधार कल्पनांच्या शत्रूचा हल्ला त्यांच्यावर हे सुशिक्षित म्हणवून घेणाऱ्यांकडून का व्हावा ? आपण जर आपल्या शक्तीचा, युक्तीचा, बुद्धीचा वापर असल्या निरुपयोगी कामात करू लागलो तर आपल्या समाजाची अधोगती होणार हे निश्चित !

त्यापेक्षा जर दोन जीवांचे विचार एक झाले असतील तर त्यांना समजून घेऊन, त्यांचे विचार जाणून त्यांना पाठींबा दिला तर किती जीवित हानी, वित्त हानीची बचत होईल व प्रत्येकाचा आनंद दिवगुणीत होईल.

माणसाचं मन आनंदित असेल तर कोणतंही काम चुटकीसरशी होऊन जातं. प्रत्येकाच्या जीवनात जर अशी आनंदाची बाग फुलू लागली तर समाजाचा विकास हा निश्चितच होईल. कारण प्रत्येकाला हवी ती साथ मिळते. एकाच विचारांची दोन मने एकत्र

येतात. विचारांची देवाण-घेवाण होते आणि कोणतंही काम चुटकीसरशी पार पडतं पण त्याच्या मनाचा विचार न करता हे भावनाशून्य लोक त्यांच्या भावना पायाखाली तुडवून त्यांच्यावर दुःखाचे पहाड कोसळवतात आणि मग महिनो-महिने, वर्षानु-वर्षे अनेक तऱ्हेच्या बातम्या पेपरमध्ये झळकत राहतात.

जुन्या बुरसटलेल्या विचारांच्या वाळवीला मनात घर करू देऊन माणूस आपला वेळ, आपली शक्ती जर देशाची प्रगती करण्याच्या कामात घालविली तर आपला देश लवकरच विकसित देश म्हणून ओळखला जाऊ लागेल आणि मग आपल्याला...

“हम होंगे कामयाब” म्हणण्याऐवजी

“हम हो गये कामयाब”

असं म्हणता येईल.

आत्मविश्वास एक असा मंत्र आहे की ज्यामुळे आपण अवघडातील अवघड काम सहज पूर्ण करुन आपले लक्ष्य किंवा ध्येय गाठू शकतो. त्यासाठी प्रत्येक माणसाला आपल्या जीवनातील यशाची शिडी चढण्यासाठी आत्मविश्वास असणे अत्यंत जरूरीचे आहे. या जगात फरफट करायला लावणाऱ्यांची व अशा एखाद्या दरीत ढकलणाऱ्यांची संख्या कमी नाही. आपल्याला स्वतःला समजालयला हवे की आपल्याला आपणच मदत केली तर आपला उद्देश गाठण्यासाठी कोणीच आडवू शकत नाही.

आत्मविश्वासा शिवाय तर माणसाची प्रगती कोणत्याही क्षेत्रात होऊ शकत नाही. माणसाची सफलता ही त्याच्या आत्मविश्वासावर अवलंबून असते. त्यातूनच माणसामध्ये चांगले विचार जन्म घेतात, जे त्याच्या राक्षसी शक्तीला गुरफटून बांधून ठेवतात. आपण बघितलं असेल कितीही प्रख्यात पैलवान असला तरी त्याची संपूर्ण शक्ती त्याच्या सदृढ शरीरावर जेवढी अवलंबून असते तेवढीच त्याच्या आत्मविश्वासावर अवलंबून असते त्याच्याकडे आत्मविश्वास नसेल तर तो कितीही धष्टपुष्ट असला तरी किरकोळ पैलवानाकडून चित होऊ शकतो. म्हणजेच आत्मविश्वासाने माणसाची कार्यशक्ती वाढत जाते.

लोक आपल्या विषयी काय बोलतात हे महत्वाचे नाही तर महत्वाचे हे आहे की आपण आपल्याविषयी काय विचार करतो. जर आपल्यात आत्मविश्वास असेल तर लोक आपल्याविषयी काय म्हणत असतील याची पर्वा आपण करू नये. जर आपण यशस्वी व्हायचे ठरवलेच आहे, तर लोक काहीही म्हणाले तरी आपण अयशस्वी होणार नाही. जो आत्मविश्वासाने कार्यकरत राहातो त्याच्या

‘आत्मविश्वास’

सुनिल पाटील

बी. ए. भाग - १

जीवनाचे रस्ते आपोआप खुले होत जातात. ज्यांच्यामध्ये आत्मविश्वास आहे. इतिहासाच्या पानावर तीच माणसे आपले नावे नोंदवून गेली ज्यांना आपल्या धाडसावर पूर्ण विश्वास होता. आत्मविश्वास एक अशी शक्ती आहे की कोणत्याही क्षेत्रातील जी गोष्ट असंभव आहे ती संभव करुन दाखवते व यशस्वी करते. मी पुन्हा सांगतो की ‘आत्मविश्वास’ एक छोटा शब्द आहे. जो वाईटाला दूर सारतो. प्रत्येक दुखण्यावरील इलाज आहे, एक प्रकारची ताकत व प्रेरणा देखील आहे.

फक्त सत्याचा मार्ग व विचार पक्के असतील तर मी अभिमानाने सांगेल की जीत आपलीच होईल मग ती कोणत्याही क्षेत्रात असो.

सतराव्या शतकात महाराष्ट्रावर मुस्लिम राजवट प्रस्थापित झाली होती. महाराष्ट्रामधून ही राजवट पुन्हा उठेल की नाही अशीच परिस्थिती निर्माण झाली होती. कारण मुस्लिम राजवट ही जबरदस्त ताकदीची होती. शिवाजी महाराजांनी प्रथम आपल्या अंतर्गत शक्तीला आत्मविश्वासात घेतले व नंतर आपल्या सर्वगड्यांना म्हणजेच मावळ्यांना आत्मविश्वासात घेतले आणि आपल्यातील आत्मविश्वासाला त्यांनी कधीही ढळू ने देता कर्म केले म्हणून त्यांनी अफजलखानाची भेट पुरंदरचा तह, आग्र्याहून सुटका या सारख्या जीवघेण्या प्रसंगातून आपल्याला सहीसलामत सोडवून घेतले.

दीडशे वर्षे इंग्रजांनी भारतावर राज्य केले. इंग्रजांचे भारतावरील राजकिय वर्चस्व म्हणजे

वाघाच्या तोंडी शेळीचे रक्त लागल्या सारखे होते. परंतु गांधीजींना आत्मविश्वास होता की, एक ना एक दिवस मी या वाघरूपी इंग्रजांच्या ताब्यातून भारताला सोडविणार आणि तेही कोणत्याही प्रकारचे शस्त्र हाती न घेता आणि एक दिवस गांधीजींच्या मनातील ही गोष्ट इंग्रजांना ऐकावीच लागली.

पाच हजार वर्षांपासून दीन दलितांवर अन्याय होत होता. या अन्यायाला वाचा फोडण्यासाठी १९ व्या शतकापर्यंत कोणीही पुढे आले नव्हते तसे म्हणायला गेले तर या अन्यायाला वाचा फोडण्यासाठी पुढे येणाऱ्या माणसाने वाघाच्या जबड्यात हात घातल्यासारखेच होते कारण समाजावर धर्माचा पगडा एवढा घट्ट बसला होता की पुढे येणारा त्यात पूर्णपणे संपून गेला असता आणि काहींच्या बाबतीत तसे झाले ही असे असतानाही डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांनी आपल्या बुद्धीच्या, ज्ञानाच्या व आपल्या आत्मविश्वासाच्या जोरावर या दीन दलीतांना मनरूपी वाघाच्या जबड्यातून सहीसलामत सोडविले व जीवन जगण्याचा एक नवा मार्ग दाखवून दिला.

आजवर भारतातील इंदिरा गांधी, कल्पना चावला, सुनिता विल्यम्स, किरण बेदी, पी.टी.उषा, सानिया मिर्झा या सारख्या स्त्रियांनी जे काही अलौकिक कार्य केले आहे ते केवळ आपल्या आत्मविश्वासावरच. याचाच अर्थ कोणतेही कार्य करताना प्रत्येकाने आपल्यातील आत्मविश्वास जागृत केला तर जगातील कोणतीच गोष्ट आपल्यासाठी शक्य नाही असा विचारही आपल्या मनात येणार नाही. म्हणूनच प्रत्येकाने आपला आत्मविश्वास नेहमी जपलाच पाहिजे कारण त्यातूनच तुमचे पुढचे यश सिद्ध होत असते.

एक 'केमिकल्स' पत्र

राहूल पोवार बी.सी.एस. भाग-१

एक 'केमिकल्स' पत्र
प्रिय केमेस्ट्री,

तुझ्या आठवणींनी माझे मन पाण्यात टाकलेल्या चुन्याप्रमाणे खदखदते आहे. प्रत्येक वेळी O_2 आत घेताना आणि CO_2 बाहेर सोडताना मला तुझीच आठवण येते. तुला हातात ठेवण्याचा कितीही प्रयत्न केला तरी तू हवेत उघड्या ठेवलेल्या नेथ्रॉलिनप्रमाणे उडून जातेस. त्या विरहत माझे हृदय यलो फॉस्फरस प्रमाणे भुसकन जळून गेले. तू असशील तेथून लोहकणांसारखी चुंबकाकडे आकर्षून ये.

मला अजून ते दिवस आठवतात. जेव्हा प्रयोगशाळेत मी तुझ्यातील 'अल्कोहोल' पीत असे. त्या नाजूक ओठांतील ग्लुकोज खाण्याचा मोह अनेकदा मला नडला होता. ऑक्टोव्हेटेड 'कंपाऊंड' प्रमाणे असणारे तुझे सरळ केस, एका ओळीत लावलेल्या 'टेस्ट ट्युब' प्रमाणे असणारे तुझे सुंदर दात, चंबुसारखे भासणारे तुझे तोंड हे सर्व पाहिले की, माझ्या मनातील रसायन स्फटिकमय बनत असे आणि तुझ्या नाकातील चमकी तर 'रिंग टेस्ट' मध्ये येणाऱ्या 'रिंग' प्रमाणे भासे, तर कानातील 'रिंग' फिजिकल बॅलन्सिंग मधील पारड्याप्रमाणे लटकत आहे असे भासे ! तू वर्गात आलीस की माझी नजर 'पेपर-क्रोमॅटोग्राफीवर' चढत जाणाऱ्या रंगाप्रमाणे तुझ्या पायापासून डोक्यापर्यंत (पॅरेगॉन सेलेकर डाबर आँवला तक) फिरे 'फिल्टर पेपर' वर पसरत जाणाऱ्या द्रव्याप्रमाणे वाढविणारी आपल्यातली प्रीति पाहून अनेक बर्नर आणि स्पिरीटचे दिवे जळत होते. तू सूर्यप्रकाशापासून जपण्यासाठी सिल्व्हर नायट्रिटप्रमाणे रंगीत बाटलीत (स्कर्फ मध्ये) राहायचीच पण मी पडलो केरोसीनमध्ये पडलेला 'सोडीयम मेटल' दुष्ट हवेचा संपर्क टाळणारा. त्यामुळेच तू दुसरीकडे आकर्षिली गेलीस, अन् आपले 'केमिकल' इन्व्हेशन चुकले. दोन वेगवेगळे रंग दाखवणाऱ्या लिटमससारखी तुझी वृत्ती होती. हे हातात आलेल्या 'रिझल्ट' वरून समजले. आपण बेन्झीन आणि ऑईलचे मिश्रण आहोत, हे मला माहित नव्हते. आता सारेच संपले.

पुन्हा 'रिअॅक्शन' करू नकोस
तुझ्या प्रिलिमिनरी
टेस्टमध्ये पास होऊनही !!!

तुला धरणारा
ब्युरिट स्टँड

पृथ्वीवर दरवर्षाला सुमारे ३० लाख भूकंप होतात. भूपृष्ठापासून भूकंपाचे केंद्र जितके खोल तितकी त्याची तीव्रता अधिक असते. भू-कवचाखाली असलेल्या लाव्हारसाच्या हालचालीमुळे भूपृष्ठावर किंवा भू-कवचाला धक्के बसतात. या कंपायमान स्थितीला भूकंप म्हणतात.

भूकंपाचे मापन रिश्टर रकेलमध्ये केले जाते. हे प्रमाण प्राचार्य चार्लस एफ. रिश्टर यांनी १९३५ मध्ये शोधले व कंपनमापन सर्वप्रथम केले. भूपृष्ठांमध्ये जलद बदल घडवून आणणाऱ्या भूकंप व ज्वालामुखी या क्रिया आहेत. भू-कवचाखाली लाव्हासाच्या होणाऱ्या अंतर्गत हालचालीमुळे अंतर्गत लाव्हारस ज्वालामुखीच्या रुपाने भू-पृष्ठावर येतो व लाव्हारसाचे संचयन होऊन ज्वालामुखीय पर्वत निर्माण होतात. ज्वालामुखीच्या लाव्हारसाचे तापमान १२००° से. असते. इतकी उष्णता भू-पृष्ठापासून ५०० कि. मी. अंतरावर आढळते. भूकंपलहरींची 'Seismograph' नोंद या यंत्राने केली जाते.

जगात ७० टक्के भूकंपाची उगमस्थाने पॅसिफिक महासागराभोवतीच्या प्रदेशात आढळतात. त्याला भूकंपाचा प्रदेश किंवा पॅसिफिकचे अग्नी कंकण म्हणतात. कारण हा भाग भूकंप व ज्वालामुखीचा भाग आहे. याची २० टक्के उगमस्थाने भूमध्य समुद्र, हिमालय पर्वत या पट्ट्यामध्ये आहेत. पॅसिफिक भूकंप पट्टा इंडोनेशियन बेटापासून ते जपान बेटापर्यंत पसरला आहे. तो पुढे उत्तर अमेरिकेत अलास्कापासून, रॉकी पर्वत, दक्षिण अमेरिकेतील अँडीज पर्वतापर्यंत विस्तारला आहे व दक्षिणेकडे तो अंटार्क्टिका खंडापर्यंत पसरला आहे. जगात सर्वात जास्त भूकंप जपानमध्ये होतात म्हणून जपान हा भूकंपाचा देश म्हणतात.

* भूकंप निर्मितीची कारणे :

१. भू-कवच स्थिर नाही. अंतर्गत भागातील अतितप्त व घन शिलारसाच्या हालचालीमुळे

निसर्गनिर्मित आपत्ती : भूकंप

उमेशकुमार गोडसे

अकरावी (विज्ञान)

प्रचंड दाब व उष्णता निर्माण होते. त्याचा परिणाम भू-कवचावर ताण पडून भूकंप घडून येतात.

२. ज्वालामुखीच्या उद्रेकाने भू-पृष्ठाला हादरे बसतात व त्याचा प्रभाव सुमारे २४० कि. मी. पर्यंतच्या प्रदेशावर होतो.
३. अंतर्गत खडकांमधील खनिजांमध्ये रासायनिक स्फोट होऊन भूकंप होतात.
४. बाह्य कारकांच्या खणन व भरण कार्यामुळे भू-कवचामध्ये संतुलन बिघडते व भूकंप होतात.
५. दोन भूमंच भूखंड एकमेकांवर आदळल्याने भूकंप होतात.
६. पृथ्वीच्या अंतरंगात किरणोत्सर्गी पदार्थांमध्ये अणुविघटन होते तेव्हा मोठ्या प्रमाणात उष्णता बाहेर फेकली जाते. त्यामुळे भू-कवचावर ताण पडून भूकंप होतात.
७. कृत्रिम जलाशये उभारल्यास त्यांच्या जलभारामुळे व अणुबॉम्ब स्फोटामुळे भूकंपाचे हादरे बसतात.

* भूकंपाचे पूर्वानुमान :

१. भूकंप धक्क्याच्या आधी तेथील खडकापासून प्रवास करणाऱ्या तरंगांच्या वेगात बदल होतो. भूकंपमापकाने हे समजून येते.
२. जमीन खाली-वर पिळवटल्यासारखी होते. सूक्ष्ममापकाने हे परिवर्तन कळू शकते.
३. भूकंप होणाऱ्या क्षेत्रात भूकंप होण्यापूर्वी भूमिगत जलामध्ये, विहिरीमध्ये रेडॉन या किरणोत्सर्गी वायुचे प्रमाण वाढते.
४. पृष्ठभागाचे पाणसळीने विचलन मोजता येते. भूकंप आकलनास लेसर किरणांचा वापर करतात.
५. प्राण्यांच्या वागणुकीत बदल होतो.

अनिल कांबळे
एम. ए. भाग - २

आई तू जवळ असताना, कळली नाही तुझी माया,
नुसता हुकूम सोडायचा मी, ते देऊन जा, ते घेऊन जा.
अशा माझ्या जाचाला कधी, कंटाळली नाही तू,
आता मात्र जवळ नाहीस, पण आठवतेस सारखी तू.
जरा वेळ झाला तरी, अतुरतेन पहायचीस वाट,
बसल्या जागी द्यायचीस, मला जेवनाचं ताट.
किती ही रागावलीस तरी मायेनं
डोक्यावरून फिरवायचीस हात,
अशीच आई मिळो मला, माझ्या प्रत्येक आयुष्यात.
किती आडवलं तरी ही, जीव तुझ्याकडे धावतो आहे,
हा निसर्ग ही तुझा मला, सारखा चेहरा दावतो आहे.
तू दिलेलं स्वावलंबन, आता उपयोगी पडत आहे,
तुझ्या आठवणीने तुझं लेकरु, ठायी-ठायी रडतं आहे.

वीर जवान

शशिकांत मगदूम
बी. ए. भाग - १

धडाडीची व्यक्तिमत्वेच
गरुडझेप घेतात,
आयुष्याचे निर्माल्य करुन
जगाला सुख देतात ।

मातृभूमीला अमर करुन
मृत्युंजय होतात ।

व्यर्थ नसे हे बलिदान,
स्वप्नपूर्तीचे ठेवू भान ।

तुमच्या गरुड पंखाचे
स्वीकारुन वरदान,
अंतराळातही वाढवू
भारताची शान ॥

भावना

विशाल पाटील
एम. ए. भाग - १

भावना असतात...

आसवांतून झिरपणाऱ्या, अंतरंगाचा ठाव घेणाऱ्या
मना मनातून, मुक्त विहार करणाऱ्या

भावना असतात...

शब्दांच्या पलिकडून, डोळ्यातून उमलणाऱ्या
स्वतःसाठी न कळत, दुसऱ्याला समजणाऱ्या ।

भावना असतात...

आसू आणि हासूचा, मिलाप घडविणाऱ्या
जीवनाच्या चंद्राला, कले कलेनं बदलणाऱ्या ।

भावना असतात...

सरळ चालणाऱ्या वाऱ्याला, वादळात वळविणाऱ्या
सत्य आणि असत्याचा, जीवनात अर्थ भरणाऱ्या ।

भावना असतात...

शब्दा शब्दांना सांधून, कविता निर्माण करणाऱ्या
उध्वस्त जीवनाच्या, सुखाचे किनारे बांधणाऱ्या ।

माणूस कसा असावा ?

नरेंद्र कासारकर
बी. ए. सी. भाग - ३

उदार असावा तर कर्णासारखा.

भाऊ असावा तर भरतासारखा.

मित्र असावा तर सुदामा सारखा.

वक्ता असावा तर विवेकानंदा सारखा.

पुत्र असावा तर रामासारखा.

भक्त असावा तर ध्रुवासारखा.

कवी असावा तर कालिदासारखा.

धनुधारी असावा तर अर्जुनासारखा.

गुरु असावा तर परमहंसासारखा.

बलवान असावा तर भीमासारखा.

बहीण असावी तर द्रौपदी सारखी

आणि आई असावी तर जीजामाते सारखी.

शिवराज ते दिवस

आनंदा मोहिते
बी. कॉम. भाग - १

ते दिवस होते फुलण्याचे
स्वप्नांच्या झुल्यावर झुलण्याचे,
केवळ कुणाच्या आठवणीनेही
गालावर खळी खुलण्याचे ।

मनातील गुज गाण्याचे,
कुणाच्या तरी येण्याची
अतुरतेने वाट पाहण्याचे ।

गालातल्या गालात हसण्याचे,
कुणीतरी समजूत काढावी म्हणून
उगीचच रुसून बसण्याचे ।

ते दिवस होते मिलनाचे
हातात हात घेऊन
स्वप्नातील संसार थाटण्याचे ।

आज दिवस आहेत
गतकाळातील आठवणींचे,
अव्यक्त भावनांना
मनातल्या मनात व्यक्त करण्याचे ।

निरोप

चंद्रशेखर लोहार
बी. ए. भाग - ३

मुके ओठ झाले तरी डोळ्यांनी तू बोलून जा,
जाता-जाता मनात माझ्या एखादी आठवण कोरून जा ।

माझ्यासाठी मनाची तुझ्या समजूत तरी घालून जा,
जाणारच आहेस दूर आता, अंगणात क्षणभर थांबून जा ।

एवढं झालं नाही तरी ओल्या आठवणी ठेवून जा,
हृदयात विरहाचे खिळे ठोकून, जगण्याची शपथ घालून जा ।

जीवन

कु. अश्विनी पाटील
बी. कॉम. भाग - १

जीवन हे असच असतं
सुखाने बहरलेलं

टरारून आलेल्या पिकासारखं
दुःखानं कोमेजलेलं
उलमून पडलेल्या वृक्षासारखं ॥

मिलनाने सुखावलेलं
मृग पावसाच्या भूमी सारखं
विरहात व्याकुळलेलं
चकोर-चांदण्याच्या दुराव्या सारखं ॥

पाना-फुलांनी बहरलेलं
वसंतातल्या वेली सारखं
सावलीतही चटका देणारं
ग्रीस्मातल्या उन्हासारखं

जीवन हे असच असतं.
तरीही हसायचं असतं
जीवनाच्या वेलीवर
आनंदानें फुलायचं असतं ॥

खेल दैवाचे

सचिन सुरुतकर
बी. एस्सी. भाग - ३

प्रेम हे माझे तुझे जुळलेच नाही
खेळ दैवाचे कुणा कळलेच नाही ।
झेलले छातीवरी मी वार सारे
वार पाठीवर कधी टळलेच नाही ।

पाहिले रस्ते सुखाचे केवढे मी
पाय त्या वाटेकडे वळलेच नाही ।
मी कसे लपवून ठेवू दुःख माझे
हुंदक्यांना मी इथे गिळलेच नाही ।

मी तुझ्या प्रेमात भिजलो असा की,
प्रेतही माझे चितेत जळले नाही ।

शिवराज कॉलेज

चंद्रकांत बाबर

टी.वाय.बी.ए.

मन माझं विचारेल, मागे वळून पाहिल्यावर
येतील का ते दिवस, कॉलेज सरुन गेल्यावर.

आठवणीची नजर परत कधीतरी कॉलेजवरुन फिरेल,
अर्धा कप चहावर गप्पांची रंगत परत कधी भरेल.

रिकाम्या बेंचेस वरुन नजर कॅटीन मध्येच जाईल
गोड जोशात हासडलेली शिवी न कधी ऐकू येईल.

खांद्यावर कुणाचाही हात घडला तर
मित्रानो, तुमची आठवण नक्की येईल.

आठवणीची मोठी शिदोरी बांधून, इथून मी नेत आहे.
माहीत असूनही वाटते कॉलेज का संपत आहे ?

जीवनाच्या या रस्त्याला वेगळं वळण लागलं आहे
सुखाच्या, अडचणींच्या प्रत्येक कोपऱ्यावर,
सरांचं मार्गदर्शन मी पेरलं आहे.

■

बेकारी

शिवानंद खापरे

एम. ए. भाग - १

बेकारी बेकारी आम्हा करशील का भिकारी,
छोट्याशा नोकरीसाठी जावे लागेल कां दारोदारी ।
बेकारांचे बोलणे ऐकून अधिकाऱ्यांचे कान पिकले,
तेव्हा कुठे बोलावणे पत्र घरी येवून ठेपले ।

सुदैवान बोलावणी आली असताना दारी,
आनंदाचा प्रवाह वाहतो बेकारांच्या अंतरी ।

घरुन निघतो आनंदाने प्रमाणपत्रे घेवूनी,
परत येतो मात्र पैशाच्या भ्रष्टाचारामुळे पिसाळूनी ।

निराशा घेवून जमणार नाही हिंमत थोडी दाखवा,
बेकारीच्या अंधारात उद्योगाची मशाल पेटवा ।

एवढे शिक्षण घेवून सुद्धा पैसा विना गेले व्यर्थ,
बेकारांनो जागे व्हा, उद्योगाशिवाय नाही अर्थ ।

■

मी एक युवक

विवेक नेर्ले

१२ वी (विज्ञान)

केलेल्या विचारांना, कृतीची जोड मिळेना,
निरस हे जीवन माझे, जगावेसे वाटेना ।

विचार केला खूप, ठरवलं ध्येय मोठे,
वाटले ते गाठताना, आकाश ठरेल छोटे ।

नाही जोड कृतीची, ध्येय स्वप्नच राहिले
संकटांना तोंड द्यायचे, धाडस विरुन गेले ।

झोपेत मी, जागा प्रत्येकजण,
काळाची पावलं ओळखत, टिपत होतो प्रत्येक क्षण ।

म्हणालो, काही टेन्शन नाही.

वेळबरोबर ते वाढत गेलं, हे मात्र कळलं नाही ।

नाही गेली वेळ अजून, सांगतो कोणीतरी,
हो म्हणून मी म्हणतो, गोष्ट माझी एक खरी ।

माझ्यात अन् पशुत एक फरक
तो पशू, तर मी एक युवक ।

■

दाह

जोतिबा शहापूरकर

एम. ए. भाग - ३

आता न साहवे, क्षण विरहाचा
दाह एकाकीचा, जाळतो काळजाला ।

काळे आकाश, विझक्या तारका
कोमेजलेला सूर्य, जाळतो काळजाला ।

अदृश्य भिंती, काळ्या राती
हुंकार रातीचा, जाळतो काळजाला ।

मार्ग काट्यांचा, डोळे पाण्याचे
प्रवास रक्ताळलेला, जाळतो काळजाला ।

स्वप्नाळू वाट, रोजचाच परिपाठ
वास्तवाचा वनवा, जाळतो काळजाला ।

■

स्वप्नांच्या हिरवळीत

जिलेश दरेकर

बी. एस्सी. भाग - ३

स्वप्नांच्या हिरवळीत बसलो असता
स्मरत गेले सुंदर गीत,
शब्द जरी हे माझे असती
झरते त्यातुनि तुझीच प्रीत.

क्षितीजावरच्या भास्कराला
वेध लागले परतीचे,
मनात माझ्या बिंबत गेले
प्रतिबिंब तव मूर्तीचे.

ऐकत होतो जांभई मी
आळसावलेल्या वाटेची,
परि न सरली गतीतून माझ्या
आठवण तुझ्या त्या भेटीची.

आंब्यातुनि त्या कलख येता
गडद किती या झाल्या छाया,
भान हरपले त्याच स्थळी
जरी हली मम काथा.

पदराचा महिमा

राजेश मुरगी

बी. ए. भाग - १

भारतीय संस्कृतीचे प्रतीक आहे, हा पदर ।
प्रांताप्रांतातील विविधता दाखवितो, हा पदर ।
कधी उजवीकडून, कधी डावीकडून, कधी घुंगट
तर कधी दुपटा बनून, स्त्रीची शान वाढवितो, हा पदर ।
अन्यायाशी झगडताना, कंबरेला खोचला जातो, हा पदर ।
भुकेजलेल्या तान्हुल्याला, तृप्त करतो, हा पदर ।
प्रेयसीच्या नखन्याला, साद देतो, हा पदर ।
भर दरबारात द्रोपदीची, लाज राखतो, हा पदर ।
श्रीकृष्णाची जखम प्रेमाने बांधतो, हा पदर ।
कुलीन स्त्रीचा-सखा संरक्षक आहे, हा पदर ।
महाराष्ट्रीयन संस्कृतीला जपतो, हा पदर...।

माणसं

कपिल पाटील

बी. एस्सी. भाग - १

जीवनाच्या वाटेवर
साथ देताना,
हात देऊन घात करतात.
तीही असतात माणसं...
मान देतात
अपमान करतात,
तीही असतात माणसं...
वेड लावतात, वेडंही करतात,
कोंड्यात टाकून, कोंडणी सोडवतात.
तीही असतात माणसं...
पाखरांसारखी तरंगतात
मेघासारखी बरसतात.
तीही असतात माणसं...
कुसळानं देतात, मुसळानं मागतात
प्रेम देतात, प्रेम लुटतात.
तीही असतात माणसं...

निरोप देताना

संतोष रेडेकर

बी. ए. भाग - ३

जीवनात भेटीच्यावेळी, फक्त भेटायचं असतं,
क्षणभर रमून मात्र, दूर दूर जायचं असतं ॥१॥
नशीबात असे तो पर्यंत, हसत जगायचं असतं,
विरहाच्या वेळी, मूग गिळून बसायचं असतं ॥२॥
मन तुटत असतांना, भावनांना सावरायचं असतं,
पाण्यासारखा वाहत जाऊन, सर्व विसरून जायचं असतं ॥३॥
हजारो नाती गोती, दूर सारायची असतात,
दूर जाताना प्रेमाचे क्षण, रुजवून जायचे असते ॥४॥
शेवटच्या घटकेला वाद-विवाद, क्षणात मोडायचे असतात,
निरोप देताना फक्त, अश्रूच ढाळायचे असतात ॥५॥

हे असंच का ?

अंकुशकुमार दड्डीकर

एम. ए. भाग - १

दोन आठवडे झाले पाण्याचा नव्हता पत्ता,
अन् आज आलेत हे नळ दुरुस्तीसाठी आता.
पाण्यासाठी केलेल्या कसरतीने मोडायला आली कंबर.
वीजेचे बील पन्नास आणि मेणबत्तीचे शंभर.
काय हे, काय चाललय ? ते असंच का ?

भार नियमाला कंटाळून मंडळाला धरले धारेवर.
अधिकारी म्हणतात विजेसाठी,
आम्हीच कसरत करतो तारेवर.

किती महिने झाले दुर्गंधी सुटली,
आता तरी काढा गटरीतील कचरा.
वर म्हणतात तुम्हीच,
व्यवस्थीत करत नाही सांडपाण्याचा निचरा.
काय हे, काय चाललय ? हे असंच का ?

मुन्सीपाल्टी वाल्यांना विचाराय गेल्यावर,
ते दाखवतात आमच्यावर दोष.
करा राव, असे हे आमचे खाऊन,
आमच्यावर ठेवतात दोष.

हजार रुपये मंजूर करण्यासाठी,
त्यांना द्यावे लागतात शंभर.
माझे एवढे तुझे एवढे करत,
भांडणात त्यांचा एक नंबर.
काय हे, काय चाललय ? हे असंच का ?

यांचा हा अंधा धुंदी कारभार,
असाच चालणार का सदा.
यांच्या या कारभारावरती,
आम्हालाच घेऊन उठावी लागेल गदा.

आपल्याला निवडून द्यावे म्हणून
चार पैसे काय आम्हाला देतो.
मेल्यानंतर मृत्यूपत्रावर सही घेण्यासाठी येतो.
काय हे, काय चाललय ? हे असंच का ?

आपलं फक्त

सुहास पाटील

बी. ए. भाग - २

आपलं फक्त लक्ष नसतं
संकटांना कधी कंटाळायचं नसतं.
त्यांना सामोरं जायचं असतं.
कोणी नावे ठेवली तर थांबायचं नसतं.
आपलं काम चांगलं करायचं असतं.
अपमानाने कधी खचायचं नसतं.
जिद्दीने बळ वाढवायचं असतं.
नाराज मुळीच व्हायचं नसतं.
चैतन्य सदा फुलवायचं असतं.
पाय मागे ओढले म्हणून परतायचे नसतं.
पुढे अन् पुढेच जायचं असतं.
लोकनिंदेला कधी घाबरायचं नसतं.
आपलं सामर्थ्य दाखवायचं असतं.
जीवनात खूप करण्याजोगं असतं.
आपलं फक्त तिकडे लक्ष नसतं.

■

जीवन बंध

तानाजी चौगले

एम. ए. भाग - २

जंगलातल्या वाघाला सुद्धा,
सिंहाचं भ्या घ्यावं लागतं.
महापूरातल्या पाण्याला सुद्धा,
वेडंवाकडं वळण घेऊन वाहवं लागतं.
गुलाबाच्या फुलाला सुद्धा,
काट्याकुट्यांतूनच फुलावं लागतं.
माणसाला जगताना सुद्धा,
समाजाचं बंधन पाळावं लागतं.
आत्मा हा सारथी असताना सुद्धा,
मेंदूचं त्याला ऐकावचं लागतं
जीवनवेल फुलवताना सुद्धा,
डोळ्यातील अश्रू सांडावचं लागतं.

■

गैर समज

नागेश कालुंगडा

बी. ए. भाग - ३

मन मोकळं बोलणं हसणं,
हा सारा संस्काराचा भाग होता,
तुझं सर्व काही ऐकणं,
यातच आनंद वाटत होता.

तुझ्या चालीने काही पावलं चाललो.
हा तर केवळ योग योग होता,
खर सांगायचं झालं तर,
जीव तुझ्यात गुंतला नव्हता.

पण हे समजून घ्यायला
तुला डोक्याचा भाग हवा होता,
जाता जाता तू 'इकरार' केला होता
पण तो तुझा गैर समज होता.

तुझा अहंकार मात्र फुलून
डोंगरा एवढा झाला होता.
त्यावेळी तुझा कपटी पणा मला कळला नव्हता.
मला तो जाणून घ्यायचा होता.

फुलांनी भरलेली ओंजळ
तुझ्यासाठी पुढे केलीच नव्हती.
आणि तरी सुधा जाता जाता हातावर
फुंकर मारण्याची काय गरज होती ?

काही क्षण

प्रकाश पाटील

बी. ए. भाग - २

असे होते काही क्षण, जगायचे राहून गेले.
फुललेल्या वसंतात, सजायचे राहून गेले.

आयुष्याचे लोढणे, लोटायचे राहून गेले.
वाटेत होते तुझे गाव, भेटायचे राहून गेले.
काळीज होते फाटलेले, जोडायचे राहून गेले.
त्यात होते तुझे नाव, खोडायचे राहून गेले.

प्रितीच्या झुल्यावर, झुलायचे राहून गेले.
मनात होते खूप काही, बोलायचे राहून गेले.

खेळ नियतीचा

कु. नूतन देवरकर

बी. कॉम. भाग - २

भेटलास मला तेंव्हापासून,
फक्त तूच आहेस मनामध्ये,
प्रेमाचं फूल उगवलास,
तू या कोरड्या रानामध्ये.

हसणं-बोलणं तुझं,
सर्वकाही मला आवडे,
प्रेमाला मर्यादा नाहीत,
ते करु तुझ्यावर केवढे.

तुझ्या मनातली गोष्ट,
जेंव्हा डोळ्याकडे वळत असे
डोळ्यामधली गोष्ट तुझ्या,
सहज मला दिसत असे,

माझ्या मनातली गोष्ट,
सांगण्याचा जेंव्हा क्षण आला,
तेंव्हा कळून चुकलं की,
तू या आधीच दुसऱ्याचा झाला.

आता हे माझं मन,
तुझ्याच आठवणींच्या घरात राहत,
तुझ्या येण्याची अजूनही वाट पाहत.

स्वप्नात येणंही तू बंद केलास
तू काय आता परत येणार,
तुझी वाट पाहता पाहता
आयुष्य हे सरणार.

मी मेल्यावर अश्रू गाळशील
तर माझे मरण सार्थ होईल,
नाहीतर तुझ्यावर केलेलं निरपेक्ष प्रेम
हे असंच... व्यर्थ जाईल.

जाता जाता...

कु. प्रज्ञा भोईटे

१२ वी विज्ञान

क्षितीजावरची आम्ही पाखरे होतो, चिमुकली विखुरलेली,
आलो एकत्र येथे जुळली, अमोल नाती आपुली ।
मंदिर हे शिवराज, येथे भेदभावना सदैव तिलांजली
थोर गुरुवर्य येथले, देती ते सर्वांना ज्ञानांजली ॥ १ ॥

कुणी जन्मले येथे, इतरत्र अन्य कुणी

परी सर्व विद्याधर येथले, आशीर्वादीते गडहिंग्लज नगरी
काळभैरवाच्या आशीर्वादाने, आपुली थोर स्नेहांकीता, ती रमली
आलो एकत्र येथे, जुळली अमोल नाती आपुली ॥ २ ॥

कित्येक आले, कित्येक गेले, परी ना ते विसरले

आपुले रमणीय जीवन, या पवित्र मंदिरातले

आदर्श आहे सदैव, येथली एकता सर्वांमधली

आलो एकत्र येथे, जुळली अमोल नाती आपुली ॥ ३ ॥

भावी जिवनात मार्ग भिन्न आपुले, नका विसरु एकमेकाला,

गुरु शिष्यांचे थोर नाते, विसरु नका या ऋणानुबंधाला ।

आम्ही सदैव नम्र गुरुचरणी, श्रेष्ठता आपुल्या गुरुदक्षिणेतीली,

आलो एकत्र येथे, जुळली अमोल नाती आपुली ॥ ४ ॥

दिन हा आजचा सजला, "निरोपसमारंभ" म्हणती त्याला

समजले ही नव्हे ताटातूट, तरी कंठ दादूनी आला

सदैव राहो सर्वांजवळी, गोडी आपुल्या थोर मैत्रीतली

आलो एकत्र येथे, जुळली अमोल नाती आपुली ॥ ५ ॥

क्षितीजावरची आम्ही पाखरे होतो, चिमुकली विखुरलेली,

आलो एकत्र येथे, जुळली अमोल नाती आपुली ॥

आपण जगावं आपल्यासाठी

संतोष पाटील बी. ए. भाग - १

उगवणारा प्रत्येक दिवस आहे माझ्यासाठी

वाहणारं वारं, डोलणारा वृक्ष,

नदी-नाल्यातून खळखळणारं पाणी आहे माझ्यासाठी,

पायाखालची जमीन, डोक्यावरचं आकाशही

असंच वाटत होतं जेव्हा, मी धुंदीत होतो तेंव्हा.

माझं सारं आयुष्य आहे जिच्यासाठी,

ती आहे केवळ माझ्यासाठी. माझीच बनून राहण्यासाठी,

असंच वाटत होतं जेव्हा, मी धुंदीत होतो तेंव्हा.

दिसतं तसं नसतं म्हणूनच जग फसतं,

उशीरा का होईना मला हे समजलं.

तिचं जीणं आहे केवळ तिच्यासाठी,

स्वतःच्या सुखासाठी. आणि स्वतःच्या आनंदासाठी.

म्हणूनच वाटतं जेव्हा, धुंदी पूरी उतरते तेंव्हा.

कोणीच नसतो कोणासाठी,

सारेच आहेत केवळ आपल्यासाठी

म्हणूनच वाटतं जेव्हा, धुंदी पूरी उतरते तेंव्हा.

आपणच का झुरावं दुसऱ्यासाठी ?

आपणही जगावं आपल्यासाठी.

आईची माया

विशाल सावंत १२ वी कला

आई माझी शहाणी, जरी असेल अडाणी

साधी तिची राहाणी, उच्च विचारसरणी ।

तोडक्या मोडक्या संसारात, चिंध्या चिंध्या जोडून

तिचे आयुष्य झिजवत, माझे भविष्य सजविते ।

राब राब राबून, दारिद्र्याचे चटके सोसून

तिची भूक जिरवित, घास मला भरविते ।

सुख येईल म्हणून, गहन दुःख पेलून

कष्टाने भिजलेल्या हातात, माझं भविष्य पाहते ।

सुखद भविष्यासाठी, कसी भारावून जाते

छिन्न विच्छिन्न मनाने, जिवनासी संघर्ष करते ।

हरवलेल्या वाटा

अक्षय सबनीस

एफ. वाय. जे. सी.

हरवलेल्या वाटा,
विसरु जायच्या असतात,
झालेल्या चुका,
पुन्हा करायच्या नसतात.

झुकलेली पाने
उन्हाळ्यात गळून पडतात
झालेल्या चुका
गाळून टाकायच्या असतात.

हरवलेल्या वाटांना,
नव्याने फाटे फुटतात
फाट्या-फाट्यामध्ये
नव्या आशेची किरणे शोधायची असतात.
जुन्या शब्दांना
नव्याने साकारायचं असतं
त्यातूनच
नवे मधुरगीत गायचे असते.

■

मागे कधी पडू नका

कु. अश्विनी वाळके-पाटील

निरोप देता रडू नका, निरो घेता रडू नका.
सुख-दुःखाच्या उंभरट्यावर नयन आसवे ढालू नका.
भूत काळातील आठवणीने मत मग मारू नका
भविष्यातील भवितव्याची स्वप्ने कधीही सोडू नका.
सुख-दुःखाच्या वाटेवरेती चालताना कर्तव्याला विसरू नका.
यशाची शिखरे चढत असताना अपयशाला डरू नका.
विश्वपूर्ती मारा मागे कधीही पाडू नका.
पर मागे वळून पाहात असताना डोळे कधीही पुसू नका.
विरातून शूर होवूनी संकटांना डरू नका.
देशासाठी प्राण देण्याला मागे कधीही पडू नका.

■

काही क्षण

प्रकाश इंजल

बी. ए. भाग-३

असे होते काही क्षण
जगायचे राहून गेले,
फुललेल्या वसंतात
सजायचे राहून गेले.

आयुष्याचे लोढणे
लोढायचे राहून गेले,
वाटेत होते तुझे गाव
भेटायचे राहून गेले.

काळीज होते फाटलेले
जोडायचे राहून गेले,
त्यात होते तुझे नाव
खोडायचे राहून गेले.

प्रितीच्या झूल्यावर
झुलायचे राहून गेले,
मनात होते खूप काही
बोलायचे राहून गेले.

■

तर

उमेश सुतार

बी. एस्सी. (कॉम्प्युटर) भाग-१

आयुष्याची बाटली रिकामी झाली
तर ती परत कोणी भरू शकणार नाही ।
मनातून कोणी उतरलं,
तर पुन्हा कोणी मनात बसणार नाही ।
कुणी कधी तोडलं हृदय,
तर कधीच ते जोडलं जाणार नाही ।
बसलं कुणी कधी हृदयात,
तर कधीच हृदयातून उतरणार नाही ।
लागली प्रेमाची नशा,
तर ती कधीच सुटणार नाही ।
जीवन एकदाच मिळतं,
पुन्हा कधी ते मिळणार नाही ।
गेलं ते वाया,
तर पुन्हा सावरता येणार नाही ।

हिंदी विभागा

जब जब सिर उठाया
 अपनी चौखट से टकराया ।
 मस्तक पर लगी चोट
 मन में उठी कचोट
 अपनी ही भूलपर में बार-बार पछताया ।
 दरवाजे घट गये
 या में ही बडा हो गया
 दर्द के भ्रणों में कुछ समझ नहीं पाया ।
 शिश्न मुका आओ
 बोला बाहर का आसमान
 शिश्न मुका आओ
 बोली भितर की दीवारें ।
 दोनों ने ही मुझे छोटा करना चाहा
 बुरा किया मैंने जो यह घर बनाया ।
 जब जब...

- सर्वेश्वरदयाल सक्सेना

प्रा. दिनकर रायकर
 विभागीय संपादक

अपनी बात...

छात्रों की साहित्यिक रुचि को परिष्कृत करने की दृष्टि से 'शिवराज साहित्य-संभार' सदैव अग्रसर रहता है। साहित्य जीवन की हर जिंदादिल भावनाओंका अविष्कार होता है। साहित्य 'सत्यं-शिवं-सुन्दरम्' की जीती-जागती तस्वीर होती है। दिल और दिमाग का निचोड़ साहित्य की प्रवाहमयी धारा बनकर बहता है। साहित्य की इस सुमधुर धारा में अनमोल कहानियाँ, उपन्यास, निबंध, नाटक, पुकांकी, यात्रावृत्त, संस्मरण, रेखाचित्र, गजल, शेरों-शायरी, चुटकूले, विचार-संकलन आदि साहित्यिक विधाओं का खजाना होता है। छात्र दशा में पनपनेवाले साहित्यिक अनमोल रत्नों का 'शिवराज विद्या संकुल' ने हमेशा से सम्मान किया है। शिवराज की कलात्मक भूमि में पनपनेवाला हर कलाकार भविष्य में आदर और आदर्श की एक सुंदर मिसाल बन जाता है। आज के अत्याधुनिक समाज की समस्याएँ अलग-अलग हैं। भोगवादी तथा उपभोक्ता संस्कृति, मोहभंग तथा भ्रमभंग संस्कृति, अशिल टी. वी. चॅनेल संस्कृति, रिमिक्स के नाम पर चल रही पाश्चात्य संस्कृति का प्रभाव आदि विभिन्न प्रकार की वासना केंद्रित समस्याओं की दलदल में समाज जीवन धस्ता जा रहा है। मनोरंजन के नामपर चल रहे इस कामुक, वासनांध रंजन को प्रबोधन और परिवर्तन की सशक्त मानसिकता के बंधन में जखडकर नैतिकता का पाठ पढ़ाने की जादू केवल साहित्य में है।

हम शिवराजवासी छात्रों को पाठ्यक्रम के अतिरिक्त साहित्यिक जगत की दृष्टि से कुछ नया ज्ञान देकर उनकी अंगभूत कला को प्रदर्शित करने का मौका देते हैं। महाविद्यालय प्रतिवर्ष 'शिवराज मैगैज़िन' का प्रकाशन करता है। इसी माध्यम से शिवराज का हर सृजनकार अपनी कहानी, कविता, शेर-शायरी आदि द्वारा कुछ अच्छे विचार पाठकों के सामने रखने का प्रशंसनीय प्रयास करता है। हर साल की तरह इस साल भी हमने सृजनकारों को साहित्य देने के लिए आवाहन किया था; लेकिन

हिंदी साहित्यकारों ने उतना साथ नहीं दिया जितना हमें इच्छित था। तथापि जो प्राप्त हुआ उसके अवलोकन से पता चला कि उसमें समाज सुधार, सामाजिक चेतना, नारी विमर्श, दलित विमर्श, आधुनिकता, वैज्ञानिकता तथा वैश्विकीकरण जैसी वर्तमान ज्वलंत समस्याओं पर कुछ भी नहीं लिखा गया था। दिन-ब-दिन हिंदी (अहिंदी प्रदेश) में हिंदी साहित्य के प्रति बढ़ती उदासिनता मन को कचोटकर चली गयी। अधिकतर छात्रों ने चुटकूले और शेर-शायरी पर ही जोर दिया है। लगता है उनपर घुमन्तुभाष (मोबाईल) के एस्. एम्. एस्. का काफी प्रभाव रहा है। छात्रों के दिलो-दिमाग में बसी हुई यह 'लघु संदेश सुविधा' साहित्य सृजनपर गहरा असर डाल रही है। हमें डर लगता है कि साहित्य निर्मिती का यह कार्य आनेवाले दिनों में एस्. एम्. एस्. की तरह 'शॉर्ट' न हो जाय।

जो भी उपलब्ध है उसे आपके हाथों में सौंपते हुए बड़ा हर्ष हो रहा है, क्योंकि प्राप्त गद्य साहित्य में साहित्यकारों के साहित्य का परिचय, राष्ट्रभाषा का महत्व, जीवन जीने की कला, राजनीति का अपराधीकरण, पद्य साहित्य में प्रेमियों के दिलों की धडकन, जीवन में दोस्ती की महत्ता, खुबसुरती का राज, इसके सिवा मनरंजन आदि बातों को महत्व दिया गया है। इसके लिए जिन कवियों, लेखकों, विचारकों और शायरों ने योगदान दिया है उन सभी साहित्यकारों के प्रति कृतज्ञता व्यक्त करना हम अपना कर्तव्य मानते हैं।

प्रा. दिनकर रायकर

संपादक : हिंदी विभाग

अनुक्रम...

■ गद्य विभाग :

- ◇ सर्वेश्वरदयाल सक्सेना के काव्य की विशेषताएँ कु. रुपाली कुंभार
- ◇ समान्तर कहानी के प्रतिष्ठापक : कमलेश्वर कु. शिल्पा शिंदे
- ◇ राजनीति का अपराधीकरण कु. मोहम्मदगौस मुल्ला
- ◇ जिंदगी कु. शामबाला कोठावळे
- ◇ राष्ट्रभाषा हिंदी कु. सुनिता मगदूम

■ पद्य विभाग:

- ◇ अजीब यादें नागेश कालुंगडा
- ◇ जिंदगी शशिकांत मगदूम
- ◇ खुबसुरत अनिल कांबळे
- ◇ अधुरे सपने कु. गिरीजा चौगुले
- ◇ महत्व विशाल पाटील
- ◇ गुरुजी अनिल कांबळे
- ◇ ऐ दोस्त विशाल पाटील
- ◇ दुनिया बनानेवाले अमोल मटकर
- ◇ निशान-ए-हिन्दुस्थान संतोष रेडेकर

■ शायरी :

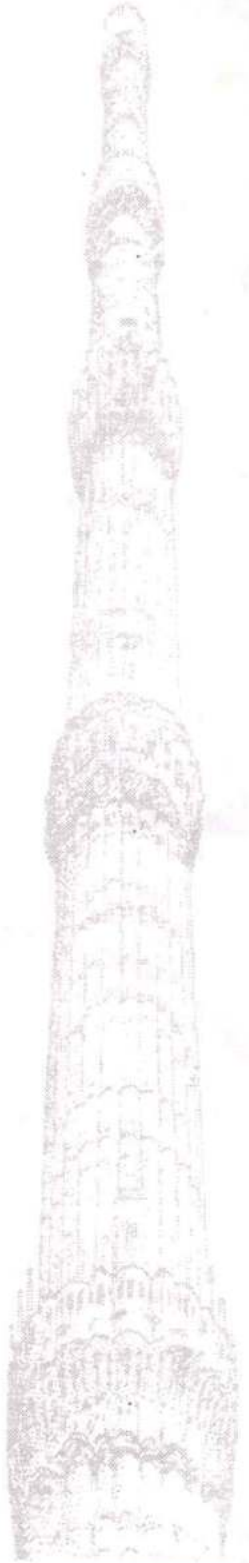
- ◇ संकलिका कु. नूतन देवरकर
- ◇ संकलक प्रकाश इंजल
- ◇ संकलक विठ्ठल लोहार
- ◇ संकलिका कु. मिनाक्षी जोशिलकर
- ◇ संकलक महम्मदगौस मुल्ला
- ◇ संकलिका कु. लक्ष्मी चौगुले
- ◇ संकलिका कु. तस्किन पटेल

■ सुविचार :

- ◇ संकलिका कु. राजश्री आयवाळे
- ◇ कुछ लिखनेलायक बातें - संकलक महम्मदगौस मुल्ला

■ चुटकुले :

विक्रम पाटील

आधुनिक कवियों में सर्वेश्वर दयाल सक्सेना अपने अनूठे व्याक्तित्व के लिए विशेष रूप से प्रसिद्ध हैं। नई कविता के आंदोलन में उभरे वे एक सशक्त हस्ताक्षर हैं। नई कविता ने युगीन विरोधासासों, असंगतियों और विकृतियों को अभिव्यक्ति का विषय बनाया हुआ है। जीवन के प्रति अनुराग, सत्य अन्वेषण की जिज्ञासा, समस्याओं और विषमताओं के प्रति सजग दृष्टि, पैना व्यंग्य तथा नये बिंबो के निर्माण की क्षमता सर्वेश्वर के साहित्य को उँचाई प्रदान करती है। सर्वेश्वर की कविता का मुख्य उद्देश सौंदर्यबोध के साथ साथ मानव आत्मा को निर्भय और कर्मशिल बनाना है। सर्वेश्वर का संवेदनात्मक संसार इन्सानियत के लिए लडता है। वे किसी विदेशी आंदोलनों, नारों पर चौंकते नहीं; उन्हें तो जब कोई टूटा हुआ कंधा, थमा हुआ पैर और भीक माँगता हुआ हाथ दिखाई देता है तो वे उसे कविता में आत्मीयता से व्यक्त करते हैं। “रचना धर्मता जिस ईमानदारी की माँग करती है, सर्वेश्वर उस सूझ-बूझ के कवि हैं। वे सच्ची चोटें बाँटते हैं, झूठी मुस्कान नहीं बेचते।”

सर्वेश्वर बहुमुखी प्रतिभा संपन्न साहित्यकार हैं। गद्य और पद्य दोनों पर उनका समान अधिकार रहा है। कविता, कहानी, नाटक, उपन्यास आदि साहित्य के विविध रूपों को उन्होंने समृद्ध किया है। श्रेष्ठ कवि एवं साहित्यकार होने के साथ-साथ सर्वेश्वर कलाकार, सामाजिक कार्यकर्ता, संपादक भी हैं। सर्वेश्वर का रचना संसार विविध रंगों से रंगा हुआ है। जिसमें प्रेम का पावन स्वर है, प्रकृति की मनोरम छटाएँ हैं। साथ ही भूक एवं गरीबी का चित्रण है। इतनाही नहीं राजनीतिक, सामाजिक स्थिति पर करारा व्यंग्य भी है। सर्वेश्वर की काव्य विशेषताओं को निम्न शीर्षकों के माध्यम से देखा जा सकता है।

१) परिवेश संपृक्ति :

सर्वेश्वर के काव्य में युगीन परिवेश का सफल चित्रण हुआ है। उन की कविता स्वातंत्र्योत्तर लोकजीवन की त्रासदी की सफल अभिव्यंजना है।

सर्वेश्वर दयाल सक्सेना के काव्य की विशेषताएँ

कु. रूपाली कुंभार

बी. ए. भाग-३

सामाजिक कसमसाहट के चित्र उनकी कविता में उभरे हैं। बाहरी परिवेश के गंदगी के चित्र कवि ने खिंचे हैं। भूख, बेकारी, निरंतर बढ़ती जनसंख्या, पीडा, घुटन, संत्रास, विषाद, वेदना, कुंठा आदि विसंगतियों एवं मनोविकारों के कारण उत्पन्न निरीह स्थितियों, शासकीय मनमानी, स्वार्थपरकता, अवसरवादिता, शोषणवृत्ति, झूठे आश्वासन, हत्या, लूट, आगजनी, आपाधापी, विवशता, परावशता आदि की सर्वेश्वर की कविता में पूर्णरूप से अभिव्यक्ति हुई है। परिवेश कवि को निराशा से भर देता है -

“कभी कभी लगता है

यह वह दुनिया नहीं है,

जहाँ मेरे पूर्वज रहते थे,

जहाँ रहने के लिए मैं पैदा हुआ हूँ।”

जिंदगी की विसंगति, उसकी व्यर्थता को वे इस प्रकार प्रकट करते हैं -

“मैं हँसता हूँ, गाता हूँ

रोता हूँ, चीखता हूँ

प्यार करता हूँ, गालियाँ देता हूँ

लेकिन हर स्थिति में

वैसा के वैसा ही रह जाता हूँ

जैसे मैं मुर्दों के बीच हूँ

उन्हें ही उठा रहा हूँ, रख रहा हूँ,

उनसे ही लिपट रहा हूँ, लड रहा हूँ

उन्हें ही बाँध रहा हूँ

छोडकर आगे बढ रहा हूँ

अंत में वहीं पहुँच जाता हूँ

जहाँ से चलना शुरु करता हूँ।”

२) मानवीय करुणा - सामान्य आदमी की पीडा के चित्र :

सर्वेश्वर की कविता में सामान्य व्यक्ति का दुःख दर्द उभरकर सामने आता है। उनकी कविताओं में सामान्य निरीह जनता के दुःख, दर्द, बेचैनी, विवशता का बड़ा सशक्त चित्रण है। ग्राम जीवन के मामूली आदमी का, उसकी अपेक्षा का, उसकी तकलीफों का चित्रण करते हैं -

“जिंदगी को अर्थ देने के चक्कर में वह व्यर्थ हो गया है

मंदिरों में झाड़ू लगाते

और किर्तन सभाओं की दरिया बिछाते-बिछाते वह किसी भी काम के लिए असमर्थ हो गया।”

‘पोस्टमार्टम की रिपोर्ट’, कविता में गोलियाँ लगने पर एक के मुँह से ‘राम’ दुसरे के ‘माओ’ लेकिन तीसरे के मुँह से ‘आलू’ शब्द निकला जिसका करुण चित्रण निम्नपंक्तियों से करके भूख से मरनेवालों की अभावग्रस्त स्थिति स्पष्ट होती है -

“पोस्टमार्टम की रिपोर्ट जब आई

तब पता चला कि...

पहले दो के पेट भरे हुए थे।”

३) आस्था का स्वर :

सर्वेश्वर की कविताओं का मुख्य स्वर आस्था का है। कवि परिवेश, राजनीति, समाज, सत्ता तथा व्यवस्था में व्याप्त अमानवीयता, विसंगतियाँ, मूल्यहीनता जड निष्क्रियता, षडयंत्रों, सत्ता की अधिनायक वादी वृत्ति से उत्पन्न पीडा, अवसाद भावना और निराशा को झेलते हुए भी आस्थावान हैं। सर्वेश्वर की आस्था उनकी मूल्यवादी दृष्टि का ठोस परिणाम है। उनकी कविता में कोरा कल्पना विलास नहीं है। वे संघर्षों के बाद भी जीत के प्रति आस्था रखते हैं। उनकी आस्था का आधार है जिजीविषा तथा मानवीय प्रेम और पारस्परिक सहयोग। तभी तो वे त्रासद परिस्थितियों के बीच भी हिम्मत और मस्ती के गीत गाना चाहते हैं। सूरज

के रथ से सर्वेश्वर - स्वाधीनता, साहस, कालातीत प्यार और मानवीय चेतना का सम्पक विस्तार इस धरतीपर लाना चाहते हैं। तभी तो वे कहते हैं -

“घबराओ मत, मैं क्षितिज पर जा रहा हूँ

सूरज जब ठिक पहाड़ी से लुढ़कने लगेगा

मैं कंधे अडा दूँगा। देखना वह वही ठहरा होगा

अब मैं सूरज को डूबने नहीं दूँगा।”

निराशा की अपेक्षा आशा व्यक्त करनेवाला कवि कर्तव्य और सार्थक जीवन को महत्व देता हुआ कहता है -

“सारी दुनिया आजाद आदमी से डरती है।

साँप सा फन नहीं है आजादी की भावना

जिसे तुम कुचल दोगे। वह एक सुगंध है।

जो एक सड़ते नाबदान में

सारी दुनिया के सुअरों के घुघुआते

बैठ जाने पर भी नष्ट नहीं होगी।”

४) हास्य और व्यंग :

सर्वेश्वर जब देखते हैं कि मनुष्य जीवन विकृतियों से भर गया है, शासनतंत्र भ्रष्टता की ओर बढ रहा है, स्वार्थी और अवसरवादी अपना उल्लू सीधा करता है और आदमी आदमी नहीं रहा हैं, बल्कि कृत्रिमता, मिथ्या, दंभ, छलना और ढोंग का प्रतिक बन गया है। तो वे व्यंग करने लगते हैं -

“गरीबी हटाओ सुनते ही

वे कब्रिस्तान की ओर लपके

और मुर्दों पर पडी वे चादरें उतारने लगे

जो गन्दी और पुरानी थी

फिर वे नयी चादरे लेने चले गये

जब लौटकर आये

तो मुर्दों के जगह गिद्ध बैठे थे।”

वर्तमान समय की भ्रष्ट राजनीति पर सर्वेश्वर व्यंग्य कहते हैं -

“झाँकियाँ निकलती हैं

ढोंग की, विश्वासघात की

बदबू आती है हर बार

एक मरी हुई बात थी।”

५) निराशा सा स्वर :

सक्सेनाजी की कविता आंतरिक छटपटाहट, आकुलता घुटन और टूटन को व्यक्त करती है। टूटन की क्रिया निम्न प्रकार व्यक्त करते हैं -

‘कैसी विचित्र है यह जिंदगी,
एक सडा हुआ कपडा, जो फटता जाता है,
ज्यों-ज्यों सीता हूँ।’

भय, त्रास, निराशा और मृत्यु की मिली-जुली अनुभूतियाँ व्यक्त करते हुए सर्वेश्वर ने मेंढक को प्रतिक बनाकर अपने आंतरिक पराजय का चित्रण करते हैं। पराजित व्यक्ति की मनःस्थिति को सर्वेश्वर ने सर्प के सम्मुख पडे मेंढक की मनःस्थिति जो न जीता है और न मरता है; बल्कि मरने की स्थिति या प्रक्रिया में होता है। व्यक्ति के एसी आंतरिक वद्वंद और टूटन को सर्वेश्वर निम्न प्रकार व्यक्त करते हैं -

“हर ओर एक जडता। नहीं नहीं एक मृत्यु है।
जिसके सामने मैं अपने को खडा पाता हूँ।
और अंत में कहीं कोई राह न मिलने पर
अपनी ही पराजय के सर्प-सम्मुख
आहार के लिए रखे गये मेंढक-सा
निश्चेष्ट बैठ जाता हूँ।”

६) मांसल सौंदर्य की अभिव्यक्ति :

सर्वेश्वर ने जहाँ परिवेश में व्याप्त विसंगति, विडंबना, तनाव और अकेलेकपन के बोध को अभिव्यक्त किया है, वहाँ नारी के मांसल सौंदर्य की सरलता, कटुता, समता, विषमता, रुपता और धिनौनेपन आदि सभी पक्षों का यथार्थ चित्रण भी किया है। कवि की सौंदर्य दृष्टि वास्तविक है काल्पनि नहीं। वे कहते हैं -

‘जिसके वक्षपर मस्जिद के गुम्बजों पर
सोती हुई शाम के बीच दूर की टूटी हुई
अंजासी जवानी के थे हुए
काफिलों के रुकने का संकेत है।’

सर्वेश्वर की कविता में प्रेम, मस्ती, किशोर मन की

अल्हडता के साथ-साथ प्रेम में समर्पण का भाव भी है। प्रेम के क्षणों में उत्पन्न मन की गुदगुदाहट को वे निम्न प्रकार खुलकर व्यक्त करते हैं -

“घास की एक पत्ती के सम्मुख
में झुक गया और मैंने पाया कि
में आकाश छू रहा हूँ।”

एक और उदाहरण के लिए -

“नरम घासपर टूट
गिरी सुखी टहनी
मैंने तुम्हारी गोद में
अपना मुँह छिपा लिया।”

७) नवीन मूल्यों की प्रतिष्ठा :

सर्वेश्वर की कविता में मानवी मूल्यों की प्रतिष्ठापना की गई है। मानव जीवन की आजादी, प्रखर सांस्कृतिक चेतना, जीवन मूल्योंपर आस्था और विश्वास, स्वाभिमान और विवेकपूर्ण जीवन दृष्टिआदि का चित्रण सर्वेश्वर ने अपनी कविताओं में किया है।

सर्वेश्वर आज की जिंदगी के छल-प्रपंच, दांव-पेच, विरोधाभासों, विकृतियों, विसंगतियों, भ्रष्टाचार से ऊब चुके हैं। तभी तो वे व्यंग्य करते हैं -

सभ्यता इस स्तर तक पहुँच गई है

कि एक की आग दुसरे के घर का चिराग बन जायें। आज समाज के मूल्य टूटकर बिखर चुके हैं। मनुष्य भौतिक सफलता की प्राप्ति के लिए गिरता जा रहा है और झूठी सफलता में सार्थकता का अनुभव करनेवालों का वर्णन वे इस प्रकार करते हैं -

“सफलता के नाम पर नीचता
मुहर की तरह हर व्यक्ति पर लगी हुयी है,
और एक लाश दुसरी लाश को
इन्हीं साँचों में ढालती जाती है
इस मृत नगर में।”

समाज और सरकार के नकलीपन पर करारा व्यंग्य करनेवाले सर्वेश्वर परिवेश व्यापी अनैतिकता और मिथ्याचारी प्रवृत्तियों का धिनौना रूप सामने रखकर

एक ओर हमें सही मूल्यों की तलाश के लिए प्रेरित करते हैं तो दुसरी ओर पतित, गलित, स्वार्थी और अनैतिक व्यक्तियों को उनकी शकल अपने शीशे में दिखा देते हुए कहते हैं -

“भीतर कौन देखता
बाहर रहो चिकने
यह मत भूलो यह बाजार है
सभी आये हैं बीकने ।”

निष्कर्ष रूप से यह कहा जा सकता है कि सर्वेश्वर दयाल सक्सेना नई कविता की महत्वपूर्ण उपलब्धि हैं। उन्होंने अपने काव्य के माध्यम से नई कविता को नये भावबोध और संवेदनाएँ प्रदान की हैं। नई कविता की सर्जकों में इनके जैसा कवि मिलना दुर्लभ है।

शायरी ...

नूतन देवरकर
बी. कॉम. भाग-२

हर खामोशी का मतलब, ना नहीं होता,
हर नाकामयाबी का मतलब, हार नहीं होता,
क्या हुआ हम तुम्हें या नहीं सकते,
सिर्फ पाने का मतलब तो प्यार नहीं होता।

जुड़ नहीं सकता दिल, कभी टूट जाने के बाद
रोएगा कभी तू भी, मुझे रुलाने के बाद
प्यार एक धोखा है, खुबसुरत जाल
यह सच्चाई जानी, मगर ठोकर खाने के बाद।

यादों में किसी की वे भी खोए होंगे,
खुली आँखों से कभी वे भी रोए होंगे,
माना हँसना है अदा, गम छुपाने की
पर हँसते - हँसते कभी भी रोए होंगे ॥

शायरी ...

प्रकाश इंजल
बी. ए. भाग-३

लिखो तो कुछ पैगाम ऐसे लिखो कि,
कलम भी रोने पर मजबूर हो जाए,
हर लब्जों में वह दर्द भर दो कि
पढ़नेवाला भी प्यार करने के लिए मजबूर हो जाए।

काश खुदोने हमें एक किताब बनाया होता,
उसे पढ़ने के लिए सिर्फ आपको बनाया होता,
आप पढ़ते-पढ़ते सो जाती,
उसी बहाने हमे गले तो लगाया होता।

प्यार करनेवाले की किस्मत बुरी होती है,
हर मुलाकात जुदाई से जुड़ी होती है,
वक्त मिले तो कभी रिश्ते की किताब पढ़ना,
दोस्ती हर रिश्ते से बड़ी होती है।

विठ्ठल लोहार
बी. कॉम. भाग-३

दोस्त हैं तो आसूओं की भी शान होती है,
दोस्त ना हो तो महफिल भी समशान होती है,
सारा खेल तो दोस्ती का ही है,
वरना जनाजा और बारात एक जैसी होती हैं।

यादें वो नहीं होती,
जो तनहाई में आती हैं,
यादें तो वो होती हैं
जो भीड़ में भी तनहा कर जाती हैं।

१) जीवन परिचय :

संवेदनशीलता, भावप्रवणता, सूक्ष्म निरीक्षणशक्ति और प्रभावशाली व्यक्तित्व से नयी कहानी को प्रतिष्ठित करनेवाले प्रमुख कथाकार कमलेश्वरजी हैं। कमलेश्वर का जन्म ६ फरवरी, १९३२ ई. में मैनपुरी जिले में हुआ। आपकी उच्च शिक्षा इलाहाबाद में हुई। आप 'नई कहानी' आंदोलन के अग्रणी रचनाकार तथा 'समान्तर कहानी' के प्रतिष्ठापक लेखक हैं। अमूर्त बिम्बों की जगह जिंदगी को रु-ब-रु करने के उद्देश्य से स्थापित इस कहानी आंदोलन ने 'समान्तर' (१९७२) विशेषांक का प्रकाशन कर डाला। कमलेश्वर इसके संपादक रहे। वही इसके कर्णधार थे। यह आंदोलन एक तरह से मार्क्सवाद की पुनर्स्थापना और हिमायत भरा लगा।

फिल्म और टेलीविजन ने उनको अधिक लोकप्रिय बनाया। उन्होंने 'सारिका' में आम आदमी के आसपास की कहानियाँ शिर्षक से एक शृंखला शुरू की थी साधारण-सी-साधारण घटना को लेकर अच्छी-से-अच्छी कहानी गढ़ना इनकी विशेषता है।

'कथा-भूमि को विस्तार और भाषा को नया संस्कार देनेवाले, परिवेश-बोध, सामाजिक संदर्भ, यथार्थ तथा कहानी के रूप और शिल्प के प्रति जागरूक रहकर कथा लेखन करनेवाले, स्वातंत्र्योत्तर काल के ख्यातिप्राप्त कहानीकार हम से जनवरी, २००७ में बिछुड गये।' हम हिंदी प्रेमी छात्रों का धर्म है कि ऐसे महान रचनाकार के कथा साहित्य का परिचय करवाना, उनकी कृतियों द्वारा उनकी स्मृति को उजागर करना तथा उन्हें श्रद्धांजली सुमन अर्पित करना।

नई कहानी के बारे में कमलेश्वर के विचार

'नयी कहानी' के बारे में कमलेश्वर कहते हैं कि 'नयी कहानी' वह है जो नयी उम्र के लोग लिख

समान्तर कहानी के प्रतिष्ठाक : कमलेश्वर

कु. शिल्पा शिंदे

बी. ए. भाग-३

रहे है ? या वह है जो मात्र भौगोलिक परिवेश में नयी है ?

कुछ लोग, जो सतह से देखने के आदि हैं, इन लोगों को सिर्फ ऐसा लगता है कि यह कहानियाँ शहर, कस्बे और गाँव में बैठ गयी हैं और परिवेश की नवीनता को ही नयापन कहकर चलाया जा रहा है। बात इतनी ही नहीं है। नयी कहानी ने भौगोलिक परिधि को ही नहीं तोड़ा, उसकी आन्तरिक दृष्टि में महत्वपूर्ण परिवर्तन हुआ है।

जिस समय यह परिवर्तन हुआ उससे पहले जनता, समजा और एक पीढी ही नहीं बदली थी बलकी वह संपूर्ण चेतना का संक्रमण-काल था। इस समय ऐसा नहीं था कि बुढ़े लोग पुराने पड रहे थे और जवान लोग नये पड रहे थे। हमारा इंगित उन परिवर्तनों की ओर है जो सामाजिक, आर्थिक और मानसिक धरातलों पर पड रहे दबाव के कारण हो रहे थे। यह दबाव उस मिले-जुले समाज को प्रभावित कर रहा था, जिसमें दो ही नहीं, तीन और चार-चार पीढियाँ एक साथ रह रही थी और अब भी रह रही हैं-जिन अमीर जादों और साधन संपन्न लोगों की सन्तानों ने उस दबाव को प्राप्त सुविधाओं के कारण महसूस नहीं किया, वे आज भी नये मूल्यों के संदर्भ में उसी पुरानी चेतना को लेकर चल रहे हैं, जिसमें औरत एक भोग्य वस्तु हैं, जिन्दगी महज ऐयाशी है और वे आज भी समाज के गतिशील सवालियों के उतने ही विरोधी या उनसे उतने ही अलग अलग हैं, जितने ही उनके पुरखे थे। यह समुदाय सीमित है, पर उनकी चेतना निश्चित ही वही है जो उनके पिताश्रीओं की रही थी।

मध्यवर्ग के नौजवानों का भी एक बहुत बड़ा वर्ग है जो सोचने-विचारने और जिन्दगी जीने की मूल्यों को लेकर वैचारिक और व्यावहारिक स्तर पर उतना ही पुराणपंथी है। कहने का मतलब यह है कि नये विचारों को सहन करने वाले सिर्फ नयी उम्र के लोग ही नहीं हैं, उनमें अधिक उम्र के लोग भी हैं और उनका विरोध करनेवालो सिर्फ पिछली पीढ़ी के लोग नहीं, नयी पीढ़ी के लोग भी हैं। यह टकराव उम्र में बँटी हुई पीढ़ियों का नहीं, तो वैचारिक धरातल पर दो तरह से सोचने वाली पीढ़ियों का है।

इस प्रकार कमलेश्वरजी ने नयी कहानी के संदर्भ में पाठकों के मन में उठनेवाली तमाम शंकाओं का हल सिधी-साधी भाषा तथा उदाहरणों द्वारा करने का प्रयास किया है।

कमलेश्वर का कृतित्व :

कमलेश्वर हिंदी के ख्यातीप्राप्त कहानीकार हैं जिन्होंने कथ्य और शिल्प दोनों ही दृष्टि से हिंदी कहानी को जीवन्त बनाया है। 'राजा निरंबसिया', 'बयान', 'मांस का दरिया', 'जिंदा मुर्दे' और खोई हुई दिशाएँ आदि प्रसिद्ध कहानी संग्रह हैं। सन १९५७ में प्रकाशित 'राजा निरंबसिया' और 'कस्बे का आदमी' इन दो कहानी संग्रहों में कमलेश्वर शत-प्रतिशत लोकजीवन से जुड़े होते हैं और मैनपुरी की धूल-धक्कड़ भरी जिन्दगी तथा उसके कशमकश को चित्रांकित करते हैं। 'राजा निरंबसिया' नामक कहानी संग्रह को, जो भारतीय ज्ञानपीठ ने सन १९६६ में परिवर्धित रूप में प्रकाशित किया तो उसमें 'कस्बे का आदमी' नामक कहानी संग्रह की एक दर्जन कहानियाँ भी सम्मिलित हो गईं। इन कहानियों में मध्य और निम्नवर्ग अपने समूचे जीवन-यथार्थ के साथ उभरता हुआ दृष्टिगोचर होता है। इसके साथ ही कथाकार मनुष्य की चेतना और संवेदना को भी जगाता चलता है।

'खोई हुई दिशाएँ' (१९६३) और 'मांस का दरिया' (१९२८) में यद्यपि महानगर के बोध का दबाव अधिक है तथा कमलेश्वर की संवेदनीयता का सोता गहराई और ताजगी के साथ बना रहता है। जो कुछ अंतर पडता है वह आधुनिकता के शिल्पगत प्रभाव के कारण।

'खोई हुई दिशाएँ' कुल मिलाकर लगता है कि नगरबोध की दिशाएँ हैं। इसमें संकलित कहानियों की प्रारंभिक पंक्तियाँ इसकी गवाही दे रही हैं। जैसे 'अगर दिल्ली बस सर्विस की भाषा में कहें तो इसका नाम है रुट नम्बर सत्ताइस ('एक थी विमला')। 'पूरी दिल्ली धुंध में लिपटी हुई है' (दिल्ली में एक मौत)।

'सडक के मोड़ पर लगी रेलिंग के सहारे चंद्र खड़ा था। कनाट प्लेस की बत्तियाँ जगमगाने लगी थी' (खोई हुई दिशाएँ)।

'मुकाम... चाँदनी चौक' (रुकी हुई जिन्दगी)।

इन सभी कहानियों में महानगरीय परिवेश के भीड़ भरे माहौल को उभारने की कोशिश की है।

उनका दूसरा संकलन 'मांस का दरिया' तो और भी कथ्य की दृष्टि से ऐन्द्रिक होने के कारण पाठकों को निराश करता है। इसकी कहानियों में 'मांस का दरिया', 'तलाश', 'बदनाम बस्ती', 'फालतू आदमी', 'दुखों के रास्ते' और 'जो लिखा नहीं जाता' आदि सभी में मांस का यथार्थ ही केंद्रिय विषय है।

कथा साहित्य के साथ-साथ 'वही बात', 'आगामी अतित', 'एक सडक सत्तावन गलियाँ', 'डाक बंगला', 'समुद्र में खोया आदमी', 'काली आँधी' और 'कितने पाकिस्तान' आपके प्रसिद्ध उपन्यास हैं।

भारतीय राजनीति में आज तीव्र गति से परिवर्तन हो रहा है। आज लोकतंत्र में राजनीति समाज का एक अभिन्न अंग बन गई है। भारतीय लोकतंत्र में भी राजनीति आज पूरी तरह से छाई हुई है। संपूर्ण सत्ता जनता में निहित रहती है। जब भी जनता जनार्दन की सत्ता को प्रतिबंधित किया जाता है, तब लोकतंत्र शक्ति विहीन तथा प्रवाहविहीन होने लगता है। आज लोकतंत्र शक्ति विहीन होने के कई कारण हैं, जैसे- प्रलोभन, जगह-जगह आतंकपूर्ण हिंसा, स्वार्थ और नैतिक विचारों तथा व्यवहार में कमी, जिसके कारण लोकतंत्र की वास्तविक पहचान कम होती जा रही है।

आधुनिक युग में राजनीति का अपराधिकरण एक ऐतिहासिक सत्य है। राज्य के निर्माण का चाहे कोई भी कारण माना जाए, परंतु राज्य के गठन का मुख्य कार्य समाज में विधि व्यवस्था की स्थापना करना तथा समान रूप से न्याय प्रदान करना और असहाय जनता को संरक्षण प्रदान करना होता है। इतिहास बताता है कि समय-समय पर राजनीति में अपराध होते रहते हैं, परंतु राजनीति में अपराधिकरण में मुख्य बात यह है कि इसमें आम जनता हिस्सेदार नहीं रहती थी। प्राचीन काल में सामंतो या राजाओं के आपसी संघर्ष आज जनता के जनजीवन को उस सीमा तक प्रभावित नहीं करते थे। जिस सीमा तक आज आधुनिक काल में कर रहे हैं। उस काल के राजनीति के अपराधिकरण और आज की अपराधमूलक राजनीति में मौलीक अंतर है।

आज भारतीय राजनीति में अपराधिकरण लगातार बढ़ रहा है। अपराधिकरण की यह प्रवृत्ति हाल ही कोई घटना नहीं है, बल्कि ऐसे लोगों का राजनीति में लंबे समय तक रहना है, जो सिद्धांतहीन एवं नैतिकता रहित थे। आज अपराध और राजनीति में मिलीभगत चल रही हैं, जो राजनीति में बढ़ते अपराधिकरण का प्रमुख कारण है। आज राजनीति और अपराधिकरण दोनों में एक प्रकार का सामंजस्य

राजनीति का अपराधिकरण

मोहम्मदगौस मुल्ला

बी. ए. भाग-३

स्थापित हो रहा है। धन और बल से माफिया शक्ति का खुला कुचक्र राजनीति में अपराधिकरण को बढ़ा रहा है। आज स्वतंत्र भारत के राजनीतज्ञों ने देश में राजनीति करने एवं अपनी सत्ता को बनाए रखने के लिए देश की शासन व्यवस्था को भ्रष्टाचार में लिप्त कर दिया है। राजनीतिक दलों ने राजनीति करने के लिए राष्ट्रीय स्वरूप की समस्या पर ध्यान देने और उसे अपने राजनीतिक कार्यक्रम का अंग बनाने की अपेक्षा राजनीति को किसी खास जाति, धर्म, पंथ, संप्रदाय आदि को आधार बनाया जा रहा है। और एक-दूसरे दल के प्रति वैमनस्य की भावना जागृत की जाती है। दुर्भाग्य यह है कि यह सब धर्मनिरपेक्षता एवं समाजवाद के नाम धर किया जाता है। आरक्षण की नीति ने तो अपराधिकरण को और अधिक बढ़ा दिया है। राजनीतिक भ्रष्टाचार एवं अपराधिकरण का मुख्य कारण चुनाव के दौरान होने वाला अत्याधिक व्यय है। इसमें लाखों-करोड़ों का व्यय हो जाता है। यहाँ तक कि चुनाव में जीत हासिल करने के लिए काफी धन के अतिरिक्त असामाजिक तत्वों का भी सहारा लेना पड़ता है। विजयी होनेकेबाद इन असामाजिक तत्वों को संरक्षण देना एक सामान्य नीति बन गई है। इसके अतिरिक्त मतदान के दिन बोगस मतदान, मतदान केंद्रों पर कब्जा, मतदान केंद्रों की लूट, विरोधियों की हत्या तथा मतदाताओं को डरा-धमकाकर अपने पक्ष में मतदान करवाना आम बात है, जो यह प्रमाणित करता है कि चुनाव की राजनीति बिना अपराधिक मामलों के संभव नहीं है।

आज राजनीति पूरी तरह से बदल गई है। आज एक अपराधी सम्मान सहित राजनीतिक नेता बन गया

है तथा राजनेता बनने के बाद भी वह अपराधिक कार्यों में लिप्त हैं। आज तक जनता जिसके विरुद्ध शासन से शिकायत करती रही है, वही आज शासक के रूपमें हमारे सामने विद्यमान है। राजनीतिक नेताओं की लोकप्रियता दिन-ब-दिन कम होती जा रही है। राजनेता आज किसी न किसी तरीके से चुनाव जीतने में लगे हुए हैं। चुनाव जीतने के चक्कर में उन्होंने धन का दुरुपयोग करके अपराधियों को खरिदना शुरू कर दिया है। यह अपराधी अधिकतर तस्कर, आतंकवादी, माफिया गिरोह के लोग रहते थे, जो जनता को आतंकित करके स्वयं मतदान कर देते हैं। इन अपराधियों को राजनीतिक संरक्षण प्राप्त था अतः प्रशासन भी इनके खिलाफ कुछ नहीं कर सकता है।

१९८० के चुनावों में बड़े पैमानेपर अपराधियों ने चुनाव लड़ा, जिनमें से अधिकतर राजनेता चुनाव भी जीत गये। १९८७ के चुनाव में यह प्रवृत्ति और भी तेज हो गई। फलस्वरूप राजनीति का अपराधीकरण तेजी से होने लगा, इसके परिणामस्वरूप हर ओर से अपराधी राजनीति में फूट पड़े। पिछले दो दशकों से भारतीय राजनीति में तेजी से बढ़ रहे अपराधीकरण ने विकराल रूप धारण कर लिया है, जिसके कारण भारतीय लोकतंत्र की जड़े खोखली हो गई हैं। आज देश की राजनीति में अपराधिक मामले आम बात हो गई है। राजनीतिज्ञों तथा अपराधियों के बीच सहयोग एक ओर तो समाज तथा देश को कमजोर और खोखला कर रहा है वहीं दुसरी ओर वह देश के विकास में बाधक बना हुआ है। आज राजनीति देश सेवा नहीं, बल्कि विलासितापूर्ण जीवन जीने तथा भ्रष्ट तरीकेसे अपना प्रभाव बढ़ाने का माध्यम बन गई है। राजनीति में भ्रष्टाचार का बढ़ना, प्रशासनिक भ्रष्टाचार में राजनीति का सहयोग, राजनीतिज्ञों द्वारा अपराधियों को संरक्षण दिया जाना राष्ट्रभक्ति तथा राष्ट्रीय दायित्व के प्रती उपेक्षा आदि कारणों से आज की राजनीति में अपराधीकरण बढ़ रहा है।

आतंक का वातावरण बनाकर राजनीति के

माध्यम से सत्ता हथियाने का सिलसिला खुलकर १९८९ के आम चुनाव में सामने आया। दुर्भाग्य से आज की राजनीति में चरित्रहीन तथा आतंकवादी प्रवृत्ति के लोग निरंतर आ रहे हैं तथा देश की सत्ता पर राज कर रहे हैं। उत्तर प्रदेश, बिहार जैसे राज्यों में तो राजनेता की पृष्ठभूमि सामाजिक कार्य के बजाए अपराधिक कार्य को विशेष रूप से देखा जा रहा है। जिनपर खून-खराबा, डकैती, लूट-पाट, दंगे-फसाद, अपहरण, हत्या आदि के मामले पुलिस थाने दर्ज हैं, वे ही राजनीति के क्षेत्र में चुनाव लड़ने के लिए पात्र माने जा रहे हैं। संसद और विधानसभा में ऐसे दर्जनों विधायक और एम. एल. ए. हैं जिनका चरित्र अपराध जगत की दलदल में धँसा हुआ है। जिनके हाथों में लाठी, तलवार, बंदूक, बम-बारुद था, उन्हीं के हाथों में अब देशकी सत्ता है और उन्हीं के हाथों से बड़ी शान से देश का तिरंगा फहराया जा रहा है।

आज हमारे, सामने सबसे महत्वपूर्ण प्रश्न यह है कि राजनीति के इस अपराधिकरण को कैसे रोखा जा सकता है। इसके लिए अबतक प्रत्येक नागरिक में अपने अधिकार के साथ-साथ दुसरों के प्रति अपने कर्तव्य की भावना नहीं जागृत होती, कोई भी कानून इस क्रम को रोकने में सफल नहीं हो सकता। अपराधियों को दंडित किया जाना चाहिए। प्रत्येक नागरिक को, मतदाता को मत के प्रति जागरूक बनाना होगा ताकि वे एक ईमानदार और सही व्यक्ति को प्रतिनिधि के रूप में चुन सके। राजनीति में प्रवेश के लिए एक निश्चित चयन संहिता बनाई जाए, जिसकी शर्तों को पूरा करनेवालों को पार्टी द्वारा अधिकृत उम्मीदवार बनाया जाये। अब चपरासी जैसे छोटे पद के प्रत्याशी के लिए न्यूनतम शैक्षिक अर्हता अनिवार्य है, तो देश का शासन चलानेवालों के लिए किसी प्रकार की योग्यता का, निर्धारन न करना यही बताता है कि इस देश में योग्यता का भारी अवमूल्यन हो गया है। इसके अलावा किसी भी राष्ट्रीय या क्षेत्रीय

दल के गठन का आधार सांप्रदायिकता, जातीयता, धर्म पर आधारित नहीं होना चाहिए। चुनाव प्रणाली में व्यापक सुधार लाये जाने चाहिए। प्रशासकीय व्यवस्था को ठोस, भेदभाव रहित तथा ईमानदार बनाना होगा क्योंकि तभी सामाजिक, आर्थिक विषमता कानून एवं विधि की स्थिति, आतंकवाद की समाप्ति हो सकती है। हमारे संपूर्ण राष्ट्र को राष्ट्रीय समस्याओं के समाधान हेतु व्यापक दृष्टिकोण अपनाना होगा, तभी राजनीति में बढ़ते अपराधिकरण की समाप्ति हो सकेगी और हमारी राजनीति साफ-सुथरी विश्वसनीय एवं राष्ट्रीय जीवन को बेहतर बनाने में सफल होगी।

पुटकले

विक्रम पाटील

बी. कॉम. भाग-२

विनय : मैं ऐसी लडकी से शादी करना चाहता हूँ जो बहुत काम करनेवाली और नेक हो, उसकी चाल-चलन बहुत ही सिधी-साधी हो, अपने घर को वह बहुत ही साफ-सुंदर बनानेवाली हो।

अंजली : तुम एक बार मेरे घर आ जाओ, ये सब गुण जिसके पास हैं, ऐसी हमारे घर में कामवाली बाई है।

अजय : अरे, संजय तुझे प्रमोशन मिला, उसका राज क्या है यार ?

संजय : बीवी की परेशानी यार।

अजय : क्या ! वह कैसे ?

संजय : बीवी घर में मुझे बहुत परेशान करती है इसलिए मैं जादा-से-जादा घंटे ऑफिस में ही काम करने में व्यस्त रहता हूँ।

शायरी ...

कु. लक्ष्मी चौगुले

बी. ए. भाग-२

पलकों तक आँसू लाया न करो,
दिल की बात किसी को बर्ताया न करो।
लोग मुट्ठी में नमक लिपु घुमते हैं;
किसी को अपने जख्म दिखाया न करो।

जिंदगी में कभी उदास मत होना,
कभी किसी बात पर निराश मत होना।
यह जिंदगी एक संघर्ष है, चलता ही रहेगा,
कभी अपने जीने का अंदाज मत खोना।

जिंदगी का एक-एक पल
कम होता है इश्क जताने के लिए।
ना जाने कहाँ से वक्त निकालते हैं लोग
ये दिल दुखाने के लिए।

कु. तस्कीन पटेल

बी. ए. भाग-२

दिल की आवाज को इजहार कहते हैं
झुकी निगाहों को इकरार कहते हैं
सिर्फ पाने का नाम इश्क नहीं
कुछ खोने को भी प्यार कहते हैं।

यह रात इतनी तनहा क्यों होती है ?
किश्मत से अपने, सबको शिकायत क्यों होती है ?
यह किश्मत भी अजीब खेल खेलती है,
जिसे पा नहीं सकते उसी से मुहब्बत क्यों
होती है ?

जिंदगी ! जिंदगी का मतलब क्या होता है ?

यह कोई नहीं जानता है। इसकी परिभाषा करना मुश्किल ही नहीं नामुमकीन है। इसका कारण यही है कि हर व्यक्ति अपने-अपने हिसाब से जिंदगी की परिभाषा तय करती है। जैसे जिसके जीवन में सुख ही सुख होता है वह कहेगा कि, 'जीवन यानी एक सुंदर सपना है। सुख-समाधान से ओतप्रोत सागर है।' और जिसके जीवन में दुख ही दुख भरा होता है वह कहेगा कि 'जीवन यानी दुखमय काले घने बादलों का साया है। जीवन का मतलब एक ऐसा पहाड़ है जिसपर दूर से तो हरियाली नजर आती है लेकिन उसपर चढ़ने के बाद काँटे ही काँटे चूभते हैं।'

लेकिन मनुष्य के जीवन में सुख-दुख तो आते ही रहते हैं। हर व्यक्ति पूरी तरह सुखी कभी नहीं होती। मेरा तो मानना है कि जो व्यक्ति 'में सुखी हूँ' ऐसा कहती है उसके भी जीवन में कोई न कोई कमी होती है।'

केवल अमीरी को सुख मानना गलत है। कहते हैं 'सुख पैसों से खरीदा नहीं जा सकता।' ये सच ही है। अमीर से अमीर व्यक्ति के जीवन में भी कोई न कोई कमी रहती ही है। किसी को संतान नहीं होती तो कोई लावारिस होता है, किसी को कोई बिमारी पछाड़ती है, तो कोई प्यार से वंचित रहता है। इसतरह और कई चीजें होती हैं जो मनुष्य खरीद नहीं जा सकता। किसी भी कीमत पर नहीं। है न !

तात्पर्य यही कि 'दुख' से कोई बच नहीं पाता। फर्क तो केवल यही है कि उसकी गहराई हर व्यक्ति के जीवन में एक जैसी नहीं होती। किसी के हिस्से वह ज्यादा आता है तो किसी के हिस्से कम। बाकी दुख तो सभी के जीवन में मुँह उठाह चला आता है बिनबुलाए महामान की तरह !

'जीवन' इस तीन लब्जों के शब्द का मतलब क्या होता है ? इस सवाल का - मुश्किल सवाल का जवाब हम कभी ढूँढने का प्रयास नहीं करते। कभी-

जिन्दगी

कु. शामबाला कोठावळे

बी. ए. भाग-३

कभी जीवन में इतना अंधेरा छा जाता है कि हमें लगता है अब हमारे जीवन में कभी रोशनी नहीं आएगी। इतने काले बादल मंडराते हैं कि लगता है मानो अब कभी भी हमारा जीवन सूरज की तेजस्वी किरणों से नहीं जगमगाएगा। लेकिन फिर भी हम जीते हैं, जीने की कोशिश करते हैं। इस उम्मीद के साथ कि शायद इस दुख के बाद सुख हमारी राहों में पलके बिछाए खड़ा होगा। हम जानते हैं कि जीवन का अंत तो निश्चित है। यह जीवनयात्रा कभी न कभी समाप्त होगी। लेकिन फिर भी हम जीने के लिए हजारों कोशिशें किए जाते हैं।

मनुष्य के जीवन में हर दिन, हर पल कुछ न कुछ होताही रहता है। कुछ बिलकुल जैसा हम चाहते हैं वैसा और कुछ... कुछ बिलकुल अपनी चाहत के विरुद्ध, जिसे हम कभी सपने में भी नहीं सोचते। जब हमारी चाहत पूरी होती है तब हमें खुशी होती है, इतनी खुशी कि मानो हमने आसमान छू लिया हो। और जब हमारी चाहत की होली होती है, हमारे सपने टूटकर बिखर जाते हैं तब हमें इतना दुख होता है कि उस दुख की कोई सीमा ही नहीं होती।

लेकिन हमें यह जानना चाहिए, समझना चाहिए कि अनुकूल स्थिति से जादा प्रतिकूल स्थिति में ही हमारी काबिलियत सिद्ध होती है। इसी समय अपने अस्तित्व की पहचान सारे जगत् को यहाँ तक की स्वयं को भी होती है। सुख में तो सभी जीते हैं, जी सकते हैं। लेकिन दुख में जीना हर एक को संभव नहीं होता। 'जिंदगी' के सही अर्थ को समझना है, जानना है तो हमें दुख को जीना ही होगा। सुख की कीमत जानने के लिए मृत्यु का होना। इसीलिए दुख का कड़वा प्याला पीने की ताकत हर एक एक को

जुटानी चाहिए। अगर ये ताकद हो तो की मनुष्य सुख की मीठास का आस्वाद ले सकता है। अगर जीवन में दुख न हो तो सुख का कोई महत्व नहीं रहेगा।

दुख को हँसते-हँसते गले लगाना आसान तो नहीं होता मगर नामुमकीन भी नहीं होता। अपने दुख को दिल के एक कोने में रखकर जो दूसरे को खुशी देता है, जीवन के हर संघर्ष का निडरता के साथ सामना करता है, वही सही मायने में जीवन जीता है, और यही जीवन है !

कुछ लिखनेलायक बातें

महम्मदगौस मुल्ला

बी.ए. भाग-३

- * जिस तरह कीडा कपड़ों को कुतर डालता है, उसी तरह इर्षा मुनष्य को।
- * क्रोध मुखता से शुरू होता है और पश्चाताप पर खत्म हो जाता है।
- * नम्रता से देवता भी मनुष्य के वश में हो जाते हैं।
- * एक बार निकले बोल वापस नहीं आ सकते, इसलिए सोचकर बोलो।
- * धीरज के सामने भयंकर संकट भी धुएँ के बादलों की तरह उड़ जाते हैं।
- * घर में मेल होना पृथ्वी पर स्वर्ग के समान है।
- * मनुष्य की महानता उसके कपड़ोंसे नहीं उसके आचरण से जानी जाती है।
- * दूसरों के हित के लिए अपने सुख का भी त्याग करना सच्ची सेवा है।
- * चिंता से रूप, बल और ज्ञान का नाश होता है।
- * लालच की जमीनपर दौलत की फसल कभी नहीं उगती।

सुविचार

कु. राजश्री आयवाळे

बी.ए. भाग-३

- * आत्मजय से बढ़कर कोई जय नहीं।
  - * सच्ची लगन और बुलंद हौसलों से लक्ष्य की प्राप्ती होती हैं।
  - * आदर प्राप्त करने के लिए, आदर करना चाहिए।
  - * संशय उठने से ही प्रश्नों की उत्पत्ती होती हैं।
  - * जो सबका आदर करते हैं, वही आदरमूर्त बनते हैं।
  - * जीवन में मधुरता का गुण धारण करना ही महानता हैं।
  - * मानव की परिपूर्णता अपनी अपूर्णता को जान लेने में हैं।
- आईन स्टार्इन
- * संसार में सबसे शक्तिशाली व्यक्ति वही है जो सबसे अधिक अकेला खड़ा रहता हैं।
- इब्सन
- * युनिवर्सिटी की पहली जिम्मेदारी ज्ञान देना और चरित्र निर्माण करना हैं। न कि व्यापारिक और तकनिकी शिक्षा देना।
- विन्स्टन चर्चिल
- * कोई भी व्यक्ति दूसरे की न्यायत: निंदा या तिरस्कार नहीं कर सकता क्योंकि वस्तुत: कोई भी व्यक्ति सत्यत: दूसरे को जानता ही नहीं है।
- सर टामन ब्राऊन
- * सफलता का मतलब सिर्फ असफल होता नहीं है बल्कि सफलता का सही अर्थ हैं अपने असली मकसद को पाना। इसका मतलब है पूरा युध्द जीतना। न कि छोटी-मोठी लड़ाइयाँ जीतना।
- एडविन ब्लीस

राष्ट्रभाषा हिंदी

कु. सुनिता मगदूम

बी. ए. भाग-३

व्यक्ति, परिवार, समा, राष्ट्र इन सभी में समाज की महिमा सर्वोपरी है क्योंकि राष्ट्र इन सब के संगठन का परिणाम है और राष्ट्र के द्वारा ही सब की स्थिति सदृढ होती है। **आयरिश कवी थॉमस डेविस** ने कहा था 'द नेशन विदाऊट मदर टंग कॅन नॉट बी कॉल्ड अ नेशन।'

भारत में एकता में विविधता पायी जाती है। भले ही हर प्रांत का पोषाख अलग हो, खान-पान अलग हो, बोली अलग हो लेकिन सभी की राष्ट्रभाषा एक ही है और वह है हिंदी। क्योंकि किसी भी प्रांत का व्यक्ति हिंदी को ही आसानी से समझता है।

हमारे देश की अराजकता, विभेद और नेतृत्वहीन परिस्थिति का मुख्य कारण यही हैं की आज देश में एक ऐसी भाषा प्रधान मानी गयी है जो स्वयं को विशेषण समझनेवाले एक छोटे वर्ग को प्रिय है।

गांधीजी कहते थे, बच्चों के विकास के लिए माँ के दूध की आवश्यकता होती है, ठिक उसी भाँति राष्ट्र को मातृभाषा और राष्ट्रभाषा की सर्वाधिक आवश्यकता है। परंतु आज बोटल के दूध के समान विदेशी भाषा को ही पोषण का आधार समझा गया है। और इस तरह हिंदी से देशवासियों का नाता टूट रहा है ऐसा नहीं होना चाहिए। हम सब मिलकर ऐसी प्रतिज्ञा करेंगे कि, "हमारी राष्ट्रभाषा हिंदी है तो हमें हिंदी को अपनाकर अपने देश का उत्कर्ष करना है।"

शायरी ...

कु. मिनाक्षी जोशिलकर

बी. कॉम. भाग-२

ना कोई किसी के पास होता है।
ना कोई किसी से दूर होता है।
प्यार खुद चलकर आता है।
जब कोई किसी के नसीब में होता है।

प्यार करनेवाले की किस्मत बुरी होती है,
हर मुलाकात जुदाई से जुडी होती है,
वक्त मिले तो कभी रिश्ते की किताब पढ़ना,
दोस्ती हर रिश्ते से बड़ी होती है।

इश्कवाले, आँखों की बात समझ लेते हैं,
सपने में मिल गये तो, मुलाकात समझ लेते हैं,
रोता तो आरमाँ है अपनी धरती के लिपु,
पर लोग उसे बरसात समझ लेते हैं।

महम्मद गौस मुल्ला

बी. ए. भाग-३

जाम पे जाम पीने से क●●●या फायदा ?
शाम को उतर जाइगी,
अरे दो बुंद दोस्ती के पी ले
जिंदगी सारी नशे से भर जाइगी।

जिंदगी किसी की अमानत नहीं होती,
अमानत में कभी कयामत नहीं होती,
दिल को संभालकर रखना,
दोस्ती के कैद में जमानत नहीं होती।

अजीब यादें

नागेश कालुंगडा

बी. ए. भाग - ३

ये यादें भी बडी अजीब होती हैं
कभी हँसी बनकर आती हैं
तो कभी गम बनकर आती है
कभी-कभी तो हसाने आती हैं
और कभी रुलाकर चली जाती हैं ।

ये यादें भी बडी अजीब होती है
कभी यादों की तरह हसीन होती हैं
कभी मौसम की तरह रंगीन होती हैं
कभी फूल बनकर महकती हैं
तो कभी कयामत बनकर बरसती हैं ।

ये यादें भी बडी अजीब होती हैं
कभी रोते हुए को हसाती हैं
कभी सोते हुए को जगाती हैं
कभी चंचल हवा बनके बहती हैं
तो कभी दिल मे तूफान उठाती हैं
ये यादें भी बडी अजीब होती हैं ।

जिंदगी

शशिकांत मगदूम

बी. ए. भाग - १

जिंदगी में
दुःखों को 'Delite' करो,
खुशियों को 'Save' करो,
दुश्मन को 'Hide' करो,
फिर देखो,
जिंदगी का 'Computer' कभी,
'Hang' नहीं होगा ।

खुबसुरत

अनिल कांबळे

एम्. ए. भाग - २

खुबसुरत तू हसी है
मेरे दिल में बसी तस्वीर है
देखकर तुझे लगता है मुझे
तू ही मेरी तकदीर है ।

चाँद जैसा तेरा चेहरा
फूल जैसा बदन है तेरा
कैसे बताऊँ तुझे
तू ही है, जीवन मेरा ।

अब दुनिया के किसी चीज की
दिल में नहीं अरमान
बस, एकबार अपना ले
ज्योति की लव पर मिटने
तैयार इस पतंगे की जान

अधुरे सपने

कु. गिरीजा चौगुले

बी. ए. भाग - ३

सभी बातों को,
जुबान पर ला नहीं सकते
सभी रिश्तों को
नाम दे नहीं सकते ।

सपने सपने होते हैं मानकर
उन्हें छोड़ा जा नहीं सकता
आँसू चाहे गम के हो या खूशी के
उन्हें रोका जा नहीं सकता ।

मंझिल को पाने के लिए
कंटिले रास्ते से गुजरना है
हर संकट को अपनाकर
अधुरे सपनों को साकार करना है ।

महत्व

विशाल पाटील

एम. ए. भाग - १

जीवन में यौवन का,
यादों में बचपन का,
सीने में धडकन का,
हाथों में कगन का... बड़ा महत्व है।

भाषा में हिंदी का,
माथे पे बिंदी का,
युध्द में प्रतिद्वंद्वी का,
शिवमंदीर में नंदी का... बड़ा महत्व है।

भोजन में आचार का,
टी. व्ही. में समाचार का,
स्कुल में मुख्याध्यापक का,
व्यवहार में सदाचार का, बड़ा महत्व है।

गुरुजी

अनिल कांबळे

एम. ए. भाग - २

गुरुजनों ने मुझे कहा है
हरवक्त अच्छा रहना है
किसी को बुरा मत कहना है
बंधु-प्रेम से रहना है ॥१॥ गुरुजनों ने...

कोई अच्छा कोई बुरा
दोनों को समझाना हैं
कॉलेज के नियमोंपर
कलंक नहीं लगाना है ॥१॥ गुरुजनों ने...

जान की बाजी लगाने से
पिछे नहीं रहना है
ये थी शिक्षा गुरुजनों की
हम सब को निभाना है ॥२॥ गुरुजनों ने...

ऐ दोस्त

विशाल पाटील

एम. ए. भाग - १

हम क्यों गम करें जो हमें ना मिले,
गम तो वो करे जिन्हें हम ना मिले,
दुनिया में बहुत गम मिलेंगे
सच मानो अच्छे दोस्त बहुत कम मिलेंगे
जिस मोड़ पर सब तुम्हें चोट देंगे
ऐ दोस्त...

उस मोड़ पर हम मिलेंगे।

खुबियाँ इतनी तो नहीं हममें कि,
किसी के दिल में घर कर जायेंगे
पर भूलना भी इतना आसान नहीं होगा,
ऐसा जरूर कर जाएँगे।

दुनिया बनानेवाले

अमोल मटकर

बी. कॉम. भाग - १

दुनिया बनानेवाले,
तूने भी ये कैसी दुनिया बनायी।
ना दिन नजर आया,
ना रात नजर आयी,
ना कहीं खूशियाँ नजर आयी,
हर तरफ मौत की है परछाईं।
ना कहीं कलीयों की बहार आयी,
हर दिलों में है गमों की गहराई,
ऐसी दुनिया तूने क्यों बनाई ?
जो माँगने के बाद भी मौत ना आयी।
इसलिए कहते हैं,

दुनिया बनानेवाले,
क्या तेरे मन में समाई...
काहे को दुनिया बनाई, तूने
काहे को दुनिया बनाई।

निशान-ए-हिन्दुस्थान

संतोष रेडेकर

बी. ए. भाग - ३

तीन रंग से रंगिला
निशान-ए-हिन्दुस्थान
हमारे अपने भारत का,
अंतिम है हृदयस्थान,
केसरिया रंग का संगम ।

ना हो हिन्दुओं का अभिमान
रंगकर इस रंग में हम
करेंगे क्रांति का ऐलान,
सफेदी का झाँक इसमें
हम-तुम सब समान,

हिन्दु-सिख-बुध्द-इसाई
या हो कोई मुसलमान
हरे की हरियाली इसमे,
नहीं मुस्लीम का सन्मान,
जग में सुख-शांति लाने का,
यह प्रतिक है महान ।

अशोक चक्र की बिंदी
रहे एक छत अमन,
इसलिए तो एक है,
हम तुम साथ समान,
हमारा अपना यह निशान ,

निशान-ए-हिन्दुस्थान ।
भारत का हर एक नौजवाँ
इस पर है कुरबान ।

■

शायरी ...

शशिकांत मगदूम बी. ए. भाग-१

हमने हँसी खुशी का गीत सुना है,
हमने दुख की लोरी का संगीत सुना है ।
दुश्मनसे लडते-लडते फौजी के ललों पर
वन्दे मातरम् का नारा सुना है ।

जिंदगी का क्या भरोसा
कब मौत आ जाय ।
हम तो ऐसी जिंदगी जीना चाहते हैं
जो औरों के काम आये ।

मिल गयु होते, दिल से दिल
तो बेवफा सनम ना होते ।
'ताजमहल' तो कई बनवा लेते
अगर बनवाने वाले के हात कलम ना होते ।

नागेश कालुंगडा बी. ए. भाग-३

हजारो मंझिले होंगी
हजारो कारवा होंगे ।
निगाहें हमको ढूँढेगी
न जाने हम कहाँ होंगे ।

उस चिज की तमन्ना न करो
जो तुम्हे हासिल न हो ।
उस रास्ते पर न चलो
जिसकी कोई मंझिल न हो ।

रुठने की आवत छोडकर
मुरकुराना सिख लो ।
यह लडकपन छोडकर
दिल लगाना सिख लो ।

ENGLISH SECTION

All this springs, to my mind, from a false conception of virtue, "the fugitive and cloistered virtue" which Milton denounced. Real virtue is robust and in contact with facts, not with pretty-pretty fancies.

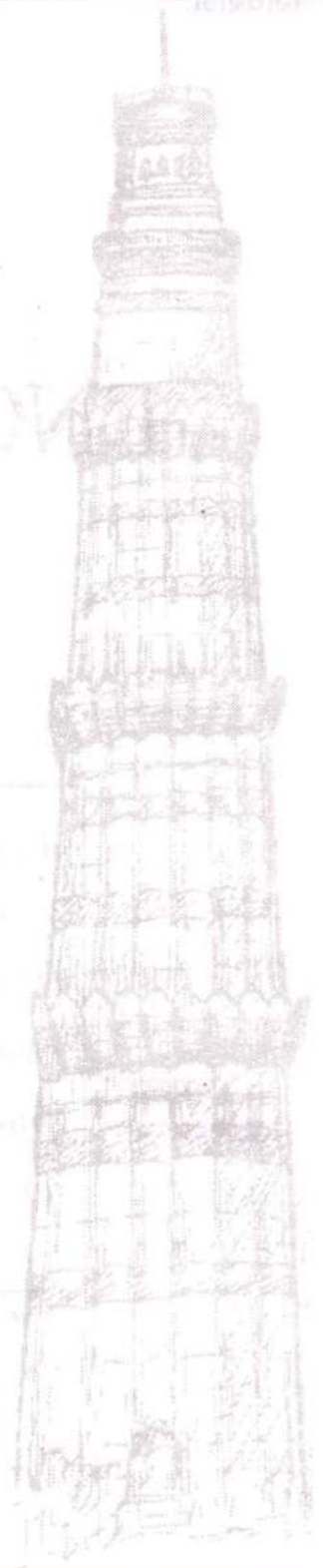
- Bertrand Russell

Editorial ...

Dear Readers,

We get great pleasure in bringing before you some of the pieces of creative and compiled literature from our aspiring writers. They will certainly take you into the blissful world of knowledge and moral fervor. Hope they will certainly provide you moments of pleasure and some bits of wisdom.

Dr. N. R. Sawant
Sectional Editor

INDEX

PROSE

1. Literacy : Key to Development	Shashikant Magdum
2. Fashion And Youth	Miss. Shilpa Kamble
3. Information Technology	Shridhar Dalvi
4. Mystery, God & Science	Vinayak Devkamble
5. William Shakespear : The Superb Dramatist	Miss. Rajashri Ayawale
6. Will you be there for me	Kum. Asma Mulla
7. Friendship	Gajanan A. Kulkarni
8. Chemistry of Love	Sandip Jadhav
9. William Wordsworth - The Poet of Nature	Kum. Swati Rayakar
-

POETRY

1. Heavenly Sent Saviour	Vishwajit Chungadi
2. The Generous Giver	Kum. Radhika Londhe
3. Sweet Memories of Alma Mater	Vinayak Devkamble
4. What is Love	Akshay Sabnis
5. Only for you	Prasad Birangaddi
-

MISCELLANEOUS

1. Laugh and be merry	Santosh Redekar
2. Smile	Santosh Redekar
3. Courage	Shridhar Dalvi
-

"Education is regarded as the most crucial investment in human development. It significantly contributes to improvement in health, Hygiene, demographic profile productivity & practically all that has a bearing on the quality of life. Our awareness notwithstanding all the same, in spite of our ranking in the annual HRD report is somewhere near the rock bottom. This is indeed not surprising, for our country has the largest number of illiterates in the world.

How is that even after fifty-five years of independence, we are still far away from the goal of universal literacy? India has been investing much less than many other Asian Countries in terms of educational expenditure. We also spend too little on education.

According to 2001 census anyone aged seven years or above and who can both read and write with understanding in any language is treated as literate. According to 2001 census, the literacy rate in the country is 65.38%. Kerala has literacy rate of 90.92% and that of Bihar has 47.53%. Bihar ranks last in the country in respect with literacy rate.

The Ninth plan treats education as the most crucial investment in human development. The Prime Minister's Special Action Plan (SAP) has stressed the need for expansion & improvement of social infrastructure. The National Agenda for Governance (NAG) states that we are committed to a total eradication of illiteracy, we shall strive to improve the quality of education at all levels - from primary schools to our universities.

There is no dearth of good schemes but the trouble lies in half-hearted implementation

Literacy : Key to Development

Shashikant Magdum

B. A. I

of the programmes & lack of motivation among school teachers & the poor infrastructural facilities. There is hardly any healthy contact between the teacher & the students. Parents refuse to send their daughters to schools situated pretty far away from their homes for obvious reason of security. Many schools are still being run in dilapidated buildings or in the open without any protection from the vagaries of climate.

The National Literacy Mission (NLM) launched in 1988 aims at attaining complete literacy i.e. substantial threshold level literacy of 75 % by 2007. The mission seeks to achieve this goal by imparting functional literacy to non-literates in the age group of 15-35 including the age group of 9-14 where Non-formal Education is not in operation.

Literacy is the base of nation's development. India can not afford to remain a house divided, a house where one can find the best skilled manpower in the world juxtaposed, with the largest number of illiterates in the world. The gap between "haves" & "have-nots" in terms of educational attainment has to be narrowed down. Let us not forget that ignorance leads to greater exploitation & lack of empowerment leading to perpetuation of poverty & a host of other social problems. Eradication of illiteracy should be on war footing. Delay means disaster.

In fact our culture is dying. Indian youth is blindly imitating the west. The beauty and logic of Indian life belongs to a dying past. Unfortunately the Indian youth has been carried away by western way of life. Search for material comfort and thrill of success has declined his ability to think in terms of spirit & moral values.

Fashion is the talk of modern youngmen and women. Youth is considered for modern styles of life. In fact youth & fashion symbolise a life without durable values that sustain life. No doubt our attitudes & values relating to fashions reflect our attitude to life. The young men have wrong concepts of modernization. They think that modernization lies in westernization of social life. They are not wise enough to discriminate between what is modernization & the true values of our culture. In the name of culture we have adopted sophistication as a means of renovating our outward lives.

As a matter of fact culture can neither be purchased nor replaced by love for money & fashionable mode of living. Modern youths are blind to the fact that culture lies in appreciation of art & literature & intellectual development. In the name of fashion designing & other activities relating to the art of dress-making, the youth of our country are addicted to bawdy & gaudy dresses. Dress styles are designed to attract attention. Costly dresses and casual wears are also taken up to show off the status of young men & women.

The most important thing to remember is that the dress reflects our attitude to the ideal values of life. It is advisable that young men & women should realise that fashion can be

FASHION AND YOUTH

Miss. Shilpa Kamble

B. A. I

adopted in life by following sober art wearing. It can not be denied that today Indian youth is a frustrated lot. The causes of frustration can't be easily overlooked. All around them they find no ideal personality to emulate. Their career is at stake. They witness how the leaders of nation are exploiting the nation and feathering their own nests. Unemployment is on a tremendous scale. The future of youths is not bright. All these factors have resulted in the disillusionment of youths. The sordid scenario makes them escape from realities of life. In the name of fashion they have taken to drugs, alcohol addiction & drinking. Youth is the blissful period of life but Indian youth has drifted away from the right path of life. They are directionless. The youth of today feel angry & frustrated. All the evil habits have been picked up by the young generation in the name & style of fashion. The net result is that fashion syndrome has had pernicious effects on the mind of the youth.

Modern Indian youth is attracted to a fashionable life propagated by print & electronic media. The role of the media is all pervasive. They are more interested in material gains and comforts at every cost. They look down upon the past & what the past stands for. They fly head long for the artificial values of fashionable life. Therefore, fashion seems to have become a pernicious way of life leading to snobbery, artificiality and consumer culture.

Initiation of the steam engine in industry & transportation in the middle of 18th century transformed agricultural England into industrial nation. In the same manner since 1950 computer has transformed America from industrial society to information society. In both the cases there was global impact of two major events. The second half of the 20th century has witnessed tremendous technological advancement that has revolutionised the daily life of even common man. One of the modern scientific development has been the invention & use of computer.

Networking is the latest development in the field of computers. Network is a system where computers are electronically linked to one another through a cable or a satellite. At the top of a keyboard you can get lot of information on retailed data outlets regarding almost everything. Some of the examples of networking are-video, E-mail, E-commerce, tele-conferencing etc. The latest exciting concept is a part played by multi-media. Multimedia is a forum that helps in inter action or inter activity between the video-audio & graphics. The idea of an information super highway connecting homes across the globe is not new. Multinational companies view it as a means of creating a global village. Computer & telecommunication are combined together to form the information super highways. The super highway is now a reality, the major source of providing and receiving information wherever you are. However, since 1993 with the introduction of multi-media one can display pictures, sound & video on internet. The multimedia site is called as world wide web (w.w.w.) or simply web. This new web site is popularly known as cyberspace.

Information Technology

Shridhar Dalvi

B. Sc. - I

Cyberspace is a computer generated landscape which is actually not in existence. In fact it is something created with the help of multimedia, computers & telecommunication.

The most important feature of internet working is that it is a De-massified concept. On your will you can have the information you like. It is a means of learning and education. One can turn into a publisher, speaker, hold meetings with the staff; bring about newspaper editions unload information etc.

However, modern revolution in technology has also given rise to crime, pornography & other undesirable information. It is said to distort young minds emotionally, physically & spiritually. Therefore many countries have started making laws against the indecent display of subject on internet. There is a big problem of software piracy in India. The software companies in the country have to suffer huge loss. However National Association of software & services companies have recently setup India's first piracy act.

There is no doubt that India has strong potentiality of becoming a powerful Infotech Industry. There is no doubt that India is on the way to become a superpower in Infotech sector. So in Infotech field there are countless opportunities for education, employment & business. This age may better be called as the age of Infotech.

All the universe is full of mysterious things. These mysteries are beyond the comprehension limit of human brain. To unveil these things is a herculean task. For instance, 'Infinite Galaxy'. Here, the word 'infinite' has been quoted because human beings have been unsuccessful to trace the limits of Galaxy. But tomorrow, if we succeed, the adjective 'infinite' will be erased. Let's use the adjective till then because currently it is fathomless for the masses.

'Galaxy' is just one of the smallest examples of these vivid mysteries. Humans have to bear a lot of stress, in order to understand these mysteries around them. Currently human life is full of stress-strain up to brim. It is an additional burden that will have an adverse effect on human mentality. To relieve this huge class of commodious, the concept of 'God' might have been evolved. It is one of the possibilities. If we browse through history, we find that the thing regarded as divinity and an effort is made to make life easy to some extent.

We must attempt to make life easy to some extent. This effort is made through the concept of God as mentioned above. But when this mystery is revealed, the curtain of divinity arises & the society too accepts the fact after weighing the pros and cons. For example, moon was worshipped as God, till Edwin Aldrin & Neil Armstrong stepped on it. And after that the curtain of divinity on moon raised to awaken the world about this incomprehensible thing. This means that the society is relieved from the extra strain of mystery by the curtain of divinity. But a few of them take this as a mission. Naturally, these people face the opposition from the society as 'God' is

Mystery, God & Science

Vinayak Devkamble

F.Y.J.C.

delicate concept. One who tries to disclose various aspects of God has to face the hatred of society. But if the science behind it is revealed & the results are bobbed-up, then these things are freed from the great curtain of divinity & made comprehensible to the commons.

Similarly, we find another stream in the society wherein people wish to bring a particular thing in reality but they fail in spite of their hard work. At that time, people try to take help of some lame excuses, like 'Bhoga' (sin) & 'Yoga' (apt time) to relieve each other from the strain. Likewise, if anything doesn't happen on time or never happens, then a pessimistic view arises such as whatever is God's wish will happen.

In relation to this, I remember a story related to Sir Isaac Newton, the great scientist. Once, Newton happened to see an apple falling from the tree. This raised a question in the mind of Newton. But the scientist in Newton compelled him to discover the science behind it & the law of Gravitation was known to the world. If Newton had accepted 'God' as an answer, then the 'Law of Gravitation' would not have been discovered. Newton's scientific outlook

& critical view about things in life made him immortal in the history of science.

Today, it is our task to infer accurately new mysteries in the universe with the aid of scientific outlook.

William Shakespeare was the greatest dramatist of 16th century. He was born on 23rd April 1564 at Stratford-upon-Avon in Warwickshire. William Shakespeare was the third child of John Shakespeare. His father had a prosperous business. At the age of seven, Shakespeare joined "The Kings New School" and got good education. His teachers were classical scholars. Shakespeare married Anne Hathaway, who was eight years elder than him. He had three children. His son Hammet was very close & darling for him. Unfortunately his son Hammet died when he was still young.

Shakespeare was drawn to the theatre when the queen's player's visited his native place in year 1587. At the beginning of his career Shakespeare wrote in collaboration with other play wrights. The famous dramatist Robert Greene was jealous of him. In 1598 Shakespeare was much engrossed with his stage life & dramatic career, so it became difficult for him even to attend the funeral of his son Hamnet.

Shakespeare was a dramatist as well as a poet. His literary career spans over a period of about twenty five years starting from 1588 & ending in 1612. There are some doubts & uncertainties about the chronology of his plays. On 23rd April 1616 he breathed his last at the age of 52. A coincidence is that his date of birth & the date of death is the same i.e. 23rd April.

His great comedies are - "The Merchant of Venice", "Henry IV", "Henry V", "Much Ado about nothing", "Twelfth Night", "As you like It" etc.

His great tragedies are - "King Lear", "Hamlet", "Othello", "Macbeth", "Julius Caesar", "Antony & Cleopatra" & "Romeo & Juliet" etc.

William Shakespeare : The Superb Dramatist

Miss Rajashri Ayawale

B. A. III

His dramatic Romances are Pericles, Cymbeline, "The Winter's Tale", "The Tempest" etc.

In Shakespeare's work the moral & religious influences are blended with the generous culture of his period. Shakespeare is greatest English dramatist.

We find in him intellectual dramatic power. He was the great dramatist & master of the grand dramatic style. He was the dramatist of highest excellence & of superb genius. In the world of drama he is the unmatched dazzling star giving stimulation to all generations on earth.

Laugh & Be Merry

Santosh Redekar
B. A. - III

Two lovers plan to suicide
Boy jumped first.
Girl closed her eyes & Jumped next,
Saying 'Love is blind',
Boy in the air opened his parachute
Saying 'Love never dies !'

Everybody needs a shoulder to cry on, sometime in life. Emotional support is the greatest service that we can do to each other.

My mother always used to ask me one question, ""what's the most important part of the body ?" I tried to guess. When I was young I thought sound as important element. So I told the answer, ""My ears mother." She said ""No, many people are deaf. But, you keep on thinking about it & I will ask you again."

After some years she asked me again the same question. After some guessing I told her, ""Mother, sight is very important to everyone. So it must be our eyes." She looked at me & told me, ""You are learning fast but the answer is not correct because there are many people who are blind."

Stumped again; I continued my guessing for knowledge. Again after some years she asked me the same question & her answer was always, ""No, but you are getting smarter every year. My child." Then last year my father died. Every body was hurt. Everyone was weeping. My mother too was weeping. I remembered that it was the first time in her life I saw her weeping.

My mother looked at me when it was our turn to say our final goodbye to father. She asked me ""Do you know the most important part of body, my dear ?" I was shocked when she asked me the question. I always thought that it was a game in our life.

She saw the confusion on my face and said to me, ""This question is very important. This shows you the way in your

Will You Be There For Me

Kum. Asma Mulla

B. A. III

life. For your every answer I proved you wrong giving you an example. But today is the day you need to learn imporant lesson." She looked down at me as a benin Mother. I saw her eyes wet with tears.

She said, ""My dear, the most important part of body is shoulder." I asked her, ""Is it because it holds our head ?"

She replied, ""No it is because it can hold the head of friends, loved ones when they shed tears. Every one needs a shoulder to let out sorrow in life. I only hope that you have enough friends then you will always have a shoulder to shed tears on when you need it."

Only after much passage of time I came to know the real meaning of the word shoulder or support. I humbly express sincere thanks to my divinly mother for this noble emotional revelation in life.

Smile

Santosh Redekar
B. A. - III

A smile is the lightening system of the face.

The cooling system of the head and heating system of the heart,
So keep smiling all day.

Have a nice day !!!

Friendship

Gajanan A. Kulkarni B. A. I

"A good friend is indeed a great blessing in human life'. Friendship as Shakespeare says is, ""The marriage of true minds." There are some divine charm that draws together men of similar tastes & feelings whose attachment never dies. In company of friends our joys are multiplied & our sorrows are shared.

Friendship is therefore, termed as "the sweetness of life.' Friends exercise a healthy influence on our character. There is a philosophy. ""You may know a man by the company he keeps." If our friend is industrious & a man of scholarly habits, we may make progress in our studies and are likely to make a mark in the world. On the other hand if our friends have bad habits like addiction to smoking & alcohol, we may fall a prey to such habits & be ruined. So we must be very careful in choosing our friends.

In fact adversity is the real test of true friendship. A friend who does not desert you when you are in difficult circumstances but is keen to do all he can help you, is a true friend. It is thus rightly said, ""A friend in need is a friend indeed." A true friend is a heaven sent gift & a source of purest pleasure & a refuge in times of trial. He never flatters you. His advice, though in times bitter, is sincere & hear-felt. Examples of true friendship are rare but they stand as pattern for all. The course of true friendship never runs smooth whenever self-interest comes on the way. However we should ""bear a friend's infirmities" & always keep in mind that generosity and forbearance are vital conditions of true friendship.

A person is most fortunate one who gates a loyal friend in life.

Chemistry of Love

Sandip Jadhav

B. Sc. III

Introduction :

Love is a famous compound found in every living thing. But dear friends be aware, it is dangerous compound.

Preparation :

There are two reactive constituents of love i.e. male & female. Due to it's better response a bond is formed between male & female called as love-love double bond.

Properties :

- 1) It is an abundant compound.
- 2) It is very reactive compound.
- 3) It is has no definite shape, size & colour.
- 4) It highly affects human beings.
- 5) Its chemical reaction is explosive in nature.
- 6) It's smell for children is very dangerous.

Uses :

- 1) It is useful for union of two hearts.
- 2) Compound is useful for marriage of true minds.
- 3) It creates friendship.
- 4) After wedding it forms a daughter/son compound, so it is useful for regeneration.

William Wordsworth - The Great Nature Poet

Kum. Swati Rayakar
B. A. II

William Wordsworth (1770-1850) is considered as the great nature poet of England. He was a prolific writer. His poetic career covers a period of more than sixty years. So far as his poetry is concerned, he is incomparable. He continued to write till the very end of his days. His best poetry was produced during the decade 1797-1807. His poetry can be divided into the following four parts.

The Early Period -

The period before 1797 was the early period for Wordsworth for poetic writing. The best known poems of this period are like - *Descriptive Sketches* and *Evening Walk*. Both these poems are in the heroic couplet. They are conventional. The early poems of Wordsworth are immature and imitative. But we find a certain personal and distinctive quality in them.

The Period of Gloom

From 1792 to 1797 Wordsworth wrote poems which show a sense of gloom or sorrow. During this period he wrote such poems like the *Borderers*, *Guilt and Sorrow* and *Margaret*, or *The Ruined Cottage*.

The Glorious Decade :

The years between 1797 to 1807 were the glorious years for poetic writing for Wordsworth. During this period his poetic powers were at their height. So he produced his best poems. The influence of his friend Coleridge and his sister Dorothy helped him to write best poems. During this period he wrote the following poems of highest order. *Lyrical*

Ballads (1798), *Lucy* Group of poems and such poems like *Lucy Gray*, *Nutting*, and *Ruth* are the important poems of this period. *The Prelude* is an autobiographical poem running into fourteen books. It is a vivid account of the growth of the poet's mind. The poem has universal significance and appeal. *The Immortality Ode* (1805) is also best poem written by Wordsworth.

Wordsworth also wrote such poems like *Ode to Duty*, *Highland Girl*, *Solitary Reaper*, *Affliction of Margaret*, *Happy Warrior*, *Resolution and Independence*, *Peele Cestle*, *To the Cuckoo*, *My Heart Leaps up*, *I Wandered Lonely as a Cloud*. These poems show Wordsworth's poetic genius.

The *Excursion* (1814) is a poem of unequal merit written by Wordsworth. He also wrote sonnets of highest order. In all Wordsworth wrote five hundred sonnets. Some of his best sonnets are such as - *Milton*, *Upon Westminster Bridge*, *The World is Too much with us*, and *The River Duddon*.

The Period of Decline

The years between 1808 to 1850 seem to be period of decline in respect with poetic writing for Wordsworth. His zeal for poetic writing was declining during this period. Still during this period he wrote such poems like - *Laodamia*, *Sonnets on the Punishment of the Death*, *Lines Written on the Death of Charles Lamb*.

Wordsworth loved nature from his heart. In fact nature was God to him. Wordsworth was the supreme worshipper of nature. So as a poet of nature he is unmatched in the history of English literature.

Only For You

Prasad Birangaddi

B. A. - III

My attendance in the class

Is only for you.

My regular visits to library

Are only for you.

My contacts with teacher

Are only for you.

My whole future depends

Only on you.

Oh ! My dear "Examination"

My devotion....

Is only for you.

The Generous Giver

Kum. Radhika Londhe B. A. - II

Infinite is thy power

Abundant is your blue bower

Silent Breeze

Soothes mind's crease

Cooing of the cuckoo

Heighten the width of echo

Rustling leaves, dancing grass

Satiates the entire mass

Rosy lips and cheeks

Are visible from the peaks.

Blissful rivers

Instigate the masses with cheers.

Snowy mountains

Are full of joyful fountains.

Oh nature ! you are the real

Generous giver fulfilling life's ordeal.

Heavenly Sent Saviour!

Vishwajit Chungadi

B. A. - II

O divinely flame, nurture of my life,

Roboust supporter in moments of strife.

Burnt the blood to the bones

Bearing the unforgettable groans.

Moulding me you have taken the pain

So I could achieve a tremendous gain.

Provided me an atmosphere of cosiness

To enjoy the moments of pleasure.

Shedding the unberable tears

Experienced the ghastly fears.

Oh, my benin mother

Heavenly sent saviour !

Sweet Memories of My Alma Mater

Vinayak Devkamable

XI Arts

Today we are together

Tomorrow we will depart.

But the sweet memories

of our college life

Will always remain in my heart.

The moments that I have experienced.

Laughed with bossom friends.

Learnt to fight against unjust thoughts.

Played on the blissful ground.

Shared life's unfergettable moments with you

Oh, my Alma Mater,

You are my life's real ideal.

What Is Love

Akshay Subnis

XI Arts

Love is a gift of God

Don't neglect it, accept it,

Love is a game,

Play it on the ground of destiny.

Love is a sweet fruit

Everyone tries to eat it

Love is a war

Always be ready to fight it.

Everyone is in need of love

Of a father, mother, brother, sister or a friend

Love is a nector

Which makes everyone's world joyful & better.

Courage

Shridhar Dalvi

B. Sc. - I

Courage Is in

Opposing injustice.

Helping - the neighbour.

Refusing - to use violence.

Giving - up unrealistic expectations.

Keeping - hope alive.

Carrying - on when you are weary.

Standing - up to be counted even if
you stand alone.

Trusting the divine Will.

प्रोग्रा. मनोहर पावले

मनोहर

क्लॉथ स्टोअर्स

कॅन्सी सुटिंग, शर्टिंग, साडी व ड्रेस मटेरियलसाठी

बाजारपेठ, गडहिल्लज.

दुकान : २२२४५३ निवास : २२२४७३

- डिलरशिप -

VIMAL

DONEAR

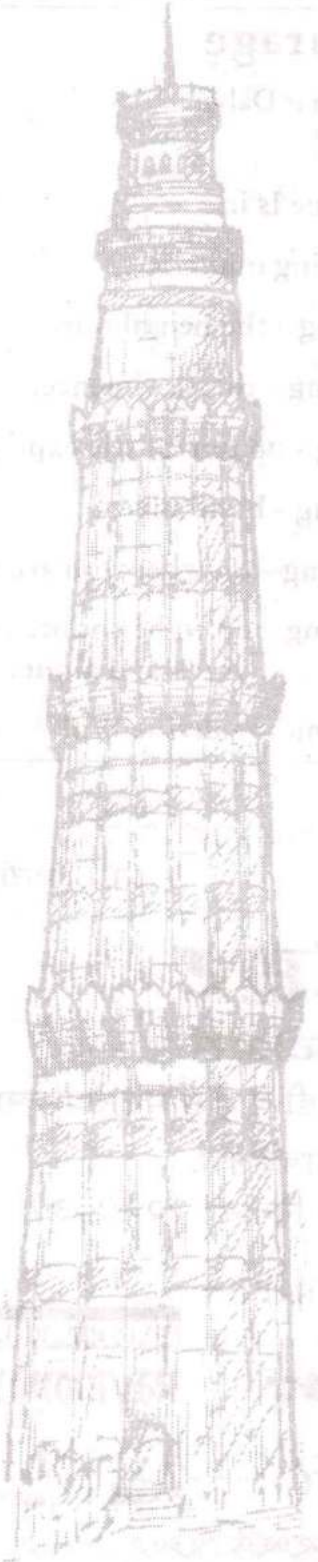
S. Kumars

Arvind

राजधर अग्रवाल

Raymond's

Raid & Taylor

विविध वृत्त

२००६-२००७

- क्रीडा विभाग (कनिष्ठ महाविद्यालय)
- क्रीडा विभाग (वरिष्ठ महाविद्यालय)
- राष्ट्रीय सेवा योजना (कनिष्ठ महाविद्यालय)
- राष्ट्रीय सेवा योजना (वरिष्ठ महाविद्यालय)
- राष्ट्रीय छात्र सेना (एन.सी.सी.)
- पदव्युत्तर विभाग
- ग्रंथालय विभाग
- संस्कृतिक विभाग
- ललित कलामंच
- वक्तृत्व विभाग
- महिला अन्याय निवारण व लैंगिक छळ प्रतिबंधक समिती
- सॉक्रेटीस क्लब
- गुणी शिवराजीयन निवड समिती
- स्नेहसंमेलन अहवाल
- English Literary Association
- माजी विद्यार्थी / सेवक संघटना
- निसर्ग व पर्यावरण संवर्धन समिती
- सहल विभाग

क्रीडा विभाग (कनिष्ठ महाविद्यालय)

संभाजीराव माने ज्युनि. कॉलेज गडहिंगलजने गडहिंगलज तालुका, कोल्हापूर जिल्हा, विभागीय इतर, महाराष्ट्र राज्य, राष्ट्रीय इतर अॅथलेटिक्स, फुटबॉल, क्रॉसकंट्री, कबड्डी, खो-खो या खेळांमध्ये वर्चस्व निर्माण केले.

● क्रीडा विभागाची ठळक वैशिष्ट्ये

■ श्री. परशुराम लक्ष्मण भोई (१२ वी आर्ट्स)

- * मीरा भाईदर मुंबई येथे २१ कि.मी. अर्धमॅरेथॉन स्पर्धेत प्रथम क्रमांक पटकावून रु. ३५,०००/- चे रोख पारितोषिक मिळविले.
- * ठाणे येथे झालेल्या १७ व्या महापौर २१ कि.मी. अर्धमॅरेथॉन स्पर्धेत महाराष्ट्र राज्यात द्वितीय क्रमांक पटकावून ३०,०००/- रुपयाचे रोख पारितोषिक मिळविले.
- * गडहिंगलज येथे दि. १० जुलै २००६ रोजी झालेल्या कै. आप्पासाहेब नलवडे यांच्या स्मृतीदिनानिमित्त घेण्यात आलेल्या मॅरेथॉन स्पर्धेत प्रथम क्रमांक पटकावून १००१ रुपयेचे रोख पारितोषिक पटकाविले.
- * कोल्हापूर येथे दि. १६ जुलै २००६ रोजी झालेल्या विभागीय क्रॉसकंट्री स्पर्धेत प्रथम क्रमांक.
- * पुणे येथे दि. २६ नोव्हेंबर २००६ रोजी झालेल्या हच पुणे इंटरनॅशनल १० कि. मी. मिनीमॅरेथॉन स्पर्धेमध्ये चौथा क्रमांक पटकावून ५००० रु. चे रोख पारितोषिक मिळविले.
- * नानीबाई चिखली ता. कागल येथे दि. ३ डिसेंबर २००६ रोजी झालेल्या अर्धमॅरेथॉन स्पर्धेत प्रथम क्रमांक पटकावून रु. ३००१/- रोख पारितोषिक व चषक पटकाविले.
- * कोल्हापूर येथे दि. २८ जानेवारी २००७ रोजी झालेल्या शाहू मॅरेथॉन स्पर्धेत द्वितीय क्रमांक संपादन करून रु. ३००१/- रोख पारितोषिक मिळविले.
- * निपाणी येथे झालेल्या १३ फेब्रुवारी २००७ रोजी

महादेव उत्सव यात्रा कमिटी महादेवी गल्ली, निपाणी यानी आयोजित केलेल्या भव्य २१ कि. मी. अर्धमॅरेथॉन स्पर्धेत प्रथम क्रमांक पटकावून रु. २५०१/- रोख पारितोषिक व चषक पटकाविले.

■ श्री. युवराज श्रीपती सावंत (११ वी सायन्स)

- * कोल्हापूर येथे दि. १८ जानेवारी २००७ रोजी झालेल्या कोल्हापूर जिल्हा फेडरेशन ६ कि.मी. धावण्याच्या क्रॉसकंट्री स्पर्धेत तिसरा क्रमांक पटकाविला व सातारा येथे दि. १९ व २० जानेवारी २००७ रोजी झालेल्या महाराष्ट्र राज्य फेडरेशन क्रॉसकंट्री स्पर्धेसाठी निवड.
- * बालेवाडी पुणे येथे दि. १३ ते १५ नोव्हेंबर २००६ रोजी झालेल्या महाराष्ट्र राज्यस्तरीय मैदानी अॅम्यच्युर अॅथलेटिक्स स्पर्धेसाठी ८०० मी. धावणे व ४×४०० मी. रिले रेस धावणेसाठी निवड.

■ श्री. विनायक कृष्णा आत्याळकर (११ वी आर्ट्स)

बालेवाडी पुणे येथे दि. १३ ते १५ नोव्हेंबर २००६ रोजी झालेल्या महाराष्ट्र राज्यस्तरीय मैदानी अॅम्यच्युर स्पर्धेसाठी ८००, २००० मी धावणेसाठी निवड.

■ श्री. सचिन प्रकाश पन्हाळकर (१२ वी आर्ट्स)

बालेवाडी पुणे येथे दि. १३ ते १५ नोव्हेंबर २००६ रोजी झालेल्या महाराष्ट्र अॅम्युचर अॅथलेटिक्स स्पर्धेत लांबउडीसाठी निवड.

■ कु. तेजा विष्णू नाईक (१२ वी आर्ट्स)

बालेवाडी पुणे येथे दि. १३ ते १५ नोव्हेंबर २००६ रोजी झालेल्या महाराष्ट्र अॅम्युचर अॅथलेटिक्स स्पर्धेत ८०० मी. धावणे व ४×४०० मी. धावणे रिले रेस मध्ये द्वितीय क्रमांक संपादन केले.

■ कु. सुप्रिया सुधाकर शिंदे (११ वी आर्ट्स)

बालेवाडी पुणे येथे दि. १३ ते १५ नोव्हेंबर २००६ रोजी झालेल्या महाराष्ट्र अॅम्युचर अॅथलेटिक्स क्रीडास्पर्धेत ४×४०० मी. धावणे रिले रेस मध्ये द्वितीय क्रमांक तसेच पॉंडेचेरी येथे दि. ४/१/२००७ रोजी झालेल्या महाराष्ट्र राज्य १९ वर्षाखालील मुलींच्या फुटबॉल संघातून राष्ट्रीय स्पर्धेत निवड.

■ कबड्डी मुली विजेता संघ

गडहिंग्लज येथे दि. २६ ऑगस्ट २००६ रोजी झालेल्या गडहिंग्लज तालुका शासकीय कबड्डी क्रीडा स्पर्धेमध्ये आमच्या संभाजीराव माने ज्युनि. कॉलेजच्या मुलींच्या संघाने प्रथम क्रमांक पटकविला.

* कु. भारती सावंत (कर्णधार) * कु. विद्या सावंत

* कु. निकीता पाटील * कु. माधुरी मोहिते

* कु. सुजाता पाटील * कु. सुप्रिया शिंदे

* कु. शीतल जोशिलकर * कु. रोहिणी पाटील

* कु. पद्मजा कागिनकर * कु. किर्ती प्रसादे

* कु. शीतल धुरे

■ खो-खो मुले व मुली विजेता संघ :

गडहिंग्लज येथे दि. १८ व १९ ऑगस्ट २००६ रोजी झालेल्या गडहिंग्लज तालुका शासकीय खो-खो क्रीडास्पर्धेमध्ये आमच्या संभाजीराव माने ज्युनि. कॉलेजच्या मुले व मुली खो-खो संघांनी उपविजेतेपद पटकविले.

मुले उपविजेता संघ :

* श्री. सचिन पन्हाळकर * श्री. अमोल अर्दाळकर (कर्णधार)

* श्री. परशराम कुंभार * श्री. बाबासो जांभळे

* श्री. तुकाराम गवळी * श्री. कपिल सावंत

* श्री. संदेश मोहिते * श्री. कृष्णा सुतार

* श्री. संतोष देवरकर * श्री. राजेंद्र गुरव

मुली उपविजेता संघ :

* कु. विद्या सावंत (कर्णधार) * कु. भारती सावंत

* कु. सुजाता पाटील * कु. सुप्रिया शिंदे

* कु. स्मिता पाटील * कु. मनिषा भोसले

* कु. पद्मजा कागिनकर * कु. रोहिणी पाटील

* कु. शीतल धुरे * कु. शोभा कुंभार

* कु. माधुरी मोहिते * कु. सावित्री पोवार

■ गडहिंग्लज तालुका शालेय अॅथलेटिक्स क्रीडा स्पर्धा :

गडहिंग्लज येथे दि. २२ व २३ सप्टें. ०६ रोजी झालेल्या गडहिंग्लज तालुका शासकीय मैदानी क्रीडा स्पर्धेमध्ये आमच्या कॉलेजने धवघवीत सुयश संपादन केले.

श्री. राहुल मोहिते (१२ वी आर्ट्स)

थाळी फेक, गोळा फेक, हातोडा फेक - प्रथम क्रमांक

श्री. सचिन पन्हाळकर (१२ वी आर्ट्स)

लांबउडी - प्रथम क्रमांक

श्री. सुहास देसाई (१२ वी सायन्स)

भालाफेक - द्वितीय क्रमांक

श्री. युवराज सावंत

४०० मी. ८०० मी. धावणे - द्वितीय क्रमांक

श्री. अविनाश पाटील (११ वी सायन्स)

लांबउडी, तिहेरी उडी - द्वितीय क्रमांक

श्री. रोहिदास पाटील (११ वी सायन्स)

५००० मी. चालणे - द्वितीय क्रमांक

श्री. विनायक अत्याळकर (११ वी आर्ट्स)

५००० मी. धावणे - तृतीय क्रमांक

श्री. महेश चौगुले (१२ वी आर्ट्स)

१५०० मी. धावणे - तृतीय क्रमांक

श्री. कपिल सावंत (११ वी आर्ट्स)

११० हर्डल्स - तृतीय क्रमांक

कु. शितल जोशिलकर (११ वी आर्ट्स)

१०० मी. धावणे, थाळी फेक - प्रथम क्रमांक

कु. सुप्रिया शिंदे (११ वी आर्ट्स)

५००० मी. धावणे - प्रथम क्रमांक

३००० मी. धावणे - द्वितीय क्रमांक

कु. तेजा नाईक (१२ वी आर्ट्स)

८०० मी. व १५०० मी. धावणे - द्वितीय क्रमांक

कु. सुजाता पाटील (११ वी आर्ट्स)

२०० मी. धावणे - द्वितीय क्रमांक

१०० मी. धावणे - तृतीय क्रमांक

कु. भारती सावंत (११ वी आर्ट्स)

८०० मी. धावणे - तृतीय क्रमांक

कु. निखीता पाटील (११ वी आर्ट्स)

थाळी फेक - तृतीय क्रमांक

कु. स्मिता पाटील (१२ वी आर्ट्स)

५००० मी. धावणे - तृतीय क्रमांक

४×१०० मी. धावणे रिले रेस मुले - प्रथम क्रमांक

४×४०० मी. धावणे रिले रेस मुले - द्वितीय क्रमांक

* श्री. युवराज सावंत * श्री. सचिन पन्हाळकर

* सुहास देसाई * श्री. सुहास कागिनकर

* अविनाश पाटील * रविराज पाटील

* तुकाराम गवळी * महेश चौगुले

४×४०० मी. धावणे रिले रेस मुली - द्वितीय क्रमांक

४×१०० मी. धावणे रिले रेस मुली - तृतीय क्रमांक

* कु. सुजाता पाटील * कु. सुप्रिया शिंदे

* कु. स्मिता पाटील * कु. तेजा नाईक

* कु. कविता कदम * कु. निकीता पाटील

* कु. विद्या सावंत

■ कोल्हापूर जिल्हा शालेय अॅथलेटिक्स स्पर्धा

वारणा नगर येथे दि. २८ ते ३० सप्टेंबर २००६

रोजी झालेल्या कोल्हापूर जिल्हा शासकीय शालेय अॅथलेटिक्स स्पर्धेत खालीलप्रमाणे यश संपादन केले.

कु. तेजा नाईक (१२ वी आर्ट्स)

१५०० मी. धावणे - प्रथम क्रमांक

८०० मी. धावणे - द्वितीय क्रमांक

कु. सुप्रिया शिंदे (११ वी आर्ट्स)

३००० मी. व ५००० मी. धावणे - द्वितीय क्रमांक

श्री. सचिन पन्हाळकर (१२ वी आर्ट्स)

लांबउडी - द्वितीय क्रमांक

श्री. राहूल मोहिते (१२ वी आर्ट्स)

थाळी फेक - तृतीय क्रमांक

गडहिंगलजच्या महा-मॅरेथॉन स्पर्धेत संभाजीराव

माने ज्युनि. कॉलेजचे वर्चस्व

गडहिंगलज येथे दि. १७ डिसेंबर २००६ रोजी

झालेल्या महा-मॅरेथॉन स्पर्धेत १८ वर्षाखालील गटात धावघवीत यश संपादन केले. या विजेत्या खेळाडूंना चांदीची नाणी बक्षिस म्हणून देण्यात आली. तसेच कोल्हापूर येथे झालेल्या १० कि.मी. मॅरेथॉन स्पर्धेत श्री. परशराम लक्ष्मण भोई याने प्रथम क्रमांक पटकविला व चांदीचे नाणे संपादन केले.

■ गडहिंगलज महा-मॅरेथॉन स्पर्धेत पुढील खेळाडूंनी सूयश संपादन केले.

* श्री. सुहास कागिनकर - प्रथम क्रमांक

* श्री. युवराज सावंत - तृतीय क्रमांक

* श्री. तुकाराम गवळी - चतुर्थ क्रमांक

* श्री. कपिल सावंत - सहावा क्रमांक

■ वार्षिक स्नेहसंमेलन : क्रीडा स्पर्धा

● वैयक्तिक जनरल चॅम्पियनशीप ज्युनि. मुले :

वार्षिक स्नेहसंमेलनानिमित्त आयोजित करण्यात आलेल्या वैयक्तिक क्रीडा स्पर्धेत ज्युनियर मुलांच्या विभागामध्ये श्री. सुहास कागिनकर (११ वी आर्ट्स) याने सवाधिक ३१ गुण मिळवून वैयक्तिक जनरल चॅम्पियनशीप संपादन केली.

● वैयक्तिक जनरल चॅम्पियनशीप ज्युनि. मुली :

वार्षिक स्नेहसंमेलना निमित्त आयोजित करण्यात आलेल्या वैयक्तिक क्रीडा स्पर्धेत ज्युनियर मुलींच्या विभागामध्ये कु. सुप्रिया शिंदे हिने सर्वाधिक २७ गुण मिळवून वैयक्तिक जनरल चॅम्पियनशीप संपादन केली.

● ज्युनियर विभाग जनरल चॅम्पियनशीप :

वार्षिक स्नेह संमेलनानिमित्त ठेवण्यात आलेली जनरल चॅम्पियनशीप कै. सचिन कदम (बी.कॉम. भाग-३) यांच्या स्मरणार्थ ठेवलेली फिरती ढाल ११ वी आर्टस् या वर्गाने १५३ गुण मिळवून जनरल चॅम्पियनशीप संपादन केली.

- प्रा. एस्. एस्. सावंत

(ज्युनियर खेळ विभाग प्रमुख)

(प.पार.तंक.म.) रुडिप गिर, कु

क्रीडा विभाग (वरिष्ठ महाविद्यालय)

शैक्षणिक, सांस्कृतिक परंपरे बरोबर क्रीडा क्षेत्रातील वैभवशाली परंपरा लाभलेल्या आमच्या शिवराज महाविद्यालयाने कॉलेजच्या स्थापनेपासून उत्तुंग भरारी मारली आहे व ते यश यावर्षीही राखले आहे. क्रॉसकंट्री स्पर्धेची कॉलेज स्थापनेपासूनची धवल परंपरा आहे.

- शिवाजी विद्यापीठा मार्फत कासेगाव येथे दि. २३/९/०६ रोजी झालेल्या क्रॉसकंट्री स्पर्धेत मुलांच्या संघाने तिसरा क्रमांक पटकावला.

युवराज गुरबे याने शिवाजी विद्यापीठा मार्फत कासेगाव येथे झालेल्या क्रॉसकंट्री स्पर्धेत द्वितीय क्रमांक मिळविला व त्याची आंतर विद्यापीठ स्पर्धेसाठी शिवाजी विद्यापीठाच्या संघात निवड झाली. नुसती निवडच नाही तर आंध्रप्रदेश वारंगळ येथे झालेल्या अखिल भारतीय विद्यापीठ क्रॉसकंट्री स्पर्धेत चौथा क्रमांक पटकाविला.

- कोल्हापूर येथे दि. २५ व २६ सप्टेंबर २००६ रोजी झालेल्या शिवाजी विद्यापीठ विभागीय अॅथलेटिक्स क्रीडा स्पर्धेत त्याने खालील यश संपादन करून प्रथमच कॉलेजला वैयक्तिक जनरल चॅम्पियनशीप मिळवून दिली. ८००मी.धावणे प्रथम क्रमांक, १५०० मी. धावणे प्रथम क्रमांक १०००० मी. धावणे प्रथम क्रमांक.

- आष्टा येथे दि. ५ ते ८ ऑक्टोबर २००६ रोजी झालेल्या शिवाजी विद्यापीठ अंतर विभागीय अॅथलेटिक्स स्पर्धेत ५००० मीटर व १०००० मी. धावणे प्रथम क्रमांक व ८०० ते १५०० मी. धावणे द्वितीय क्रमांक पटकावून १६ गुणांची कमाई करत कॉलेजच्या इतिहासात प्रथमच जनरल चॅम्पियनशीप संपादन करून एक नवा विक्रम केला.

- तसेच जळगाव येथे झालेल्या 'अश्वमेघ' स्पर्धेसाठी शिवाजी विद्यापीठ, संघातून निवड झाली. सध्या बेंगलोर येथे चालू असलेल्या अखिल भारतीय आंतर विद्यापीठ अॅथलेटिक्स स्पर्धेसाठी शिवाजी विद्यापीठाच्या संघातूनही झाली. हा गुणी खेळाडू कॉलेजच्या बी. ए. भाग-१ या वर्गात शिकत असून तो नक्कीच कॉलेजला वैयक्तिक जनरल चॅम्पियनशीपची हॅट्रीक मिळवून देईल असा मला ठाम विश्वास आहे. त्यासाठी त्याला कॉलेजच्या वतीने शुभेच्छा!

श्री. संदीप शिंदे (बी. ए. भाग-१)

कु. प्राची पाटील (बी. कॉम. भाग-१)

८०० मीटर धावणे द्वितीय क्रमांक

४×४०० मी. धावणे - रिले - मुले तिसरा क्रमांक

* श्री. संतोष धुमाळ * श्री. अनिल पोवार

* श्री. महेश मोदर * श्री. दिनकर सावंत

* श्री. युवराज गुरबे * श्री. महेश मोदर

वरील सर्व विद्यार्थ्यांच्या यशाचा आम्हाला सार्थ अभिमान आहे.

४×१०० मीटर धावणे - रिले - तृतीय क्रमांक

* कु. प्रियांका देसाई * कु. सुमित्रा सावंत

* कु. बेनझीर नदाफ * कु. शुभांगी पारपोलकर

* कु. प्राची पाटील

■ इंटर झोनल अॅथलेटिक्स स्पर्धा

- ✓ ४×४०० मी. धावणे रिले रेस- मुले-तिसरा क्रमांक झोनलचे सर्व स्पर्धक.

■ क्रॉसकंट्री स्पर्धा

शिवाजी विद्यापीठ अंतर्गत कासेगाव येथे दि. २३/९/०६ रोजी झालेल्या क्रॉसकंट्री स्पर्धेत मुलांच्या संघाने तिसरा क्रमांक पटकाविला.

* श्री. संतोष धुमाळ * श्री. नाना सुतार

* श्री. दिनकर सावंत * श्री. नितीन पाटील

* श्री. अमित चव्हाण * श्री. अनिल पोवार

* श्री. युवराज गुरबे * श्री. एकनाथ मगदूम

* श्री. सागर कुरुनकर

- कु. बेनझीर नदाफ - हीची वारंगळ येथे झालेल्या अखिल भारतीय आंतर विद्यापीठ संघातून शिवाजी विद्यापीठा तर्फे निवड झाली.

■ जलतरण : कु. संध्याराणी हिंदूराव लवटे

- ✓ (बी.ए.भाग-१) कोल्हापूर येथे दि. १७/८/०६ रोजी झालेल्या शिवाजी विद्यापीठ विभागीय जलतरण स्पर्धेत सुयश संपादन केले. तिला मिळालेले यश पुढील प्रमाणे

* १०० मीटर बटर फ्लाय - प्रथम क्रमांक

* २०० मीटर आम. एम. - द्वितीय क्रमांक

* ४०० मीटर आम. एम. - द्वितीय क्रमांक

* १०० मीटर ब्रेस्टस्ट्रोक - तृतीय क्रमांक

* २०० मीटर ब्रेस्टस्ट्रोक - तृतीय क्रमांक

* २०० मीटर फ्री स्टाईल - तृतीय क्रमांक

■ योगासन स्पर्धा

- ✓ भारतीय परंपरा जोपसणारा 'योग' हा क्रीडा प्रकार भारतीयाना नवीन नाही.

श्री योगतज्ञ रामदेव महाराज यानी आपल्या 'योगा' द्वारे आंतरराष्ट्रीय स्तरावर अनेक देशात प्रचार केला.

आमचे महाविद्यालयही कमी नाही आमच्या शिवराज महाविद्यालयाची बी.ए.भाग-१ मधील विद्यार्थिनी कु. शर्मिला सदानंद व्हनबट्टे हिने पुणे येथे दि. ६/८/०६ रोजी झालेल्या राज्यस्तरीय योगासन स्पर्धेत तृतीय क्रमांक मिळविला.

■ इचलकरंजी येथे झालेल्या जिल्हास्तरीय योग परिषद यांनी आयोजित केलेल्या योगासन स्पर्धेत पहिला क्रमांक सर्वांची वाहवा मिळवली.

■ मौरीशीस येथे दि. ३ ते ५ सप्टेंबर २००६ रोजी झालेल्या आंतरराष्ट्रीय योगासन क्रीडास्पर्धेत तिसरा क्रमांक पटकाविला.

■ जयसिंगपूर येथे झालेल्या १२ व १३ डिसेंबर २००६ रोजी शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर आंतर विभागीय योगासन क्रीडा स्पर्धेत दुसरा क्रमांक पटकाविला. तसेच अखिल भारतीय विद्यापीठ बंगलोर येथे झालेल्या योगासन शिबिरांसाठी तिची निवड झाली.

■ श्री. संतोष तुकाराम वामणे (बी.कॉम.भाग-२) याने इचलकरंजी येथे दि. २०/८/२००६ रोजी झालेल्या जिल्हास्तरीय योग परिषद यांनी आयोजित केलेल्या योगासन स्पर्धेत तिसरा क्रमांक पटकाविला.

■ जयसिंगपूर येथे झालेल्या शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर अंतर्गत विभागीय योगासन स्पर्धेत चौथा क्रमांक मिळविला आणि ही योगाची परंपरा यापुढही आम्ही जोपासणार आहे.

■ **फुटबॉल** : गडहिंग्लजचा आवडता खेळ म्हणजे 'फुटबॉल' त्याच खेळाची आत्मीयता आमच्या महाविद्यालयाने सांभाळली आहे. श्री. नागेश आप्पासाहेब राजमाने (बी.ए.भाग-३) यांची शिवाजी विद्यापीठ संघातून निवड झाली. या स्पर्धा उज्जयणी मध्यप्रदेश येथे पार पाडल्या.

अहवालाच्या अंती लिहीतो की गेली दोन वर्षे क्रीडा विभागातर्फे विद्यार्थी मंडळावर निवडून दिलेले दोन विद्यार्थी महाराष्ट्र पोलीस दलात नोकरीला आहेत. जिमखाना विभागाला महाविद्यालयाचे प्राचार्य, संस्थेचे सचिव प्रा. किसनराव कुराडे व इतर कर्मचारी यांचे सतत प्रोत्साहन व सहकार्य लाभले. त्याबद्दल सर्वांचे आभार.

विशेष म्हणजे कु. रेखाताई सावंत या आपल्या महाविद्यालयाचे क्रीडा संचालक प्रा. एस. एस. सावंत यांच्या कान्येची पण पोलीस दलात निवड झाली आहे.

तसेच आमच्या महाविद्यालयातील चार विद्यार्थी पोलीस मध्ये सेवेत आहे सर्व खेळाडूंचे मनःपूर्वक अभिनंदन !

■ वार्षिक स्नेहसंमेलन : क्रीडा स्पर्धा

● **सिनीअर मुले** : श्री. भैरीनाथ कांबळे (बी.ए.भाग-२) सर्वाधिक ३० गुण मिळवून वैयक्तिक जनरल चॅम्पियनशिप संपादनाकेली.

* १००, २००, ४००, ८००, १५०० मी धावणे प्रथम * तिहेटी उडी - प्रथम क्रमांक

● **सिनीअर मुली** : कु. सुशिला चौगले (बी.ए.भाग-२) सर्वाधिक १६ गुण मिळवून वैयक्तिक जनरल चॅम्पियनशिप संपादन केली. * २०० मी. धावणे - द्वितीय * गोळा फेक - द्वितीय * थाळी फेक - प्रथम * लांबउडी - प्रथम

● जनरल चॅम्पियनशिप (सिनीअर विभाग)

कै. प्रा. एन. आर. दुंडगेकर यांचे स्मरणार्थ प्रा. ए. एस. नाळे यांचेकडून ठेवलेली फिरती ढाल बी. ए. भाग-२ या वर्गाने सर्वाधिक ७२ गुण मिळवून ज्यु. विभाग जनरल चॅम्पियनशिप कै. सचिन कृष्णा कदम फिरती ढाल.

● सिनीअर विभाग अॅथलेटिक्स (मुले)

* **दिनकर सावंत** (बी. ए. भाग - १) २००, ४०० मी धावणे, थाळी फेक, तिहेर उडी - द्वितीय ८०० मी. धावणे, लांबवडी - तृतीय

* **नितीन पाटील** (बी. ए. भाग - १) २००, ४०० मी. धावणे, तिहेटी उडी - तृतीय ८००, १५०० मी. धावणे - द्वितीय

* **सुमित जाधव** (बी. एस्सी. भाग - २) १०० मी. धावणे - द्वितीय, लांब उडी - प्रथम

* **रवी शर्मा** (बी. एस्सी. भाग-२) थाळी फेक - तृतीय, भाला फेक - द्वितीय

- प्रा. बी. के. पाटील

क्रीडा विभाग प्रमुख

■ शरीर सौष्टव :

श्री. राजू विलास कलागते (एम.ए.भाग-१)

विटा येथे दि. ४/९/०६ रोजी झालेल्या शिवाजी विद्यापीठ अंतर विभागीय शरीर सौष्टव स्पर्धेत ६० ते ६५ किलो वजन गटात द्वितीय क्रमांक पटकावला.

वार्षिक स्नेहसंमेलन २००६-२००७ या वर्षी शरीर सौष्टव स्पर्धेसाठी एकूण ३० स्पर्धकांनी भाग घेतला. या स्पर्धेत संदीप कंगुरे "शिवराज श्री" चा मानकरी ठरला. राजू कलागते बेस्ट पोजर तर शशिकांत जोशीलकर बेस्ट मस्क्युलर ठरला.

शरीर सौष्टव विभाग प्रमुख - प्रा. वाय. पी. कोल

राष्ट्रीय सेवा योजना

(कनिष्ठ महाविद्यालय)

सन २००६-२००७ या शैक्षणिक वर्षात राष्ट्रीय सेवा योजना + २ स्तर (कनिष्ठ विभाग) मार्फत नियमित कार्यक्रमांतर्गत विविध उपक्रम राबविण्यात आले. तसेच या शैक्षणिक वर्षात मौजे ऐनापूर, ता. गडहिंग्लज येथे दि. २८/११/२००६ ते ७/१२/२००६ या कालावधीत १० दिवसांचे विशेष श्रमसंस्कार शिबीर घेण्यात आले. त्याचा अहवाल पुढील प्रमाणे -

* श्रमदान :

नियमित कार्यक्रमांतर्गत कनिष्ठ महाविद्यालयातील स्वयंसेवकांनी शिवराज महाविद्यालयातील प्रांगणातील गाजर गवताचे निर्मूलन केले. कॉलेज समोरील गटारीची डागडुजी केली. त्यामुळे पावसाळ्यात तुंबणारी गटार वाहती झाली. महाविद्यालयाच्या क्रीडांगणाच्या भोवतालचे तृण काढून मैदानाची डागडुजी केली.

गडहिंग्लज शहराच्या उपनगरात शिवाजी नगर, चिदंबर नगर, साधना कॉलनी, बापुजी साळुंखे नगर या परिसरात श्रमदान करून गवत काढण्यात आले. गटारी साफ करण्यात आल्या. अशाप्रकारे श्रमदानाचे विविध उपक्रम राबविण्यात आले.

* इतर उपक्रम

दि. ४ सप्टेंबर रोजी जनतेमध्ये प्रदुषणाविषयी जनजागृती निर्माण करण्यासाठी गडहिंग्लज शहरातून रॅली काढण्यात आली. या रॅलीत आमच्या विभागातील सुमारे २०० स्वयंसेवकांनी सहभाग घेतला. विविध घोषणांचे फलक घेऊन शहरातील प्रमुख रस्त्यावरून फिरून प्रांतकार्यालयात जाऊन निवेदन देण्यात आले. या कार्यक्रमात आपल्या महाविद्यालयाचे प्राचार्य एन. डी. खिचडी कार्यक्रम अधिकारी, पर्यवेक्षक व्ही. एम. सुरंगे इत्यादिंनी मार्गदर्शन केले. तेथेच प्रत्येक महिन्याच्या ५ तारखेला विनावाहन प्रवास करण्याची प्रतिज्ञा करण्यात आली. त्याबाबत प्राचार्यांच्या हस्ते प्रांताधिकार्यांना निवेदन देण्यात आले.

एड्स विषयी जनजागृती निर्माण करण्यासाठी आमच्या ज्युनिअर एन. एस. एस. विभागात प्राचार्यांच्या

अध्यक्षतेखाली "रेड रिबीन क्लब" स्थापण्यात आले. ज्युनिअर विभागातील स्वयंसेवकांनी गडहिंग्लज शहरातून जनजागृती रॅली काढून 'एड्स' विषयक माहिती जनतेपर्यंत पोचविली. वरीष्ठ विभागातील राष्ट्रीय सेवा योजना व + २ स्तर राष्ट्रीय सेवा योजना विभागामार्फत संयुक्त रक्तदान शिबीर आयोजित करण्यात आले होते. + २ स्तर विभागातील १० स्वयंसेवकांनी यात सहभाग होऊन रक्तदान केले. महाविद्यालयाच्या परिसरात वृक्षारोपणाचे कार्यक्रम राबविण्यात आले.

* बौद्धिक

+ २ स्तरावरील राष्ट्रीय सेवा योजना विभागातील स्वयंसेवकांना मार्गदर्शन करण्यासाठी विविध स्तरावरील विचारवंताची व्याख्याने आयोजित करण्यात आली होती. शिवाजी विद्यापिठात ६ वर्षे राष्ट्रीय सेवा योजना विभागात समन्वयक म्हणून काम केलेले प्रा. सुखदेव भोळे यांचे मार्गदर्शनपर व्याख्यान आयोजित करण्यात आले होते. प्राचार्य एन्. डी. खिचडी, श्री. बाळासाहेब मुल्ला, पर्यवेक्षक प्रा. वि. मा. सुरंगे यांनी स्वयंसेवकांना राष्ट्रीय सेवा योजना विषयी माहिती देऊन मार्गदर्शन केले.

* विशेष श्रमसंस्कार शिबीर

दत्तक गाव मौजे ऐनापूर, ता. गडहिंग्लज, जि. कोल्हापूर येथे दि. २८/११/२००६ ते दि. ७/१२/२००६ या कालावधीत १० दिवसांचे निवासी श्रमसंस्कार शिबीर घेण्यात आले. या दरम्यान मौजे ऐनापूर येथे विविध उपक्रम राबविण्यात आले.

शिबीराचा शुभारंभ, गटविकास अधिकारी श्री. विश्वानाथ बन्ने यांच्या हस्ते करण्यात आला. तर श्रमदानाचा शुभारंभ सरपंच सौ. दीपा देसाई यांच्या हस्ते करण्यात आले. या शिबीरात एकूण ६५ स्वयंसेवक, स्वयंसेवकांनी गावातील सर्व रस्ते, गटारी, रस्त्याकडील वाढलेली झुडपे, ईश्वरलिंग मंदिराचा परिसर, पाण्याच्या टाकीचा परिसर प्राथमिक शाळेच्या मैदानाची डागडुजी, दलित वस्तीचा परिसर, नवीन वसाहत, जैन मंदिराचा परिसर इत्यादी ठिकाणी श्रमदान करून स्वच्छता मोहिम राबविण्यात आली.

प्रा. संजय मटकर, गटविकास अधिकारी श्री. विश्वनाथ बन्ने, गडहिंग्लज तालुका कृषि अधिकारी श्री. एस्. पी.

बेंदुगाडे, गडहिंग्लज तालुका ग्राहक चळवळ मंचचे अध्यक्ष अॅड. डी. बी. देवकाते, श्री. बाळासाहेब मुल्ला इत्यादींची या शिबीर काळात बौद्धिक व्याख्याने झाली. गडहिंग्लज तालुका साखर कारखान्याच्या संचालिका सौ. क्रांतीदेवी किसनराव कुराडे यांच्या उपस्थितीत हळदी-कुंकू, महिला मेळावा पार पडला.

'वृद्धांच्या समस्या व उपाय', 'विज्ञान शाप की वरदान', 'दूरदर्शनवरील वास्तवता व अवास्तवता', 'प्रेमातील वास्तवता' या विषयावर स्वयंसेवकांमध्ये चर्चासत्रे घेण्यात आली. स्वयंसेवकांसाठी विविध स्पर्धा घेण्यात आल्या. यात रांगोळी प्रदर्शन, खो-खो कबड्डी, क्रिकेट इत्यादी सामने घेण्यात आले. या विविध स्पर्धेत स्वयंसेवकांनी विशेष चमक दाखविली. गावातील आरोग्य समस्येवर स्वयंसेवकांनी प्रत्येक घरी जाऊन सर्वेक्षण केले. गावातील जनावरांची निगा राखण्यासाठी आरोग्य शिबीर घेण्यात आले.

संस्थेचे अध्यक्ष प्रा. किसनराव कुराडे, अधिकाऱ्या सौ. पी. बी. सावंत इत्यादींनी सदिच्छा भेट दिली. त्यांचे स्वागत विद्यार्थिनी प्रतिनिधी कु. स्वाती पाटील यांनी केले. कार्यक्रम अधिकारी प्रा. व्ही. एस. मुसाई, प्रा. एम. एस. घस्ती, पर्यवेक्षक, प्रा. व्ही. एम. सुरंगे व प्राचार्य एन. डी. खिचडी यांच्या मार्गदर्शनाखाली हे शिबीर यशस्वीरित्या पार पडले.

सांगता समारंभास एनापूर गावच्या सरपंच सौ. दीपा देसाई प्रमुख पाहुण्या म्हणून उपस्थित होत्या. महाविद्यालयाचे प्राचार्य प्रा. एन. डी. खिचडी यांच्या अध्यक्षतेखाली हा समारंभ यशस्वीरित्या पार पडला. कार्यक्रम अधिकारी प्रा. व्ही. एस. मुसाई यांनी स्वागत व प्रस्तावना केली. प्राचार्यांनी स्वयंसेवक व ग्रामस्थांच्या कार्याचा आढावा घेऊन कौतुक केले. गावातील विविध संस्थांचे पदाधिकारी ग्रामसेवक श्री. राजाराम घेवडी, पोलीस पाटील श्री. ईश्वर कांबळे यांच्यासह ग्रामस्थांचे सहकार्य लाभले. सांगता समारंभाचे सूत्रसंचालन कु. रश्मी जोशी यांनी तर आभार सुप्रिया शिंदे यांनी मानले.

- प्रा. व्ही. एस. मुसाई
कार्यक्रम अधिकारी (+२ स्तर)

राष्ट्रीय सेवा योजना (वरिष्ठ महाविद्यालय)

सन २००६-२००७ या शैक्षणिक वर्षातील राष्ट्रीय सेवा योजनेसाठी एकूण २५० विद्यार्थी-विद्यार्थिनींची नियमित निवड केली. विद्यार्थी-विद्यार्थिनीमध्ये समाजकार्याची आवड निर्माण व्हावी, त्यांच्या अंतर्गत शक्तीला चालना मिळावी व ती विधायक कार्यासाठी उपयोगात यावी, त्यांच्यातील सुप्त गुणांना वाव मिळावा, त्यांच्यात नेतृत्वाची धमक निर्माण व्हावी आणि त्यांनी व्यसनांपासून दूर राहावे व यातूनच त्यांच्याकडून राष्ट्र उभारणीसाठी प्रयत्न व्हावेत अशी अनेक उद्दिष्ट्ये नजरसमोर ठेवून आम्ही वर्षभर कार्य केले.

या वर्षी दि. १४/८/२००६ रोजी स्वातंत्र्यदिनाचे औचित्य साधून महाविद्यालयाच्या परिसरात श्रमदान केले. तसेच दि. २६/८/२००६ रोजी गणेश उत्सवाचे निमित्त साधून श्रमदान कार्यक्रम राबविला. एन. एस. एस. मधील स्वयंसेवकांना व स्वयंसेविकांना राष्ट्रीय सेवा योजनेची ओळख व्हावी व एन. एस. एस. ची शक्ती समजून यावी यासाठी दि. १/९/२००६ रोजी शिवाजी विद्यापीठाचे माजी कार्यक्रम समन्वयक प्रा. सुखदेव भोळे यांचे 'एन. एस. एस. म्हणजे काय ? व त्यामधील माझी (स्वयंसेवकाची) भूमिका' या विषयावर व्याख्यान आयोजित केले. स्वयंसेवकांमध्ये तसेच समाजामध्ये पर्यावरण वाचविण्याची जाणीव निर्माण व्हावी व इंधनाची बचत व्हावी या अनुषंगाने दि. ४/९/२००६ रोजी पर्यावरण बचाव रॅली गडहिंग्लज शहरातून काढली व दि. ५/९/२००६ हा विषय 'विना वाहन दिवस' म्हणून पाळला. तसेच हाच दिवस म्हणजे दि. ५/९/२००६ 'शिक्षक दिन' म्हणून साजरा केला. यावेळी महाविद्यालयातील सर्व प्राध्यापकांना स्वयंसेवकांनी पुष्पगुच्छ देऊन सर्व शिक्षकांप्रती सद्भावना व्यक्त केल्या.

दरवर्षी आमचा एन. एस. एस. विभाग गडहिंग्लज शहरातील एखादा रहदारीचा परिसर दत्तक घेत असतो. त्याप्रमाणे यावर्षी गडहिंग्लज जवळ असलेली गुड्डाई टेंकडी दत्तक घेऊन त्या ठिकाणी दि. १९/९/२००६ रोजी वृक्षारोपण कार्यक्रम पार पडला. त्याच बरोबर संपूर्ण मंदिर परिसराची

साफसफाई केली. त्यानंतर वर्षभर त्या टेकडीवर जाऊन झाडांना पाणी घालणे व मंदिर परिसराची सफाई करणे असे कार्यक्रम राबविले.

राष्ट्रीय सेवा योजना विभागातील स्वयंसेवकांना आपल्या जबाबदारीची जाणीव व्हावी. त्याच बरोबर बाहेरील वातावरणाची जाणीव व्हावी व नेतृत्व विकासासाठी आवश्यक असणाऱ्या विचारांना आत्मसात करावे या अनुषंगाने कर्मवीर हिरे महाविद्यालय गारगोटी येथे दि. २६/९/२००६ ते ३०/६/२००६ या कालावधीत आयोजित केलेल्या 'जिल्हा नेतृत्व विकास' या विषयावरील शिबीरास आमच्या विभागाचे दोन स्वयंसेवक श्री. देसाई विवेक जानबा व श्री. पाटील संदीप यल्लापा हे सक्रिय सहभागी झाले होते. तसेच दि. ६/११/२००६ ते दि. १२/११/२००६ या कालावधीत छत्रपती शिवाजी महाविद्यालय सातारा येथे आयोजित केलेल्या 'स्टेट रिपब्लिक डे प्री ट्रेनिंग' शिबीरात आमच्या विभागाचा स्वयंसेवक श्री. देसाई विवेक जानबा सक्रिय सहभागी झाला. दि. २०/११/२००६ रोजी समाज बांधिलकी म्हणून लायन्स ब्लड बँक व एन. एस. एस. शिवराज महाविद्यालय यांच्या संयुक्त विद्यमाने 'रक्तदान शिबीर' आयोजित केले. या शिबीरात एकूण ६२ रक्तदात्यांनी रक्तदान केले.

एन. एस. एस. च्या माध्यमातून स्वयंसेवकांना भारतीय क्रांतिकारकांची ओळख व्हावी, म्हणून शहीद भगतसिंग जन्म शताब्दी वर्षाचे औचित्य साधून दि. २३/११/२००६ रोजी श्री. बाळासाहेब नदाफ यांचे 'भगतसिंगाचे जीवन व आजचा युवक' या विषयावर व्याख्यान आयोजित केले.

राष्ट्रीय सेवा योजना विभागातील मोठे आव्हान म्हणजे दहा दिवसीय विशेष श्रमसंस्कार शिबीर होय. या वर्षी गडहिंग्लज पासून १२ कि. मी. अंतरावर असलेले मौजे कौल्लो, ता. गडहिंग्लज हे गाव 'दत्तक खेडे' म्हणून निवडले आणि दि. २७/११/२००६ ते दि. ७/१२/२००६ या कालावधीत दोन युनिट मध्ये दहा दिवसीय विशेष श्रमसंस्कार शिबीर यशस्वीरित्या पार पाडले. हे शिबीर यशस्वी करण्यासाठी या गावचे सरपंच श्री. गणपत डोंगरे व सर्व ग्रामपंचायत सदस्य सर्व सेवा संस्था, दूध डेअरी संस्था, पत संस्था, तरुण मंडळे यांनी मोलाचे सहकार्य केले. या शिबीरात श्रमदानातून नवीन रस्ता

तयार करणे, गटर खुदाई व गटर सफाई करणे, शाळेसाठी नवीन मैदान तयार करणे, ग्रामस्वच्छता, मंदिर सफाई असे विविध प्रकल्प पूर्ण केले. त्याच बरोबर बौद्धिक व्याख्याने, अंधश्रद्धा, निर्मूलन कार्यक्रम, महिला मेळावा व हळदी कुंकू कार्यक्रम, वृक्षारोपन कार्यक्रम, पर्यावरण बचाव रॅली, एड्स जनजागरण रॅली असे विविध उपक्रम राबविले. तसेच आमच्या श्रमसंस्कार शिबीरातील स्वयंसेविका कु. पोवार स्वप्नाली वसंतराव हिच्या हृदय शस्त्रक्रियेसाठी शिबीरातील स्वयंसेवक/स्वयंसेविकांनी रु. २५००/- इतका निधी जमा करून शिबीर समारोप प्रसंगी मा. भैरव कुंभार, मा. जे. वाय. बारदेस्कर, मा. विश्वनाथ बन्ने (गटविकास अधिकारी पं. स. गड.), मा. राजेंद्र ठाकूर, प्राचार्य निरंजन खिचडी, प्रा. आप्पासाहेब पवार (सरपंच), गणपत डोंगरे आदिच्या हस्ते तिला दिला.

दि. १८/१२/२००६ रोजी मौजे ऐनापूर या गावी एक दिवसीय विशेष श्रमसंस्कार शिबीर आयोजित केले. या शिबीरात संपूर्ण गावाची साफसफाई केली. रस्त्याच्या दोन्ही बाजूंना वाढलेल्या वनस्पतींचे उच्चाटन करण्यात आले. तसेच सांडपाणी रस्त्यावर येऊन साठून राहू नये म्हणून विविध ठिकाणी शोष खड्डे खोदण्यात आले.

एकंदरीत या शैक्षणिक वर्षाच्या कालावधीत महाविद्यालयाचे प्राचार्य निरंजन खिचडी, सर्व प्राध्यापक वर्ग प्रशासकीय कर्मचारी, संस्थेचे पदाधिकारी, विद्यापीठ प्रतिनिधी श्री. संदीप कापसे, कौलगे गावचे सरपंच श्री. गणपत डोंगरे विद्यापीठाचे अधिकारी वर्ग व सर्व स्वयंसेवक व स्वयंसेविका यांनी जे मोलाचे सहकार्य केले त्या बद्दल सर्वांच मनःपूर्वक आभार !

राष्ट्रीय सेवा योजना कार्यक्रम अधिकारी

प्रा. अशोक मोरमारे

डॉ. बाळासाहेब अजळकर

प्रा. अनिल कुराडे

राष्ट्रीय छात्र सेना

(एन. सी. सी.)

सन २००६ - २००७ सालाकरिता आमच्या महाविद्यालयातून एकूण ५२ छात्रांची निवड करण्यात आली व त्यांना राष्ट्रीय छात्र सेनेमध्ये प्रवेश देण्यात आले.

राष्ट्रीय छात्र सेनेमधून चांगला नागरिक घडावा, या प्रमुख उद्देशाने विद्यार्थ्यांना प्रशिक्षण देण्यात आले. त्याचबरोबर एन. सी. सी. परीक्षेमध्ये यशस्वी होण्यासाठी त्यांना कवायत, शस्त्रज्ञान, नकाशा वाचन, प्रथमोपचार, नागरी सुरक्षा व आत्मसंरक्षण अशा विविध प्रकारचे प्रशिक्षण दिले.

युवकांमध्ये देशभक्ती, अनुशासन, साहस, आत्मविश्वास, आस्था व एकात्मतेच्या भावनेची जागृती व विकास व्हावा यासाठी राष्ट्रीय व राज्य पातळीवरील शिबीरासाठी पाठविण्यात आले.

गतवर्षी राष्ट्रीय पातळीवर झालेल्या आसाम व अरुणाचल प्रदेश मधील भारतीय ट्रेल ट्रेकिंग कॅम्पसाठी सिनिअर अंडर ऑफिसर नरेंद्र कासारकर व कॅडेट नितीन शेलके यांची निवड झाली. या ट्रेकिंग कॅम्पमध्ये अंडर ऑफिसर नरेंद्र कासारकरची ऑल इंडिया कॅम्प सिनिअर म्हणून निवड करण्यात आली. तसेच महाविद्यालयाचा 'बेस्ट कॅडेट' हा बहुमान नरेंद्र कासारकर याला मिळाला.

अहमदनगर येथे झालेल्या आर्मी अँटिचॅम्प कॅम्पसाठी ज्युनिअर अंडर ऑफिसर मिलींद पाटील, सार्जंट सर्जेराव भोसले व कॅडेट गणेश कालकुंद्रीकर यांची निवड झाली. त्यामध्ये मिलींद पाटील याने बी. पी. टी. टेस्टमध्ये प्रथम क्रमांक मिळवून गोल्ड मेडल मिळवले. तसेच येथे झालेल्या मॅरेथॉन स्पर्धेत २००० जवानांच्या मधून १४ वा क्रमांक पटकवला. त्याबद्दल त्याचे अभिनंदन ब्रिगेडीअर आर. एस. चंद यांचेकडून करण्यात आले. कोल्हापूर येथे झालेल्या ए. टी. सी. कॅम्पसाठी १५ कॅडेट्सनी भाग घेतला. या शिबीरामध्ये क्रॉसकंट्री स्पर्धेत कॅडेट संतोष चौगुले याने प्रथम क्रमांक मिळवला. तसेच नरेंद्र कासारकर यांच्या डेल्टा कंपनीला 'ऑल ऑफ दी बेस्ट' चा बहुमान मिळाला. तसेच या कॅम्पमध्ये क्रॉसकंट्रीमध्ये कॅडेट महेश संभाजी व दिपक माने यांनी अनुक्रमे गोल्ड व सिल्व्हर मेडल प्राप्त केले. या सर्वांचा सत्कार ग्रुप कमांडर कर्नल दिनेश नायकवाडी व कर्नल व्ही. आर. व्हीलवनकोथ्याई यांचेकडून करण्यात आले. तसेच या कॅम्पमध्ये निवड झाली. त्यामधील लान्स कारपोरल केशव पाटील याची फर्स्ट कॅटॅगरी मध्ये निवड झाली.

९ ऑगस्ट २००६ रोजी झालेल्या 'रक्तदान' शिबीरामध्ये एकूण ४५ छात्रांनी रक्तदान केले व सार्वजनिक गणपती विसर्जनासाठी कॅडेट्सनी सुरक्षा रक्षक दलाचे काम पाहिले, तसेच 'रस्ता सुरक्षा सप्ताह' निमित्त गडहिंगेलज मधून काढलेल्या रॅलीमध्ये एन. सी. सी. कॅडेट्सनी उत्साहाने भाग घेतला.

एन. सी. सी. दिनानिमित्त झालेल्या स्पर्धेमध्ये कॅडेट संदेश पताडे व विकास पाटील यांनी अनुक्रमे 'बेस्ट ड्रील' व 'बेस्ट इन डब्ल्यू. टी.' हा बहुमान एन. सी. सी., सी.आर. कारपोरल सुहास पाटील याने मिळवला.

अशा रीतीने छात्रांचा सर्वांगीण विकास घडवून त्यांना सेनादल, पोलीसदल व इतर क्षेत्रांमध्ये सेवासंधी प्राप्त व्हावी या दृष्टीने मार्गदर्शन करण्यात आले. विशेष करून प्राचार्य एन. डी. खिचडी यांचे मार्गदर्शन लाभले.

मेजर, डॉ. एस्. ए. जोडगुडी

राष्ट्रीय छात्रसेना ऑफिसर

पदव्युत्तर विभाग

कोल्हापूर जिल्ह्याच्या पश्चिम क्षेत्रातील अविकसित ग्रामीण विद्यार्थ्यांच्या उच्च शिक्षणाच्या सोईचा भार शिवराज महाविद्यालयाने उचलला आणि प्रत्येक वर्षी पी. जी. च एक-एक नवें दालन इथे उघडत गेलं. केवळ कला शाखाच नव्हे तर वाणिज्य आणि विज्ञान विभागाच्या उच्च शिक्षणाची सोय उपलब्ध झाली. एम्. बी. ए. च्या जोडीला आता एम्. एड्. चीही सुविधा इथे होत आहे. कोणत्याही विद्यापीठात राहून पी. जी. ची पदवी घेणं ग्रामीण विद्यार्थ्यांना आर्थिक दृष्ट्या परवडण्यासारखं नसतं; इतकच नव्हे तर बहिस्थ विद्यार्थी म्हणून शिक्षण घेताना येणाऱ्या खर्चात आमच्या महाविद्यालयातून पी. जी. ची पदवी घेणं विद्यार्थ्यांसाठी सोईचे झालेले आहे. त्यामुळे अभिमानाने एक गोष्ट मान्य करावी लागेल की शिवराजचा हा विभाग कार्यरत झाला नसता तर ग्रामीण भागातील असंख्य होतकरू विद्यार्थ्यांना उच्च शिक्षणापासून वंचित रहावे लागले असते.

पी.जी. च्या विद्यार्थ्यांच्या स्वतंत्र स्वागत समारंभापासून या विभागाचे या वर्षीचे कामकाज सुरु झाले. अध्यापनासाठी आसपाच्या महाविद्यालयांतील प्राध्यापक वर्ग उपलब्ध व्हावा म्हणून ; विद्यार्थ्यांच्या दृष्टिने थोडेसे गैरसोईचे असतानाही नाइलाजाने आम्हाला या विभागातील अध्यापन कार्य दुपारच्या वेळेत आयोजित करावे लागले. तरीही विद्यार्थ्यांचा भरभरून प्रतिसाद मिळत गेला. या वर्षी या विभागात विद्यार्थी शिक्षण घेत आहेत. त्यांच्यासाठी गेस्ट लेक्चरर्स काम करीत आहेत. शासनाकडून आणि विद्यापीठाकडून मिळणाऱ्या सर्व सवलती, शिष्यवृत्त्या आणि पुरस्कार या विद्यार्थ्यांपर्यंत पोहोचविण्यासाठी हा विभाग नेहमीच प्रयत्नशील असतो. अनेक अडचणींवर मात करीत हा विभाग दिवसेंदिवस अधिक व्यापक होत आहे.

डॉ. के. आर. पाटील

पी. जी. विभाग प्रमुख

ग्रंथालय

आजच्या या माहिती तंत्रज्ञान युगामध्ये अनुभव, व्यथा, कथा आणि आपुलकीचा नजराना व माणुसकीचे दर्शन विचारातून घडविले जाते. या ज्ञानाच्या समृद्ध मंदिरात विचारांची अनुभूती मिळते. या ठिकाणी सरस्वतीचे दर्शन घडते, ज्या ठिकाणी साहित्यिकांच्या कथा, कविता, ललित साहित्यातून माणुसकीचे दर्शन होते. असे हे ज्ञानाचे भांडार म्हणजे ग्रंथालय होय. शब्दांच्या माध्यमातून साहित्य वाचकांच्या काळजाला भिडतो त्यावेळी माणुसकीचे दर्शन घडवून आणणाऱ्या साहित्याला परमेश्वरी रूप मिळते. सामाजिक विचारांच्या परिसमय स्पर्शाने पावन झालेल्या या नगरीत शिवराज महाविद्यालयाच्या ग्रंथालयाचली ख्याती सर्व दूर पसरली आहे.

आमच्या ग्रंथालयाचे एक फलीत आजच्या घडीला विचाराने दरवळत आहे. या महाविद्यालयाच्या गौरवशाली परंपरेत कर्मवीर विठ्ठल रामजी शिंदे शिक्षण संस्थेचे अध्यक्ष मा. किसनराव कुराडे यांनी आपल्या लेखन प्रवासात 'चिंगीचे जीवदान पत्र', 'लढाई', 'वस्त्रहरण', 'कैफियत' या सारख्या साहित्यकृती निर्माण केल्या आहेत. त्यांच्या चिंगीचे जीवदानपत्र या प्रबोधनात्मक साहित्यकृतीस संगमेश्वर येथील मानाचा कविवर्य अनंत फंदी साहित्य पुरस्काराने गौरविण्यात आले.

आज महाविद्यालयाच्या ग्रंथालयात एकूण ४६९९९ इतकी ग्रंथ संख्या असून त्यांची किंमत २४,९७,९८७-०० इतकी आहे. त्याच प्रमाणे ग्रंथालयात विविध अभ्यासक्रमावर आधारित ७६ नियतकालिके येतात. त्यांची वार्षिक वर्गणी २४५०० इतकी आहे.

विद्यापीठ अनुदान आयोगाकडून १० व्या योजने अंतर्गत २,०८,०८०-०० रुपयाचे संदर्भ ग्रंथ खरेदी करण्यात आले.

महाविद्यालयातील गरीब व गुणानुक्रमे हुशार विद्यार्थ्यांना वर्षभर वापरासाठी पुस्तक पेढीतून पुस्तकसंच दिला जातो. अशा विद्यार्थ्यांची संख्या २१५ इतकी आहे.

ग्रंथालय समृद्ध व अद्यावत करण्यासाठी आमच्या संस्थेचे अध्यक्ष मा. किसनराव कुराडे, प्राचार्य एन्. डी. खिचडी तसेच संस्थेचे सहसचिव मा. टी. ए. पाटील, अधीक्षक सौ. पी. बी. सावंत व माझे ग्रंथालयीन सेवक यांचे मोलाचे सहकार्य लाभते. यामुळेच आजचे हे प्रशस्त व सुसज्ज ग्रंथालय अस्तित्वात आले आहे.

दृष्टीक्षेपात ग्रंथ-संख्या

- एकूण ग्रंथ संख्या : ४६९९९
- एकूण ग्रंथाची किंमती : २४,९७,९८७-००
- एकूण नियतकालिके : ७६
- नियतकालिकांची वार्षिक वर्गणी : २४,५००-००

पदवीयुत्तर विभाग

- एम. ए. मराठी ग्रंथ संख्या - ९००
- एम. ए. हिंदी ग्रंथ संख्या - ५१०
- एम. ए. इंग्रजी ग्रंथ संख्या - ६५०
- एम. ए. अर्थशास्त्र ग्रंथ संख्या - ४१०
- एम. कॉम. अकॉंट्सी ग्रंथ संख्या - २२१
- एम. एस्सी. कॉम्प्युटर ग्रंथ संख्या - २५०

सिबाका युनिट

- बी. सी. एस. ग्रंथ संख्या - ३५०
- बी. सी. ए. ग्रंथ संख्या - १५०
- बी. बी. ए. ग्रंथ संख्या - २९०

शाखा निहाय

- आर्ट्स विभाग - ३१४६९
- कॉमर्स विभाग - ५५००
- सायन्स विभाग - ९३००
- कॉम्प्युटर विभाग - ६५०

एकूण वाचकांची संख्या - ३५००

- श्री. रतन आ. जाधव

सहाय्यक ग्रंथपाल

सांस्कृतिक विभाग

आपल्या महाविद्यालयातील विद्यार्थी-विद्यार्थिनींचे विविध कलागुण, त्यांचा व्यक्तिमत्व विकास, त्यांच्यातील साहित्य निर्मितीला प्रोत्साहन, सभाधिपटपणा यासारख्या अनेक गोष्टींकडे विशेष लक्ष देऊन सन २००६-०७ या शैक्षणिक वर्षामध्ये सांस्कृतिक विभागाच्यावतीने विविध कार्यक्रमांचे आयोजन करण्यात आले. त्यातून सांस्कृतिक विभागाची विविध उद्दिष्ट्ये साध्य करण्याचा प्रयत्न केला.

विद्यार्थी-विद्यार्थिनी-प्रतिनिधींचा सत्कार समारंभ प्रमुख पाहुणे मा. आण्णासाहेब गळतगे यांच्या प्रमुख उपस्थितीत दि. ८/९/२००६ रोजी घेण्यात आला. आमच्या संस्थेचे अध्यक्ष मा. किशनराव कुराडे यांना अनंतफंदी पुरस्कार त्यांच्या सहित्यसेवेबद्दल प्राप्त झाला यानिमित्ताने त्यांचा सत्कार मा. प्राचार्यांच्या उपस्थितीत दि. ९/९/२००६ रोजी करण्यात आला, ज्युनिअर विभागातील राज्यशास्त्राचे प्राध्यापक चंद्रहास धुमाळ यांच्या सेवानिवृत्ती निमित्त सत्कार व शुभेच्छा समारंभ दि. ३०/९/२००७ रोजी घेण्यात आला. त्यावेळी मा. प्राचार्य अध्यक्षस्थानी होते. गुड्डाईदेवी भडगांव येथे ललित कला मंच व सांस्कृतिक विभाग यांच्या संयुक्त विद्यमाने दि. २३/११/२००६ रोजी चित्र, काव्य, संगीत मैफल कार्यक्रमाचे आयोजन केले. यामध्ये अनेक कलाकार विद्यार्थी-विद्यार्थिनी सहभागी झालेल्या होत्या. आजरा महाविद्यालय आजरा येथे दि. १३/२/२००७ रोजी 'नाट्याभिनय' या एक दिवसीय चर्चासत्रासाठी विद्यार्थ्यांसह सहभाग दिला.

विद्यार्थी-विद्यार्थिनींना थोर पुरुषांच्या जीवनाची, कार्याची, विचारांची ओळख व्हावी यासाठी म. गांधी, लो. टिळक, डॉ. आंबेडकर, शिवजयंती, क्रांतिदिन यासारख्या कार्यक्रमांचे आयोजन करून थोरांचे विचार विद्यार्थ्यांच्यापर्यंत पोहोचवण्याचा प्रयत्न केला. तसेच वर्षभरात वक्तृत्वस्पर्धा, काव्यवाचन स्पर्धा, फॅन्सी ड्रेस स्पर्धा इत्यादी स्पर्धांचे आयोजन करून विद्यार्थ्यांतील सभाधिपटपणा व त्यांचे अंगभूत कलागुण विकसित करण्याचा प्रयत्न केला. या व्यतिरिक्त त्या त्या प्रसंगाच्या निमित्ताने वेगवेगळे कार्यक्रम मा. प्राचार्यांच्या परवानगीने आयोजित केले व त्याचा लाभ विद्यार्थी-विद्यार्थिनींना करून दिला.

वरील सर्व कार्यक्रमासाठी सांस्कृतिक विभागातील प्रा. व्ही. एम्. सुरंगे, प्रा. आशपाक मकानदार यांचे सहकार्य लाभले. तसेच मा. प्राचार्य एन्. डी. खिचडी यांचे मोलाचे मार्गदर्शन मिळाले.

धन्यवाद !

- प्रा. आनंद कुंभार

सांस्कृतिक विभाग प्रमुख

ललित कला मंच

शिवराज विद्यासंकुलातील विद्यार्थी-विद्यार्थिनींच्या सुप्त गुणांना आविष्कृत करणारा व सतत कार्यरत असणारा विभाग म्हणजे ललित कला मंच अशी या विभागाची ओळख सर्वांना झाली आहे.

या विभागामार्फत विविध कार्यक्रम व स्पर्धांचे आयोजन करण्यात आले. त्यामध्ये हस्ताक्षर, मेहंदी, रांगोळी स्पर्धांना चांगला प्रतिसाद लाभला. तर श्री. बाळासाहेब देवेकर यांचे पुष्परचनेचे प्रात्यक्षिक विद्यार्थीवर्गाला दृष्टी व प्रेरणा देणारे ठरले.

हादग्याच्या दिवसांचे औचित्य साधून एम्. ए. भाग-१ मधील कु. दीपा बंदी ह्या विद्यार्थिनींनी 'हादग्याची गाणी' ह्या शोध निबंधाचे वाचन केले तर त्याच दिवशी ज्युनिअर विभागातील सर्व विद्यार्थिनींनी फेर धरून हादग्याची गाणी गाईली.

ललित कलामंच मार्फत वर्षातून पूर्ण एक दिवसाची मैफल आयोजित केली जाते. यापूर्वी चित्र-काव्य-अभिनय-संगीत मैफली गजरगावचा लकमेश्वर मंदिर परिसर व किल्ले सामानडगचा परिसोर इथे संपन्न झाल्या. अशाच प्रकारची मैफल गुड्डाई (भडगांव) येथे दि. २३/११/२००६ रोजी संपन्न झाली.

सकाळच्या सत्रात श्री. आनंद सुतार, अमित हिरेमठ, रमण लोहार, स्वप्नील गावडे, निसर्गदृश्य आपल्या कुंचल्यांनी कागद-कॅनवासवर साकार करतानाचे प्रात्यक्षिक कलेत रस घेणाऱ्या आमच्या विद्यार्थ्यांना मौलिक ठरले. दुपारच्या सत्रात श्री. संजय मटकर या निमंत्रित कवीच्या उपस्थितीत आमच्या विद्यार्थी-विद्यार्थिनींनी स्वरचित कवितांचे वाचन केले. त्यानंतर संजय मटकर यांनी आपल्या 'काळीजपंख' या काव्य संग्रहातील कवितांचे वाचन करून त्या मागील भूमिका व जन्मकथा सांगितल्या आणि उपस्थित विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन केले.

सायंकाळच्या सत्रातील गीत-संगीत मैफल अविस्मरणीय ठरली. यात बाळपरितकरांचे बासरी व माऊथऑर्गन वादन, प्रा. एम्. एस्. घस्ती व रविंद्र भोसले यांचे गझल व भावगीत गायन यामुळे कार्यक्रमाने उंची गाठली. प्राचार्य निरंजन खिचडी यांचे प्रोत्साहन, सांस्कृतिक विभागाचे प्रा. आनंद कुंभार, प्रा. के. ए. सावेकर यांचे सहकार्य आणि ज्युनिअर, सिनिअर, सिबाका, गोविंदराव माळी हायस्कूल, निओरा स्कूल मधील विद्यार्थी-विद्यार्थिनींचा सहभाग यामुळे एकदिवसीय शिबीर यशस्वी झाले.

- प्रा. व्ही. एम्. सुरंगे

विभाग प्रमुख

वाणिज्य व व्यवस्थापन मंडळ

डॉ. आर. बी. तेली

महाविद्यालयातील वाणिज्य व व्यवस्थापन मंडळा मार्फत अध्यक्ष या नात्याने पुढील व्याख्याने आयोजित केली.

- १) दि. २७/१२/२००६ रोजी "वाणिज्य विद्यार्थ्यांसाठी रोजगाराच्या संधी" या विषयावर श्री. रोहित देशपांडे यांचे व्याख्यान.
- २) दि. ३/१/२००६ रोजी "गुंतवणूकव आर्थिक सेवा सल्ला" या विषयावर श्री. सागर पाटील यांचे व्याख्यान.
- ३) दि. १३/१/२००६ रोजी "विम्याचे महत्व" या विषयावर श्री. दयानंद पाटील यांचे व्याख्यान.

वक्तृत्व स्पर्धा विभाग

विद्यार्थ्यांच्या अंगभूत कला-गुणांना वाव मिळावा, विचारांच्या जडण-घडणीतून त्यांच्या व्यक्तिमत्वाला नवी उभारी मिळावी, शब्द साधनेतून वाणीचे सामर्थ्य निर्माण व्हावे, समय सूचकता, हजरजबाबीपणा, आत्मविश्वास, भाषाप्रभुत्व इ. गुणांचा विकास व्हावा या उद्देशाने 'वक्तृत्व विभागाने' वर्षभर कार्य केले.

वक्तृत्वाच्या प्रांगणात शब्द साधना करणाऱ्या शब्दसाधकांचे व्यक्तिमत्व घडावे यादृष्टीने वक्तृत्व स्पर्धा विभागामार्फत महाविद्यालयातील अनेक विद्यार्थ्यांना वेळोवेळी मार्गदर्शन करणेत आले. विविध स्पर्धांच्या दृष्टीने विद्यार्थ्यांची पूर्ण तयारी करून वक्तृत्व व काव्यवाचन स्पर्धेत पाठविणेत आले. कोल्हापूर, आजरा, चंदगड, गडहिंग्लज इ. ठिकाणी झालेल्या स्पर्धेत कु. श्रद्धा पाटील, कु. अर्चना सुतार, कु. शितल कळविकट्टे, कु. स्नेहा पाटील, विक्रम पाटील, विशाल पाटील इ. विद्यार्थ्यांनी उल्लेखनीय यश प्राप्त करून महाविद्यालयाच्या सांस्कृतिक वैभवात मोलाची भर घातली आहे.

वक्तृत्व विभाग प्रमुख - प्रा. आशपाक मकानदार

महिला अन्याय निवारण व

लैंगिक छळ प्रतिबंधक समिती

आमच्या महाविद्यालयामध्ये सन २००० पासून शिवाजी विद्यापीठ कायद्यानुसार लैंगिक छळ प्रतिबंधक महिला संरक्षण समिती स्थापन करण्यात आलेली आहे. विद्यापीठाच्या मार्गदर्शक तत्वानुसार ही समिती कार्यरत आहे.

या समितीद्वारे आजपर्यंत विद्यापीठ आदेशानुसार उपक्रम राबविण्यात आलेले आहेत. या समितीतर्फे स्त्री अन्याय, असमानता, लैंगिक छळ विरोधात तसेच हिंसक मानसिकता बदलासाठी प्रबोधनात्मक कार्यक्रमांची हाती घेणेत आले. त्यासाठी प्रबोधनात्मक व रचनात्मक कार्यक्रमांचे नियोजन केले जात असते. तसेच समाजातले व शहरी, खेडी परिसरांत होणाऱ्या स्त्री अन्याय विरोधात आंदोलन, निषेध, प्रतिकार इ. कार्यक्रमातही समिती सदस्य व विद्यार्थी-विद्यार्थिनींचा सहभाग असतो. अन्याय निवारण कक्षा बरोबरच समाज प्रबोधन व जनजागृती हे ही समितीचे उद्दिष्ट आहे.

या वर्षी महाविद्यालयात समितीतर्फे खालील उपक्रम राबविण्यात आले.

व्याख्याने : १. श्रीमती वासंती मेरू

अध्यक्षा, महिला अन्याय निवारण समिती, पलूस
विषय - आजच्या युवतीसमोरील आव्हाने

२. प्रा. सौ. विद्या सावंत - बी. एड. कॉलेज, गडहिंग्लज
विषय - सावित्रीबाई फुले आदर्श व्यक्तिमत्व - सावित्रीबाई फुले जयंती निमित्त

३. सांस्कृतिक - प्रबोधनात्मक नाटिका
स्त्री भ्रूणहत्या विरोधी नाटिका
मुलगीच हवी हो !

सादरकर्त्या-विद्यार्थीनी, लेखन - प्रा.सौ. मुजुमदार
प्रबोधनासाठी गडहिंग्लज शहरात वडरगे व उत्तूर येथे शारदोत्सव निमित्त सादरीकरण.

४. विद्यार्थी प्रबोधनासाठी स्पर्धा

■ निबंध स्पर्धा :

विषय - हुंडाबळी - एक सामाजिक समस्या
स्त्री भ्रूणहत्या - एक सामाजिक समस्या
आम्हाला काय हवे - आरक्षण की संरक्षण
पर्यावरण आणि आम्ही

■ वक्तृत्व स्पर्धा-सावित्रीबाई फुले जयंती निमित्त

विषय - माझे आवडते उत्तुंग स्त्री- व्यक्तिमत्व
विज्ञान आणि पर्यावरण
नारीविना बदलाव अधुरा
वाचन संस्कृती मरते आहे
मिडीया, मोबाईल आणि आम्ही
राष्ट्रपती डॉ. अब्दूल कलाम यांच्या
स्वप्नातील भारत

विभाग प्रमुख - प्रा. सौ. एस्. ए. मुजुमदार

‘गुणी शिवराजीयन’ निवड समिती

सन २००६-२००७ या शैक्षणिक वर्षामध्ये विद्यार्थ्यांचे अर्ज मागवून घेऊन शैक्षणिक गुणवत्ता, सामाजिक कार्य, एन. एस. एस., एन. सी. सी., सांस्कृतिक कार्यक्रम, खेळ, वर्तणूक, शिस्त, हजेरी, लेखन, काव्यवाचन, वक्तृत्व, स्पर्धा परीक्षा इ. कार्यक्रमातील व उपक्रमातील सहभाग व प्रत्यक्ष मुलाखत घेऊन उमेदवारांची ‘गुणी शिवराजीयन’ म्हणून निवड करणेत आली. मुलाखत घेणेसाठी सौ. विशाखा जोशी, श्री. खोराटे एस. एन., श्री. पद्मानावर एस्. डी., डॉ. पाटील टी. एन., सौ. मुजुमदार सौ. आशालता मगर व प्रा. एस. सी. जोशी यांचे सहकार्य लाभले. गुणी शिवराजीयन निवड समितीच्या नियोजनासाठी प्र. प्राचार्य श्री. खिचडी एन. डी. यांचे मार्गदर्शन लाभले.

गुणी शिवरायीन २००६-२००७

- २) श्री. आनंदा शिवाजी पोवार (बी. ए. भाग-३)
- ३) कु. सरीता मारुती कडूकर (बी. एस्सी. भाग-२)

- डॉ. पोवार टी. एन.

प्रमुख गुणी शिवराजीयन निवड समिती

वार्षिक स्नेहसंमेलन २००७

शिवराज महाविद्यालय, संभाजीराव माने कनिष्ठ महाविद्यालय, सिबाका, निओरा इंग्लिश मेडियम स्कूल, आणि माळी हायस्कूल, गडहिंगलज विद्या संकुलाचे संयुक्त वार्षिक स्नेहसंमेलन आणि पारितोषिक वितरण समारंभ महाविद्यालयाच्या प्रांगणात दि. ३१ जानेवारी, १ व २ फेब्रुवारी २००७ रोजी अत्यंत उत्साहाने व आनंदाने विद्यार्थ्यांच्या कला व क्रीडा गुणांना संधी उपलब्ध करून देणारा ‘शिवराज महोत्सव २००७’ संपन्न झाला.

बुधवार दि. ३१/१/२००७ रोजी सकाळी मा. प्राचार्य खिचडी यांच्या शुभहस्ते ध्वजारोहन आणि दीपप्रज्वलनाने शिवराज महोत्सवाचा शुभारंभ झाला. त्यानंतर महाविद्यालयाच्या युवक-युवतींनी फनी गेम्सचा आनंद लुटला. विविध जीवनशैलीची ओळख करून देणारा फॅन्सी ड्रेसचा रंगतदार भरगच्च कार्यक्रम देखील संपन्न झाला. दुपारी शिवराज परिवार आणि विद्यार्थी यांच्यातील

मित्रत्वाचा क्रिकेट सामना अत्यंत अटीतटीने व खेळीमेळीच्या वातावरणात पार पडला. खास महिलांच्यासाठी हळदीकुंकु पुष्परचना, पाककला, सॅलेड डोकोरेशन, मेहंदी अशा स्पर्धात्मक प्रदर्शनांनी दर्शक आनंदून गेले.

गुरुवार दि. १ फेब्रुवारी २००७ रोजी सकाळी नवोदितांच्या व्यक्तिमत्वाला नव्या दिशा मिळाव्यात. म्हणून विविध प्रदर्शनांच्या उद्घाटनांनी दुसऱ्या दिवसाचा प्रारंभ झाला. मानवी मनातील भावभावनांची चित्रे रांगोळीतून रेखांकित करणाऱ्या चित्रकला व रांगोळी स्पर्धा तर प्लॅनिंगफोरम, ग्रंथ प्रदर्शन आणि मार्केट सर्वेबुक्स एक्झिबिशनच्या रूपाने जागतिक बाजारांची वैशिष्ट्य दर्शकासाठी सादर करणाऱ्या स्पर्धा, भिक्तीपत्रक आदींचे प्रमुख अतिथींच्या आणि मान्यवरांच्या उपस्थितीत उद्घाटन सोहळा संपन्न झाला.

महोत्सवातील प्रमुख कार्यक्रम म्हणजे पारितोषिक वितरण समारंभ, कला आणि क्रीडा स्पर्धा, विविध परीक्षेतील धवल यश संपादन करणाऱ्या विद्यार्थी-विद्यार्थिनींचा प्रमुख अतिथींच्या शुभ हस्ते पारितोषिक वितरण समारंभ करून गौरविण्यात आले. आमच्या संस्थेचे अध्यक्ष मा. प्रा. किसनराव कुराडे यांच्या अध्यक्षतेखाली संपन्न झालेल्या या कार्यक्रमास प्रमुख पाहुण्यांच्या रूपाने सुप्रसिद्ध साहित्यिक कविवर्य व नाट्यकलावंत मा. विष्णू सुर्या वाघ यांच्या वक्तव्याने आणि शिवराजच्या मैतरानो गोव्याला एकदा येऊन जा या काव्यगायनाने उपस्थित रसिकांची मने जिंकली. त्याचप्रमाणे महाराष्ट्र राज्याचे उच्च व तंत्र शिक्षण विभागाचे विशेष प्रशासन अधिकारी मा. डॉ. अमृतराव गोरुले यांच्या रसाळ वाणीने उपस्थित रसिकांना त्यांचे व्याख्यान अत्यंत उद्बोधक व प्रेरणादायक ठरले. दुपारी ३.०० वा. शरीरसौष्टव स्पर्धेच्या निमित्ताने युवक बॉडीबिल्डरांनी पणाला लावलेले कौशल्य पाहून उपस्थित रसिक थक्क झाले.

शुक्रवारी दि. २ फेब्रुवारी २००७ रोजी तिसऱ्या दिवशीचा विद्यार्थ्यांचा सर्वात आवडीचा दिवस म्हणजे विविध गुणदर्शनाचा कार्यक्रम आणि त्या विभागाचे कुशल प्रमुख प्रा. शिवराम कडूकर यांच्या मार्गदर्शनाने संपन्न झाले. त्यानंतर महाविद्यालयाने दिलेल्या स्वादिष्ट अल्पोपहाराचा आस्वाद संपूर्ण विद्यासंकुलाने घेतला. तर महोत्सवांची सांगता दुपारी आयोजित केलेल्या शेलापागोटे कार्यक्रमाने

संपन्न झाला.

सर्वार्थाने वार्षिक स्नेहसंमेलनातील सर्वच भरण्च कार्यक्रम अफलातून यशस्वी झाल्याची जाणीव झाली. अर्थात या सुखद अनुभवासाठी प्राध्यापकांचा उच्चाधिकार समितीबरोबरच इतर ३१ उपसमित्या अगदी हिरारीने कार्यमग्न झाल्या होत्या. शिवाय मा. प्राचार्य एन्. डी. खिचडी यांच्या उत्साहवर्धक मार्गदर्शनामुळे स्नेहसंमेलनाचा हा सोहळा अत्यंत उत्साहाने रूचीपूर्ण वातावरणात पार पडला. वरिष्ठ विद्यार्थी प्रतिनिधी संदीप कापसे, कनिष्ठ विद्यार्थी प्रतिनिधी कु. जयश्री पाटील व सर्व वर्ग प्रतिनिधी, सिबाकाचे समन्वयक प्रा. आज्ञाद पटेल, प्रा. अनिल कुराडे कनिष्ठ महाविद्यालयाचे सुपरवायझर प्रा. व्ही. एम्. सुरंगे या सर्वांचे मोलाचे सहकार्य लाभले आणि म्हणूनच या स्नेह संमेलनासाठी तन, मन, धन रूपाने प्रत्यक्ष-अप्रत्यक्षपणे सहकार्य केलेले सर्व विद्यार्थी-विद्यार्थिनीनी, विविध विद्याशाखांचे प्रशासकीय कर्मचारी, प्राध्यापक, प्राचार्य, हेडमास्तर, संस्थाचालक आणि प्रायोजक व परीक्षक या सर्वांचे आभार मानल्याशिवाय हा अहवाल पूर्णत्वास पोहोचू शकणार नाही. याची मला खात्री वाटते.

- डॉ. एन्. बी. जाधव

स्नेहसंमेलन प्रमुख

पालक-शिक्षक-विद्यार्थी

समन्वय समिती

पालक-शिक्षक-विद्यार्थी यामध्ये सातत्याने समन्वय राहावा यातून सर्वांच्या अडचणी समजून घेता याव्यात आणि काळाच्या अडचणी लक्षात घेवून शिक्षण असावे यासाठी शैक्षणिक वर्ष २००६-२००७ मध्ये पालक-शिक्षक-विद्यार्थी समन्वयक समिती मार्फत मा. प्राचार्य निरंजन खिचडी यांचे अध्यक्षतेखाली दि. ८/१/२००७ रोजी महाविद्यालयाच्या प्रांगणात पालक मेळावा आयोजित केला होता. सदर मेळाव्यास पालक-शिक्षक-विद्यार्थी मोठ्या संख्येने उपस्थित होते. य मेळाव्यात विद्यार्थ्यांच्या समस्यांबाबत चर्चा करण्यात आली आणि या समस्या निवारण्यासाठी एक आराखडा तयार करणेत आला. मा. प्राचार्यांनी महाविद्यालयाच्या सौंदर्यवृद्धी करता केलेल्या विविध कामांची पालकांकडून प्रशंसा केली.

य समिती मार्फत स्नेह संवर्धनासाठी हळदी कुंकू समारंभ दि. ३१/१/२००७ रोजी आयोजित करणेत आला होता. या कार्यक्रमास शिक्षिका, विद्यार्थिनी त्यांच्या माता-भगिनी मोठ्या संख्येने सहभागी झाल्या होत्या.

- डॉ. एस्. के. नेर्ले

प्रमुख पालक-शिक्षक-विद्यार्थी समन्वय समिती

प्रसिध्दी विभाग २००६-२००७

शिवराज महाविद्यालयाच्या गौरवशाली वाटचालीत महाविद्यालयातील राबविण्यात येणारे विविध उपक्रम, तसेच यशवंत, गुणवंतांच्या कर्तृत्वाची नोंद आम्ही प्रसिध्दी विभागामार्फत वेळीच घेतो त्यांच्या कार्याला अधिक झळाली मिळावी या उद्देशाने गौरवाची बातमी वृत्तपत्रांच्या कार्यालयाकडे पोहचवतो. प्रसिद्धी झालेली बातमी, मिळणारे समाधान आणि गुणी विद्यार्थ्यांच्या चेहऱ्यावरचे हास्य हीच आमच्या प्रसिद्धी विभागाची पोचपावती होय.

महाविद्यालयातील विविध कार्यक्रमांच्या बातम्या आजपर्यंत विविध वृत्तपत्रांमध्ये झळकल्या त्यासाठी वृत्तपत्र कार्यालयाच्या बातमीदार बंधूंचे विशेष सहकार्य लाभले. त्यांच्या सहकार्यानेच आमचा प्रसिद्धी विभाग कार्यरत आहे. महाविद्यालयाच्या कर्तृत्वाचा 'महामेरु' प्रगतशील वाटचालीत पुढे ठेवण्यासाठी प्रसिद्धी विभाग कार्यरत आहे.

- प्रा. एस. सी. जोशी

श्री. अनिल कलकुटकी

प्रसिद्ध विभाग

स्पर्धा परीक्षा मार्गदर्शन विभाग

महाविद्यालयाच्या स्पर्धा परीक्षा मार्गदर्शन विभागामार्फत वर्ष २००६-०७ मध्ये खालील उपक्रम घेण्यात आले.

* दि. २६ डिसेंबर २००६ रोजी सतिश संभाजी जाधव (बी. ई. केमिकल) ऐनापूर, ता. गडहिंग्लज येथील विद्यार्थी सद्या खरगपूर आय. आय. टी. मध्ये शिक्षण यांचे 'विज्ञान व अभियांत्रिकी क्षेत्रातील संघी' या

विषयावर व्याख्यान. अध्यक्षस्थानी डॉ. एस्. वाय्. कोतमिरे होते.

- * दि. २८ डिसेंबर २००६ रोजी सकाळी १०.३० ते ११.३० वा. या वेळेत सामान्य अध्ययन चाचणी घेण्यात आली या चाचणीतील गुणानुक्रमे तीन क्रमांकाना रोख पोरितोषिक व प्रशस्तीपत्रे देण्यात आली.
- * अग्रणी महाविद्यालय आजरा समूहा मार्फत कला, वाणिज्य व विज्ञान महाविद्यालय, गडहिंग्लज येथे आयोजित स्पर्धा परीक्षा विषयक कार्यशाळेत पाच विद्यार्थी सहभागी झाले. येथे घेण्यात आलेल्या सामान्य अध्ययन चाचणी मध्ये रविकुमार घेवडे, कु. मोर्ती व उत्तम ढेंगे यानी अनुक्रम प्रथम, द्वितीय व तृतीय क्रमांक मिळविले. (१६ डिसेंबर २००६)
- * दि. ११ जानेवारी २००७ रोजी महाविद्यालयातील विद्यार्थ्यांसाठी 'मुलाखतीचे तंत्र आणि मंत्र' या विषयावर एक दिवसाची कार्यशाळा घेण्यात आली. या कार्यशाळेत अर्ज करताना प्रा. पी. टी. वाघमारे, मुलाखतीचे मानसशास्त्र प्रा. राजेंद्र गुंडे व मुलाखत देताना - डॉ. एस्. डी. पाटील अशी व्याख्याने झाली. उद्घाटन समारंभात प्रा. जी. जी. गुळवणी यांनी बीज भाषण केले.
- * १५ जानेवारी २००७ यु. आय्. सी. टी. मुंबई व मराठी विज्ञान परिषद गडहिंग्लज यंचे सहकार्याने यु. आय्. सी. टी. मुंबईतील संशोधन सचिन पाटील यांचे 'चला संशोधनाकडे वळा' या विषयावर विशेष व्याख्यान आयोजित केले.
- * दि. ३० जानेवारी २००७ इ. रोजी डॉ. एस्. डी. पाटील यांनी राष्ट्रीय छात्रसेनेच्या विद्यार्थ्यांसाठी 'दिशा करिअर' ची या विषयावर मार्गदर्शन केले. या विविध उपक्रमांना मा. प्राचार्यांचे मार्गदर्शन व विभागातील सर्व सदस्यांचे सहकार्य मिळाले.

- डॉ. एस्. डी. पाटील

प्रमुख, स्पर्धा परीक्षा मार्गदर्शन विभाग

प्राध्यापक विश्व

प्रा. जी. जी. गुळवणी

- ६ ऑगस्ट २००६, डॉ. घाळी महाविद्यालय आयोजित एक दिवसीय Workshop मध्ये सहभाग व पहिल्या चर्चा सत्राचे अध्यक्षपद.
- १२ सप्टेंबर २००६ मध्ये हलकर्णीच्या यशवंतराव चव्हाण महाविद्यालयात वाडमय मंडळाचे उद्घाटन व साहित्याचे प्रयोजन या विषयावर व्याख्यान.
- २ जानेवारी २००७ साधना ज्युनिअर महाविद्यालयात महर्षी शिंदे पुण्यतिथीला व्याख्यान.
- २० जानेवारी २००७ रोजी चंदगड च्या आर्टस्, कॉमर्स व सायन्स कॉलेजमध्ये इंग्रजी विषयाच्या एक दिवसीय Workshop मध्ये प्रमुख सहभाग व व्यावहारिक इंग्रजी या विषयावर बीज भाषण.

डॉ. आर. बी. तेली

(अ) संशोधन मार्गदर्शन (Research Guidance)

- १) एम. फिल, शोध मार्गदर्शक (Research Guide), यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र ओपन युनिव्हर्सिटी, स्कूल ऑफ कॉमर्स अँड मॅनेजमेंट, नाशिक, विवेकानंद कॉलेज, कोल्हापूर केंद्र.
- २) एम. फिल, संशोधन मार्गदर्शक आणि पदव्युत्तर शिक्षक मान्यता, शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर, विषय- Financial Management आणि Research Methodology.

(ब) सेमिनार, कार्यशाळा इ. मध्ये सहभाग

- १) शिवाजी विद्यापीठ, वाणिज्य व व्यवस्थापन विभाग, गोडबोले प्रतिष्ठान द्वारे दि. १५ व १६ जानेवारी, २००७ या काळात भरविलेल्या राष्ट्रीय कार्यशाळेत "Persepctive in Service Tax in India" या विषयावर शोधनिबंध सादर केला.
- २) दि. २१/३/२००७ रोजी शिवाजी विद्यापीठ,

वाणिज्य व व्यवस्थापन शिक्षक परिषदेच्या मिरज येथील वार्षिक अधिवेशनात "मानसिक ताण-तणावांचे व्यवस्थापन", या विषयावर प्रबंध सादर केला.

- ३) दि. १२/३/२००७ रोजी शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर येथे दूर शिक्षण अंतर्गत Self Instruction Material बाबतच्या कार्यशाळेत सहभाग.
- ४) दि. ८ व ९ मार्च, २००७ रोजी नाशिक येथील एम. फिल. शिक्षक, मार्गदर्शक कार्यशाळेत सहभाग.

क) लेखन प्रसिद्धी :

- १) दि. २१/८/२००६ च्या 'सकाळ'च्या अर्थविव्धमध्ये "पगारदार व्यक्तीचे प्राप्तीकर नियोजन" या विषयावर लेख प्रसिद्ध.
- २) दि. ४/९/२००६ 'सकाळ' च्या अर्थविव्धमध्ये 'प्राप्तीकरातील सवलतपात्र गुंतवणूक' या विषयावरील लेख प्रसिद्ध.

(ड) शिवाजी विद्यापीठ स्तरावरील कार्यात सहभाग :

- १) 'व्यवसाय व्यवस्थापन' विषयाच्या अभ्यास मंडळावर सदस्य.
- २) शिवाजी विद्यापीठ कॉमर्स अँड मॅनेजमेंट टीचर्स असोसिएशन च्या कार्यकारिणीवर सदस्य.
- ३) स्थानिक चौकशी समिती (LIC) सदस्य.
- ४) पुढील विषयांच्या अभ्यासक्रम उपसमितीवर सदस्य.
बी.बी.ए.-३ Financial Management
बी.कॉम.-१ Principles of Management
Principles of Marketing.
- ५) एम. फिल. शोधनिबंध परीक्षण समिती सदस्य.
- ६) एम. कॉम., बी. सी. ए., बी. बी. ए., बी. कॉम.

१, २, ३ या वर्गांच्या विविध विषयांचा Examiner व Moderator, Paperstter म्हणून काम केले.

- ७) बी. बी. ए.-३, एम. कॉम.-२ या वर्गांच्या प्रोजेक्ट रिपोर्टच्या Viva-voce समिती अध्यक्ष, व सदस्य अंतर्गत परीक्षक.
- ८) एम. कॉम.-२ च्या २० विद्यार्थ्यांच्या प्रोजेक्ट रिपोर्टसाठी मार्गदर्शक.
- ९) शिवाजी विद्यापीठ, वाणिज्य व व्यवस्थापन विभाग एम. कॉम. १ व २ साठीच्या रेमिडियल कोर्सींगसाठी व्याख्याने.
- १०) शिवाजी विद्यापीठ परीक्षा 'वरिष्ठ पर्यवेक्षक' म्हणून महाविद्यालयात काम केले.

११) बी. बी. ए., बी. सी. ए., अभ्यासक्रम पुनर्रचना उपसमिती सदस्य.

इ) योग विद्याधाम कोल्हापूर मार्फत गडहिंग्लज शाखेद्वारे आयोजित योगशिक्षक निवासी वर्ग, कुंथुगिरी येथे दि. २५/१/२००६ ते १/११/२००६ या काळात पूर्ण केला.

ई) महाविद्यालयातील विविध दहा समित्यांमध्ये सदस्य म्हणून सक्रीय सहभाग.

डॉ. के. आर. पाटील

१) शोध मार्गदर्शन :

- पी. एच्.डी. शोध-मार्गदर्शक, शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर.
- एम. फिल. लघु-शोध मार्गदर्शक, शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर.

२) नियुक्ति :

- सदस्य : अभ्यासक्रम निर्मिती समिती
  - ▶ बी. ए. भाग १ : आवश्यक व ऐच्छिक हिंदी.
  - ▶ बी. कॉम. भाग १ : आवश्यक हिंदी.

■ एम्. फिल. मौखिक परीक्षा परीक्षक
(Referee of viva-voce)

शिवाजी विद्यापीठ कोल्हापूर
१८ ऑक्टोबर, २१ जानेवारी, ०५ फेब्रुवारी २००७

■ विषय तज्ञ : प्राध्यापक स्थाननिश्चिती उपक्रम
शिवाजी विद्यापीठ कोल्हापूर.
दि. २७, २८, २९ नोव्हेंबर, २००६.

३) व्याख्यान :

■ अग्रणी महाविद्यालय योजनेतर्गत बी. ए. भाग ३ च्या
नवीन अभ्यासक्रमाबाबत मार्गदर्शनपर व्याख्यान -

- * डॉ. घाळी महाविद्यालय, गडहिंग्लज. दि. ७/९/०६
- * कला व वाणिज्य महाविद्यालय, नेसरी दि. ९/९/०६
- * कला, वाणिज्य व विज्ञान महाविद्यालय, चंदगड
दि. १३/९/०६
- * आजरा महाविद्यालय, आजरा दि. १६/९/०६

■ हिंदी दिवस : व्याख्यान

- * आण्णासाहब डांगे महाविद्यालय, हातकणंगले.
विषय : वैश्वीकरण और हिंदी
दि. २०/१/२००६

४) शिवाजी विद्यापीठांतर्गत प्राध्यापकांच्या कार्यशाळेत मार्गदर्शन.

- * स्थळ : यशवंतराव चव्हाण कला व वाणिज्य
महाविद्यालय, इस्लापूर. दि. ८/१०/२००६
विषय : बी. ए. ३ हिंदी पेपर, पेपर ८ चा नवीन
अभ्यासक्रम
- * स्थळ : डॉ. घाळी महाविद्यालय, गडहिंग्लज
दि. ३/१२/२००६
विषय : बी. ए. भाग ३ हिंदी, पेपर ५ चा नवीन
अभ्यासक्रम

५. प्राचार्य पदी नियुक्ति :

कला व वाणिज्य महाविद्यालय, नेसरी येथे एप्रिल २००७
पासून प्राचार्य पदी नेमणूक.

प्रा. सौ. स्मिता अ. मुजूमदार

इंग्रजी विषयाच्या विविध सेमिनार व कॉन्फरन्समधील
सहभाग

- * ऑल इंडिया इंग्लीश टिचर्स असोसिएशन कॉन्फरन्स
शोधनिबंध सादर Socio-Political in R. K.
[27 to 29 Dec. 2006] Narayan's Novel
- * कोर्ट २००६ On Research Guidance
शिवाजी विद्यापीठ कोल्हापूर 7, 8 Oct. 2006.
पोस्टर प्रदर्शन : रिसर्च टॉपिक [Reserch Guidance]
- * सेमिनार / कार्यशाळा रिसर्च
व्यंकटराव महाविद्यालय, इचलकरंजी [Oct. 2006]
- * कार्यशाळा इंग्लीश - Fluency in English lectures
& Demo on
Audio Cassette on phonetics of English
- * राज्यस्तरीय सेमिनारस [9, 10 Feb. 2007]
डॉ. डी. वाय. पाटील कॉलेज पिंपरी पुळे.
शोधनिबंध सादर विषय - Indianness in R.
K.Narayan's Novels
[Best Performance Certificate]
- * राष्ट्रस्तरीय सेमिनारस [8, 9 Nov. 2006]
धनालोक रिसर्च स्टडी सेंटर, मैसूर.
शोधनिबंध सादर - Conflict in R. K. Narayan's
The Dark Rook
- * राष्ट्रस्तरीय सेमिनार on English Drama.
G. B. Shaw & his Contemporaries
सिम्बॉयसिस कॉलेज ऑफ आर्ट्स/कॉमर्स, पुणे.
[2 to 7 Feb. 2007].
- * राष्ट्रस्तरीय सेमिनार - पुणे
on English Drama. St. Mira's College, Pune
Text & Performance. [22 to 24 Feb.]
शोधनिबंध सादर - 'Brecht's concept of Epic
Theatre & Marathi Theatre.
A comparative study'
- * इतर व सामाजिक - स्त्री भ्रूणहत्या विरोधी
चळवळीसाठी प्रयत्न प्रबोधनात्मक नाटिका लेखन
दिग्दर्शन व सादरीकरण "मुलगीच हवी हो!"
गडहिंग्लज व आजूबाजूच्या खेड्यात प्रबोधनासाठी

प्रयोग सादर (सादरकर्त्या विद्यार्थी-विद्यार्थिनी)

* व्याख्याने :-

- गडहिंग्लज हायस्कूल गडहिंग्लज (जाने.०७)

विषय - किरण बेदी : प्रेरणास्त्रोत

- कडगाव हायस्कूल कडगाव

विषय - भारतीय सणांचे सामाजिक महत्व

- मुलींचे हायस्कूल गडहिंग्लज पालक मेळावा.

विषय - स्त्री सामर्थ्यशीलता

* Ralished Work राजा राव :

लेख - भारतीय संस्कृती जपणारा इंग्लीश लेखक

प्रसिद्धी दैनिक लोकमत

* शोधनिबंध : Implication & Intrapretation of

feministic journey of R. K. Narayan

प्रसिद्धी : Indian writing in English.

Critical Ramination.

खाली नमूद केलेल्या ठिकाणी विशेष मार्गदर्शक म्हणून उपस्थिती

* शिवाजी विद्यालय महागाव - विद्यार्थी गौरव समारंभ प्रमुख अतिथी - दि. १७/७/२००६

* कै. काशिबाई दळवी शिक्षण संस्था नेसरी - १६ वा वर्धापन दिन व अभिनंदन सोहळा - कार्यक्रमाचे अध्यक्षपद दि. ३/९/०६

* श्री हाळलक्ष्मी सार्वजनिक वाचनालय बड्याचीवाडी 'व्यक्तिमत्व विकास' या विषयावर विशेष व्याख्यान दि. ७/१२/०६

* साधना विद्यालय गडहिंग्लज - पालक प्रबोधन मेळावा विशेष मार्गदर्शक दि. २४/१/०७

* निर्मिती युवा परिवार उत्तूर आयोजित दहावी विद्यार्थ्यांसाठी विशेष व्याख्यान - 'परीक्षेला सामोरे जाताना' दि. ८/२/०७

* ३६ वे कोल्हापूर जिल्हा ग्रंथालय अधिवेशन मुख्य समारंभ अध्यक्षपद दि. १८ फेब्रुवारी ०७.

डॉ. एम्. डी. पाटील

व्यक्तिगत सहभाग असलेले शैक्षणिक वर्ष २००६-०७ मधील सामाजिक उपक्रम :

शैक्षणिक वर्ष २००६-०७ मध्ये साधनव्यक्ती म्हणून खालील उपक्रमात सहभाग राहिला आहे.

१) कला, वाणिज्य व विज्ञान महाविद्यालय (आजरा समूह उपक्रम) स्पर्धा परीक्षा विषयक कार्यशाळा.

२) गडहिंग्लज तालुका 'पर्यावरण शिक्षण' विषयक कार्यशाळा - सौ. व दि. शिंदे हायस्कूल गडहिंग्लज दि. २७/१२/०६

३) 'पदवीनंतरच्या संधी' या विषयावर अग्रणी महाविद्यालय आजरा समूहामार्फत आजरा महाविद्यालय आजरा येथे आयोजित कार्यशाळा - दि. २३ जानेवारी २००६.

४) मातोश्री बयाबाई श्रीपतराव कदम कन्या महाविद्यालय कडगाव, जि. सांगली येथे आयोजित (Green Chemistry & Environment) या विषयावरील अग्रणी महाविद्यालय उपक्रमातील कार्यशाळा दि. ३ फेब्रु. ०७.

Dr. B. D. Ajalkar

1. PEC properties of molybdenum sulphoselenide thin films prepared by ATP.

B. D. Ajalkar, N. D. Patil, A. M. Sargar, S. R. Mane & P. N. Bhosale

2. Preparation & chavacterizatiion of zirconium selenide by Electrodeposition technique

A. M. Sargar, B. D. Ajalkar & P. N. Bhosale.

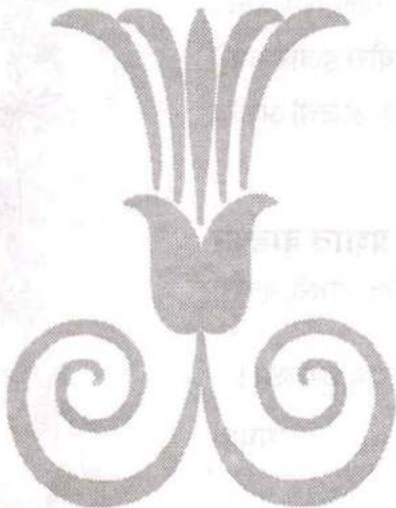
Workship on frontiers in physics & chemistry vision to 21 st century Shivaji Universiy Kolhapur (India) - Hanyyang University (S. Korea) Bilateral Summit.

(8 - 10 Jan. 2007).

प्रा. राजेंद्र गुंडे

- मराठी मानसशास्त्र परिषदेच्या २००७-२०१० या कालावधीसाठीच्या राज्य कार्यकारिणीवर शिवाजी विद्यापीठ प्रतिनिधी म्हणून निवड.
- 'मानसशास्त्र पत्रिका' २००६ या मानसशास्त्रातील शोधनिबंधाच्या अंकाच्या संपादन मंडळाचा सदस्य.
- शिवाजी विद्यापीठ मानसशास्त्र परिषदेच्या २१ नोव्हेंबर, २००६ रोजी इस्लामपूर येथे झालेल्या पहिल्या अधिवेशनास उपस्थिती.
- मराठी मानसशास्त्र परिषदेच्या २, ३ व ४ डिसेंबर २००६ रोजी आकुर्डी, पुणे येथे २२ व्या अधिवेशनास उपस्थिती.
- Indian Academy of Applied Psychology चे ४२ वे राष्ट्रीय व ११ वे आंतरराष्ट्रीय अधिवेशन जामिया मिलीया इस्लामिया, नवी दिल्ली येथे दि. १५, १६ व १७ फेब्रुवारी, २००७ रोजी 'Personal Values of organisational commitment of the bank managers' या विषयावर शोधनिबंध सादर.

FORM NO. IV (RULE NO. 3)

Place of Publication : Shivraj College, Gadhinglaj.

Periodicity of Publication : Annual

Printer's Name : Atul Kolate
Shri Saraswati Offset, Gadhinglaj.

Nationality : Indian

Address : Kadgaon Road, Gadhinglaj.

Publisher's Name : Prin. N. D. Khichadi

Nationality : Indian

Editor's Name : Prof. Dr. K. R. Patil

Nationality : Indian

Address : Shivraj College of Arts, Commerce & D. S. Kadam Science College, Gadhinglaj. & Sambhajirao Mane Jr. College, Gadhinglaj.

I Prin. N. D. Khichadi hereby declare that particulars given above are true to the best of my knowledge and belief.

Date
30-3-2007

Prof. N. D. Khichadi
Sign. of Publisher

नर्सिंग विभागाला २५ हजार रु. ची देणगी

'शिवराज' हे माझ्या स्मरणसाखळीतील अत्यंत महत्वाचे ठिकाण ! याच शिवराजमध्ये माझ्या व्यक्तिमत्त्वाची जडणघडण झाली. मी बी.एस्सी. झाले त्याचे श्रेयही शिवराजला द्यावे लागेल. कारण जर शिवराजने विज्ञाने विभाग सुरु केला नसता तर आम्हा मुलींना या शाखेकडे प्रवेश घेता आला नसता. या शिवराजच्या प्रांगणातील माझा ३ वर्षांचा काळ आनंददायी ठरला. सर्व प्राध्यापकांनी अत्यंत जिद्दहाळ्याने आम्हाला शिकविले. त्यानंतर मी एम.एस्सी. झाले. आता तर कुवेतला आहे. यापूर्वी बटरीनला होते. पण मी जगाच्या पाठीवर कुठेही असले तरी शिवराजची आठवण सतत येते. शिवराजने नर्सिंग विभाग सुरु केल्याचे कळले. मला खूप आनंद झाला. माझी आईही नर्स होती. म्हणून तिच्या स्मृतिप्रित्यर्थमी पंचवीस हजार रुपये पाठवित आहे. कृपया त्याचा स्वीकार करावा ही विनंती. शिवराज कॉलेजची अशीच उत्तरोत्तर प्रगती होत राहो.

सौ. प्रांजली प्रशांत वाडकर

(सुनिता कोचरी, कुवेत)

या देणगीबद्दल 'शिवराज' ऋणी आहे. आपल्याला धन्यवाद व शुभेच्छा !

प्राचार्य

हार्दिक शुभेच्छा !

रजि. नं. केपीआर/जीएलजे/आरएसआर/सीआर ११३४-८८/८९-१९८९

प्रकाश नागरी सहकारी पत संस्था मर्यादित, गडहिंग्लज.

काझी हाईटस्, साने गुरुजी वाचनालयाजवळ, मेन रोड, गडहिंग्लज, जि. कोल्हापूर.

फोन : (०२३२७) २२२६०८

श्री. एस्. सी. कोळकी

व्हा. चेअरमन

श्री. एन्. डी. खिचडी

चेअरमन

श्री. आर. के. जाधव

मॅनेजर

* संचालक मंडळ *

श्री. एस्. जी. सोहनी

श्री. यू. पी. भिसे

श्री. ए. एम्. पठाण

श्री. के. एम्. गाडे

श्री. एस्. एस्. कांबळे

श्री. डी. एस्. देशपांडे

श्री. एस्. टी. कुराडे

श्री. पी. के. पाटील

श्री. बी. एम्. वालीकर

सौ. एम्. व्ही. आलुरकर

सौ. एन्. एस्. पाटील

सर्व सभासद व कर्मचारी वर्ग

शिवराज महाविद्यालय गडहिंग्लज यांच्या

वार्षिक अंकारा आमच्याही हार्दिक शुभेच्छा !

सहकार महर्षी दत्ताजीराव कदम सहकारी सूत गिरणी मर्यादित, कौलगे

सकेश्वर-आजरा रोड, कौलगे, ता.गडहिंग्लज, जि. कोल्हापूर, महाराष्ट्र

मा. किसनराव कुराडे

संस्थापक चेअरमन

शुभेच्छुक

▲ प्रा. ए. ए. पवार	व्हा. चेअरमन	▲ प्रा. जे. वाय. बार्देस्कर	संचालक
▲ प्रा. ए. एस. नाळे	संचालक	▲ श्री. एम. जे. वांगणेकर	संचालक
▲ श्री. एस. जे. येसरे	संचालक	▲ श्री. पी. पी. मगदूम	संचालक
▲ श्री. पी. बी. पोवार	संचालक	▲ श्री. एस. डी. सुतार	संचालक
▲ श्री. टी. के. कुराडे	संचालक	▲ श्री. बी. आय. बसाण	संचालक
▲ श्री. बी. एस. पाटील	संचालक	▲ श्री. बी. वाय. कुराडे	संचालक
▲ श्री. एस. बी. नंदनवाडे	संचालक	▲ सौ. क्रांतीदेवी कि. कुराडे	संचालिका
▲ श्रीमती सुमन चं. ओहरा	संचालिका	▲ श्री. एस. के. पाटील	सेक्रेटरी

आमच्या प्रकल्पाची वैशिष्ट्ये

- ▲ २५००० चात्यांची सर्वांगसुंदर इमारत तयार
- ▲ १२५०० चात्यांची बँकप्रोसेस पूर्ण
- ▲ ५००० चात्या उत्पादनाखाली सन १९९४ पासून तिन्ही शिफ्टमध्ये
- ▲ २५० कामगारांना रोजगार उपलब्ध
- ▲ दररोज २००० किलो मानवनिर्मित पालीस्टर सुताचे उत्पादन
- ▲ ४००० अल्पभूधारक शेतकरी कामगार शिक्षक सभासदांचा विश्वासपूर्ण योगदान
- ▲ इचलकरंजी नंतर पश्चिम पट्ट्यातील पहिली सहकारी गिरणी कार्यान्वित
- ▲ येत्या वर्षभरात १२५०० चात्यांचे पूर्ण विस्तारीकरण

